

VESTNIK

NOTICIERO

3-4-5

1966

XVII

VESTNIK je glasilo slovenskih svobodnjakov, vključenih v ZDSPB. Izdaja ga konzorcij. Predsednik Edi Škulj, Ramón Falcón 4158, Suc. 7, Buenos Aires
Ureja uredniški odbor. — Upravnik Janez Kralj, Ramón Falcón 4158, Sucursal 7, Buenos Aires.

VESTNIK (Noticiero) es el informativo de los combatientes anticomunistas eslovenos. Editor y redactor responsable: Eduardo Škulj, Ramón Falcón 4158, Sucursal 7, Buenos Aires.

VESTNIK (Noticiero) is the voice of slovenian anticommunist veterans
Ovitek: stud. arh. Jure Vombergar

Naročnina: Argentina 500 pesov, Južna Amerika: enakovrednost v dolarjih, ZDA, Kanada: 3.50 dolarja, Evropa: enakovrednost ameriško-kanadske naročnine. — Za letalsko dostavljanje doplačati 3.50 dolarje.

Imprenta: Talleres Gráficos Vilko, Estados Unidos 425, Bs. Aires (33-7213)

Registro Nacional de la Propiedad Intelectual No. 817.736

BESEDA KARLA MAUSERJA

Dragi prijatelji!

Že lani smo imeli vrsto predavanj, ki se se izkazala za potrebna, da ne rečem nujna. Vse predolgo smo v slovenski skupnosti odlašali z iskrenim odkrivanjem preteklosti in premalo je bilo resničnega izpraševanja vesti in premalo načrtnega zgrajevanja sebe. Brez neke vrste duhovnih vaj človek duhovno otopi, idealizem se osuši in v človeku ostane samo golo zunanje ogrodje, s katerim vodnjak sodi po lepem okrasju, ne po globini in svežini vode. Stara gesla se obrabijo, pa naj so bila nekoč še tako nova, čas se spreminja, prinaša odkritja, nove tokove, nove misli, ki so sicer nadaljevanje starih pa vendar nove z dodatki, ki jih nekoč nismo poznali. So ljudje na svetu, ki se krčevito drže vsega starega, kakor je v novem vse narobe in vse napačno. Pomislimo samo na spremembe v cerkveni liturgiji. Koliko jeze je bilo, ker zdaj duhovnik gleda proti ljudem, koliko jeze, ker moramo vstajati in sedati in moliti skupno v svojem jeziku, kar je duhovnik prej sam molil v latinščini. Toda če smo si odkriti, vse je prešlo in nov način se je večini priljubil. Javno molimo v svojem jeziku, bolj smo pri maši kakor nekoč. In vzrok jeze: ker smo bili navajeni gledati samo v mašne bukvice in žebriti rožni venec. Oboje je lepo in prav, toda bistvo maše je v tem, da molimo z duhovnikom vred, da molimo skupno in da molimo tisto, kar se sv. daritve res bistveno tiče.

Ni v novem vse narobe, kakor v starem ni bilo v se prav. Te resnice se mi ljudje težko naučimo in še bolj težko jo izvajamo. Nekam sram nas je in nerodno nam je, če recimo v starem, v katerem smo živeli in delovali, najdemo napako. Nočemo jo priznati, hočemo jo pokriti in potisniti v stran in pri vsem tem na vsa usta hvalimo samo dobro. In vendar v srcu tako dobro vemo, da na svetu ni popolnega dejanja, da je v vsakdanjem našem delu primešane kanec sebičnosti, pričakovanje povrnitve dobrega z dobrim in poleg tega še delež naše nepopolnosti, ker smo pač ljudje in bomo taki do smrtne ure.

Tudi v našem javnem življenju ni drugače. Tudi v njem smo bili ljudje in smo ljudje. Vodniki narodov ostanejo ljudje, odborniki po organizacijah ostanejo ljudje, kulturni delavci ostanejo ljudje, državniki in politiki ostanejo ljudje. To se pravi: povsod so bile in bodo napake, ker so naš delež, ker nihče od nas ni prerok, temveč vsak izmed nas ugiba o bodočnosti, iz takih in podobnih slučajev sklepa na tak in tak konec, na tak in tak uspeh. Neumno je torej govoriti takóle: če bi takrat naredil takole, bi stvar imela tak konec. Morda bi ga v resnici imela, toda še vedno tudi — v javnem življenju velja preprost kmečki rek: Ko bi bil vedež, bi ne bil revež. Gledati iz sedanjosti v bodočnost je pa posel,

ki ga more vsak človek opraviiti samo po človeško, to se pravi: z dobro voljo sicer pa z napakami, pomanjkljivostmi in nerodnostmi.

Marsikdo bo torej rekel: Potem pustimo preteklost na miru, pokopajmo jo in glejmo v bodočnost. Lepo je slišati ta stavek, morda bi bilo celo manj vrenja v naši skupnosti, če bi se ga oprijeli, toda stavek sam sebi hrani nasprotje. Če pokoplješ mrtvo in ne veš, za kaj je umrlo, kako se boš v bodočnosti varoval nove, podobne smrti. Bodočnost mora poznati sovražnike, ki ji strežejo po življenju, da ne ponovi preteklosti. Naredila bo nove napake, toda starih ne bo ponavljala. Boljša bo torej, bolj zdrava, ker bo imela kopico napak manj.

Ta naša predavanja, ki smo jih lani pričeli in jih letos nadaljujemo, imajo samo ta namen: učiti se. Učiti se, da pridemo izza starinskega obzidja strahu, ki največkrat temelji v naši sebičnosti in da se pomerimo s svojimi slabostmi iz preteklosti na ravnem. Samo ta način je zdrav, samo s tem načinom bomo prišli do tega, da bomo pričeli uvidevati, da ni delal napak samo naš sovražnik, da smo delali napake tudi mi. Ne moremo namreč biti večno otroci, ki vale krivdo za napako drug na drugega. Svetnikov na tej zemlji je malo in kar jih je, jih imamo za bedake. Še vedno se nam namreč zdi, da je glavna obramba resnice vihtenje meča, vpitje in pretiravanje. Moč resnice pa je v tihem prodiranju, v iskanju in razrivanju po sebi, v priznanju svoje majhnosti, v poudarjanju dobre volje, ki jo imamo v ponižnem kesu nad napakami, ki smo jih tudi mi napravili. Tako so delali in delajo svetniki in zato jih imamo za bedake, za bojazljive in za ljudi, ki življenja ne poznajo. In vendar ga bolj kakor mi vsi skupaj, ker ga gledajo pri izvoru: pri sebi.

Mi ga gledamo pri drugih. Pri sosedovih napakah, pri sosedovi polomiji, pri sovražniku — povsod, samo pri sebi ne. Vse, kar je dobrega, pripisujemo sebi, vse kar je slabega, obesimo nasprotniku.

Vzemimo samo zmagovito komunizma pri nas. Krivcev zanj imamo že celo rajdo. Verjetno so vsi pravi, sebe pa med krivce nikoli ne postavimo. Postavim: živel je katoliški človek, dajal je desetino od vsega, kar je dobil, pa je imel zaprto srce do siromaka, do delavca. Ni čutil, da so v zraku velike socialne spremembe, da bi moral pri svojem delavcu gledati ne samo na par rok, temveč tudi na tiste, ki jih ta par rok mora živeti. Govoril je milo o svoji družini, na družino svojega delavca pa ni mislil. Ali je bil brez krivde? Mar ni bil sokriv, da je ta delavec prisluhnil nečemu, kar je bilo lepo slišati — o volji proletariata, o volji delavca, ki bo počesal visokost delodajalca. Bodimo zelo odkriti s seboj — nismo brez krivde, da je rdeče seme uspevalo. Socialni prepad je bil prevelik in vse premalo je bilo truda, da bi se premostil, čeprav smo vse papeške enciklike o delavskem vprašanju znali skoraj na pamet. Mnogo, mnogo smo predebatirali o teoriji, v praksi pa je bilo tako malo poskusov med katoliškimi industrialci. Ne rečem, da niso bili. Bili so, toda za katoliški narod, za kar smo se

imeli, premalo. Mnogo premalo. In vendar nikoli ne vijemo rok nad seboj, vedno nad drugimi. Ta je kriv, oni je kriv, liberalizem je kriv, mi nikoli.

Taisto se ponavlja po veliki tragediji komunistične revolucije v Sloveniji, taisto se ponavlja za vrnjenimi in pobitimi protikomunističnimi borci. V naravi nam je, iskati krivca in ga najti v tistem, ki nam ni ljub.

Iskati skupnega krivca, iskati ga tudi v nas samih, tega nismo zmožni. Lovili smo se in se še bomo, kakor kaže, na stavih, ki smo jih in ki jih bomo začenjali: Če bi ne bilo takrat, če bi takrat, če bi tisti človek, pa niti ne vemo, če bi res tako prišlo, če bi tisto ne bilo in če bi ono ne bilo.

Ni še dolgo tega, kar sem bral besede mehiškega upornika Emilia Zapata. Ta čistokrvni Indijanec je leta 1910 pričel revolucijo proti vladi Porfiria Diaza in je hotel dobiti zemljo za revne kmete. Leta 1919 je bil zavrtno umorjen. Nasprotniki so ga imenovali bandita, za revne kmete je bil kot rešenik. Med zadnjimi besedami, ki jih je izrekel, so bile te-le: Lepše in častneje je za moža stoje umreti kakor na kolenih živeti.

To so čudovito lepe besede in tako pomembne, da rešijo polovico naših ugibanj. Vse, kar se je nekoč v naši domovini upiralo Nemcem, Italijanom in Madžarom, so bili ljudje, ki niso hoteli živeti na kolenih. Tedaj so namreč komunisti bili, ki so v to nagovarjali. Vsi tisti, ki so se pozneje upirali komunizmu, so bili prav iste volje ne živeti na kolenih samo zato, da bi živeli. Vsi, ki so zapustili domovino, so odšli v prostovoljno pregnanstvo, so odšli tedaj zavoljo tega. Vsi tisti, ki so ostali doma in romali po zaporih, so to rajši vzeli nase, kakor da bi živeli na kolenih. In tisti, ki so bili vrnjeni, so rajši umrli stoje, kakor da bi kleče živeli.

Upor proti krivici ima med mnogimi postavkami prvo postavko: smrt. Ima pa upor proti krivici tudi še drugo: zavest, da si želel dobro doseči. Posrečen upor doseže dobro, neposrečen prinese tisto, kar smo v iskreni želji doseči dobro, vzeli v zakup. Ni uporov in ne vojske brez rizika, brez tveganosti.

V iskanju krivcev ta moment čisto pozabljamo in vendar je najbolj osnovan. Hočemo zmanjševati vrednost žrtev naših mrtvih s tem, da so bili zapeljani, napak poučeni, da se ni nič storilo. Bili so vsaj povečini kakor preprosti Indijanec Emiliano Zapata: Niso hoteli živeti na kolenih. Niso šli v boj proti zlu, ker jih je nekdo s silo v boj pognal, šli so vanj, ker so čutili, da pod komunizmom ni življenja razen z zaprtimi ustmi in na kolenih kleče.

Še vedno protikomunistično borbo gledamo z očmi pripetimi samo na puško in na število mrtvih na tej in na oni strani. Še vedno se ponavlja stara zgodba, ki nam je vsem nekam v krvi: generali pobirajo medalje, vojak pa zmaguje. Še danes ne moremo doumeti, da je zmaga v borbi zmaga neke ideje, lahko tudi slabe. Mislmo na fašizem, nacizem in zlasti na komunizem. Zmaga namreč v tem, da ideja zna prevzeti množice tako daleč, da so zanjo pripravljeni umreti. Zlasti pri nacizmu in fašizmu smo videli fanatične zglede. Če je bilo namreč naše bojevanje proti ideji samo

vojaško, potem smo danes v emigraciji opleli in mislim, da je zaletelost v to smer eden glavnih vzrokov za spore. Idejno šibkost v emigraciji skušamo reševati z velikimi „čudovitimi“ odkritji. Toda čudovite sem dal pod narekovaj. Išči mo krivce!

V miru in komodnosti človek naredi največ napak. Za idejno šibkost namreč ni nadomestila. Zavoljo nje pritikamo naši borbi v preteklosti še posebne sekundarne pomene, ki jih takrat ni bilo, vzdevamo posameznim osebnostim attribute, ki niso resnični. Naše sedanje mišljenje, naše želje, mogoče in nemogoče ambicije, postavljamo v preteklost, kakor da so tam resnično bile. Če tako podaljšujemo preteklost v sedanost in ji skušamo celo dati obraz sedanosti, izkrivljamo dejstva iz preteklosti. Dejstva v preteklosti moramo gledati kot dejstva v preteklosti in jih kot taka, brez začimb sedanosti, dati v predalet, kamor spadajo. Popravkov ni mogoče delati, delati moremo samo zaključke, ki pa morajo biti, če hočemo, da bomo v zgodovini veljali, dosledni, trezni, brez strupenosti in zapisani z željo, da bodo dobo pravično sodili, tudi če v tem ali onem v našo škodo. Zgodovine po naročilu ne trajajo dolgo.

Težko je v emigraciji ustvariti kaj stalnega in močnega, če ideja, ki jo je polnila prva leta, postane kalna. Če namreč delo, ki ga opravljamo, ni zgrajeno na ideji, če iz nje ne izvira, potem vsako naše delo ostane samo zunanje opravilo. Zgubi dušo in z njo vpliv na množico. Z veliko propagando in z vpitjem moremo sicer vsako delo predstaviti za veliko, toda osebno sem prepričan, da je res nekaj vredno samo tisto delo, ki v nas pusti občutje: prišlo nam je iz duše.

Tega dela je zdaj v emigraciji premalo in zato na vseh koncih naglo nazadovanje in upadanje. Prišli smo v čas, v katerem mrtvi volja, v katerem ideali izgubljajo svoj blesk — v dobo, v katero pride vsaka emigracija. Nastajajo spremembe v rodu doma in nastajajo spremembe med nami. Nekateri sprememb nočejo priznati, nekateri jih vidijo in priznajo, pa so zagrenjeni, ker ne morejo ničesar storiti, nekateri pa jih hvalijo, tudi če so slabe, češ: Staro je treba pozabiti, siti smo tega večnega ponavljanja in obnavljanja starega.

Vsi vemo, da je naš delež pozabljenja, toda pozabljenje je dvoje vrste. Prvo je nehoteno in ga prinese čas, drugo pa je hoteno in ga navadno povzroče zveze, ki jih imamo vsi ljudje. Z nehotenim pozabljenjem preidemo trpljenja, smrti sorodnikov in prijateljev. V to pozabljenje se ne silimo, prihaja počasi in ga mirno lahko krstimo za vdanost.

Nekaj drugega pa je hoteno pozabljenje, ki v tem času vdira v našo emigracijo. Dokler smo bili po taboriščih v Avstriji, Italiji in Nemčiji je naša emigracija imela enoten izraz, bili smo vsi eno v trpljenju, po razočaranju in po šibkem upanju, da se drugo leto vse preloži. Z razhodom iz taborišč pa se je mnogo spremenilo. Če naj porabim nove izraze v slovenskem jeziku, je z razhodom nastala dvojna emigracija: zamejska in zdom-

ska. Zamejska, ki je ostala tesno blizu domovine, in zdomska, ki se je raztepla čez oceane. Takoj prva leta ni bilo velikih razlik med eno in drugo. Z leti pa so se razlike pokazale in se kažejo čezdalje bolj.

Zamejska emigracija je takorekoč dan za dnem gerala domov in od onstran so pričeli prihajati svirači, ki so znali ubrati prave strune. Domo-tožje zamejske emigracije je bilo hujše od našega, zakaj v naravi nam je, da bolj hrepenim po tistem, kar upamo doseči, kakor pa po tem, kar se nam zdi nedosegljivo. Za nas, ki smo bili daleč od nje, je bila že misel na velike stroške mrzel slap.

Iz zamejske emigracije se je odtrgal prvi in šel in drugi in tretji. Dokler je hodil samo preprost človek, škoda ni bila velika. Preprost človek je hotel videti samo svoje ljudi. Ko je začela odhajati inteligenca, pa se je začelo novo razdobje. Iz majhne brvi v začetku so pričeli rasti mostovi. Pričeli so vstajati glasovi, zakaj emigracija ne neha z napadi na režim doma, zakaj bi se ne iskalo kulturnih stikov, počemu sploh še pogrevati stare zgodbe? Drug čas je, še papež je dal kolajno nekemu jugoslovanskemu diplomatu, še Cerkev išče neke znosne odnose do komunističnih režimov. Mi pa z glavo skozi zid.

In kar nam je postalo najbolj nevarno: To mišljenje je pričelo vdirati tudi v literaturo, ki vedno postane prva revolucionarna. Tako se je začel razkroj slovenske skupnosti l. 1936 z nastopom pesnika Kocbeka ob španski revoluciji in tako se čez 30 let ob čistem imenu pričenja razklanost, ki je trenutno najbolj vidna v novih kulturnih teženjih v zamejski emigraciji, pa vdira od tam tudi med nas. Gotovo je nevarno znamenje, če se komu ne zdi prav, da smo imeli lani Velikonjevo literarno nagrado. Ime pisatelja Velikonje, ki so ga rdeči ustrelili, naj bi se ne vleklo na dan, ker nekaterim vzbuja slabe občutke. Pri ubitem pesniku Hribovšču bi ne bilo treba poudarjati, da je bil domobranec. Take in podobne glose, ki so prišle iz vrst naše emigracije, so gotovo znak, da se je v emigraciji zagrizlo hoteno pozabljenje, da bi nekateri radi položili mostove preko pokritega in zakopanega tujčenja v preteklosti in odprli med nami neko novo pot, ki naj bi bila za moža visoko ograjena z zidom, čez katerega bi ne videli umazanega, krivičnega in zatiralskega, kar v domovini še vedno živi. Če so pesnika Kocbeka doma odrezali pa ga istočasno puščajo, da onstran meje prodaja svojo filozofijo, je gotovo nekaj narobe. Še bolj narobe pa mora biti z ljudmi, ki mislijo, da bo preko mostov, ki jih nekateri gradijo, prihajalo k nam čisto kulturno bogastvo. Blago namreč, ki bi ga mi pošiljali preko tega mostu v domovino, bo stokrat preračunano: kar naj bi mi sprejemali, naj bi se niti ne odšlo temveč samo prodajalo. Ta želja po gradnji mostov, ki je posebno živa v Trstu in Rimu in zelo dosledna v glasilu dr. Bešednjaka, nas mora strezniti. Ne bo nas pokopala trenutna razdvojenost, ki jo sicer bričko občutimo, pa je po eni strani dvignila marsikoga, ki je do danes le bežal ali celo že spal. Če nas bo kaj pokopalo, bo hoteno pozablje-

nje, ki prinaša med nas krhanje nekdanj trdnega idejnega stališča, prinaša beg od preteklosti in resignacijo.

Da ideja polaganja mostov med nami sploh žanje kak uspeh, je več razlogov. Prvi je gotovo tih obup, da se skoraj nič od tega, kar smo pričakovali in želeli, ni uresničilo. Drugi je domotožje. Staramo se in s starostjo domotožje raste. Tretji razlog pa je: Marsikaj bi lahko dosegli, če bi se razgovarjali in iskali zveze. To geslo postaja čedalje bolj zapeljivo in se nekajkrat meša in opira na spremembe v Cerkvi, ki jih nekateri tolmačijo po svoje. Časopisi so na dolgo in na široko pisali, kako je papež Janez XXIII. sprejel urednika moskovske Pravde, kako se Pavel VI. trudi za sporazum z madžarsko vlado, kako daleč je že konkordat z Jugoslavijo — skoraj nikjer ali pa z nekaj besedami pa pove, kaj je rekel papež Pavel o komunizmu in o načelnem stališču do njega. Poudarjanje ene strani pa mežanje ob dejstvih druge, je povzročilo že marsikako nejasnost.

Med nami samimi protikomunistična dejavnost trpi zavoljo nedoslednosti in zavoljo napačne razlage, kaj protikomunistična borba sploh je. V zadnjem času postaja omejena na izjave pravih in nepravih vojaških strokovnjakov, tako, da je vrednost idejne borbe proti komunizmu prišla že v staro šaro. Pogrevajo se samo še stare vojaške zgodbe in delajo veliki načrti za bodočnost, za sedanjost, v kateri pa živimo, nimamo smisla, razen za prepire. Ničesar ni mogoče napraviti skupno po pametni in trezni presoji, in mnogo sklepov se naredi samo zavoljo tega, da bi prehiteli nasprotnika. Jasno, da so taki sklepi včasih naravnost otročji in največkrat na papir zapisane besede. Napisane zato, da so bile pač zapisane.

Če ne bo to, kar želimo zgraditi, raslo iz sedanjosti, če problemov, ki jih imamo, ne bomo znali z dobro voljo rešiti v sedanjosti, potem bomo v bodočnost prinesli samo razklanost in bomo v bodočnosti na istem kakor smo danes. Bodočnost, ki je zdaj pred nami, bo nekoč sedanjost za vse, ki bodo tedaj živeli in vanjo hoditi in priti moramo samo z ravnanjem krivega, da bomo vsaj za začetek imeli nekaj ravnine, na kateri bomo lahko trdno stali skupaj.

Veliki angleški državnik Benjamin Disraeli je med mnogimi besedami zapisal tudi te: Mnogokrat smo razočarani in vznemirjeni zavoljo majhnih stvari, ki bi jih morali odriniti in pozabiti. Nekdo se je izkazal nevhvaležnega, nekdo, ki smo ga imeli za prijatelja, je slabo govoril o nas, zavrnjeno nam je bilo priznanje za delo, ki smo ga dobro opravili. Čutimo se razočarane in potrte. Počemu? Na tej zemlji živimo nekaj desetletij pa zapravljamo čas, ki ga ni mogoče nadomestiti, z žalovanjem nad stvarmi, ki jih bomo skoraj pozabili mi in vsak drugi. Posvetimo svoje življenje dejanjem, ki so res vredna, dajmo prostora velikim mislim in velikim občutjem. Prekratko je namreč naše življenje, da bi smelo biti majhno. Zelo lepe besede so to. Ne samo naše osebno življenje, tudi življenje tako majhne emigracije kakor je naša, je kratko. Nekaj desetletij našega osebnega življenja, ki ga položimo v rod, v katerem živimo, ni dolgo. Ob najboljših močeh in

z najboljšo voljo ne moremo veliko narediti. Če pa niti tega ni, če ni niti dobre in iskrene volje, ne resničnega poskušanja, če vlagamo v svoj rod samo svoje nerganje in svoj oportunizem, kaj naj sploh še čakamo od življenja v bodočnosti?

Želel sem v tem uvodnem predavanju, s katerim pričenjamo 2. leto naših predavanj, povedati nekaj glavnih in najbolj perečih misli. Mnogo jih je še, naj za zaključek omenim le še eno. Večkrat mi je v srcu in tudi iz Evrope so me opominjali nanjo.

Ta misel se tiče slovenskih delavcev, ki jih je zdaj na tisoče in tisoče po Avstriji, Nemčiji, Belgiji in Holandiji. Vzgojeni v komunistični Sloveniji so prvič prišli v stik s svobodnim svetom, prvič primerjajo razmere drugod z razmerami v domovini. Ni vse zlato, toda naša dolžnost bi bila, da bi tem ljudem, ki gledajo nov svet, mogli dati v roke nekaj, kar bi jih nagnilo v premišljevanje, zakaj ta razlika. Morali bi jim dati v roke nekaj, s čemer bi lahko primerjali, kar so jih učili v šolah doma. Morali bi jim dati nekaj takega, da bi videli, da ničesar ne skrivamo, da ne povzdigujemo sebe do neba in da preteklost gledamo z zreliimi očmi. Mnogi bi prisluhnili resni besedi in jo odnesli s seboj. Resna beseda, ki ni pretirana, je kakor kapljane vode na isto mesto. Tudi kamen pregloda.

Naj končam: Prekratko je naše življenje, da bi smelo biti majhno. Trudimo se vsi po svojih močeh, da bi bilo večje, kakor je, lepše, kakor je, in skupnejše, kakor je.

Prva tri poveljna leta, ko je revolucija utrjevala oblast, večkrat po metodah in vzorcih, ki niso bili obet za politično in duhovno osvoboditev človeka, temveč prej zastrašujoč znak za politično in duhovno nesvobodo..., so prinesla mnogo razočaranj, dvomov in zagat prav inteligenci, ki je sodelovala v revoluciji, velik del nje pa že v revolucionarnem gibanju pred vojno. (Vlado Vodopivec, Marginalije k ocenam revlucije, Sodobnost XIII, stran 43)

To pisanje se bliža resnici, le da je treba popraviti tole: ne le prva tri poveljna leta, ampak že dvajset let, pa seveda tudi med revolucijo, ne le večkrat je revolucija utrjevala oblast v znamenju politične in duhovne nesvobode, ampak 20 let kar naprej, brez presledka, ne le inteligenci, ki je sodelovala v revoluciji, so poveljna leta prinesla mnogo razočaranj, ampak malodane vsem ljudem. Če komunisti tega ne verjamejo, naj razpišejo svobodne volitve, pa bodo verjeli. A pred izidom naj se umaknejo iz Slovenije, ker ljudski gnev je kot veletok, ki ga je težko zadržati.

Na sam božični dan, ko se je razodela božja ljubezen do človeškega rodu, sem premišljeval o čudni besedi „koeksistenca“ in o njeni pravi in zlagani vsebini.

Koeksistenco (Slovenski pravopis prevaja to besedo s „sočasnim bivanjem več reči“) je iznašel Hruščev ne zato, da komunizem uniči, ampak da mu pomaga do zmage. Samo skrajno kratkovidni in nespametni ljudje tega ne vidijo in ponavljajo to besedo v prepričanju, da resnično pomeni rešitev človeštva. Prav tako so ti kratkovidneži včasih sprejemali kot nekaj dobrega ljudsko fronto, razne osvobodilne fronte, odporniška gibanja, partizanstvo — pa so bile vse to na splošno le komunistične krinke za varanje ljudskih množic.

Ali je mogoče zmešati olje in vodo? Ali se ne bo, ako nekoliko počakamo, ločilo olje od vode? Da, ločilo se bo, ker teh dveh materialnih sestavin, ki jih je Bog ustvaril, ni mogoče združiti. Prav tako ni mogoče združiti raznih duhovnih sestavin: resnico in laž, svobodo in suženjstvo, ljubezen in sovraštvo. Eno je delo dobrega Duha, drugo je delo zlobe, sataca. Kajn in Abel sta svetopisemski primer takih dveh nasprotnih polov in Cerkev nam ne ponuja koeksistenčnega nauka, da naj posnemamo oba, ampak najostreje obsoja Kajnov bratomor, Abela pa nam postavlja kot zgled nedolžne žrtve. Kajna so v zgodovini mnogi posnemali, med temi v zadnjih desetletjih Hitler, Stašin in tudi Tito... Tisoči in milijoni pobitih, strahotno mučenih, pomorjenih in sežganih žrtev — med temi je 12.000 vetrinjskih žrtev — je na eni strani, njihovi rablji pa so na drugi strani. Med temi je neizmeren prepad, ves poln krvi.

Komunistični agenti pravijo in za njimi ponavljajo razni kratkovidneži, da se je komunizem „civiliziral“ in „humaniziral“ in da zato že lahko začnemo postavljati mostove čez prepade. Toda nedavni dogodki v Kongu, sedanji dogodki v Vietnamu, Venezueli, Kolumbiji, Peruju, Indoneziji in po še mnogih drugih deželah dokazujejo, da je komunizem prav tak kot je bil pri nas doma, kjer je zverinsko klal poleg m ož in fantov tudi žene, dekleta in otroke. In s takim zločinskim in zahrbtnim sovražnikom naj se družijo in sodelujejo pošteno človeštvo? Komunisti čutijo, da njihova sila pomeni, da je večina ljudi že spregledala njihovo igro, da zaradi svojih zločinskih dejanj ne uživajo več zaupanja, zato naj jim pomaga do novih uspehov koeksistenca, sožitje. Sožitje volka z ovco, lisice z zajčkom!

Ali je mogoča koeksistenca med svobodo in suženjstvom? Slep je, kdor ne vidi, da je za železno zaveso moderno suženjstvo, kjer ni ne verske, ne politične, ne gospodarske in ne kulturne svobode. Najhujši despotizem in tiranija vladata v teh državah in o demokraciji ni sledu. Žal pa so mnogi

ljudje taki, da znajo ceniti svobodo šele potem, ko jo izgube. Mnogo pa je tudi takih, ki sicer poznajo razliko med svobodo in suženjstvom, pa se za prave ideale niso pripravljali boriti; raje se „prilagodijo“ razmeram in tulijo z volkovi (te ljudi smo doma označevali z O. R.). Ti so največji zagovorniki koeksistence. Njih ne zanimajo ne načela, ne ideali, ne resnica in poštenost, ampak lastna varnost in lastni dobiček. Med temi ljudmi imajo komunisti največ uspehov. Ti jim gradijo mostove in tudi izdajajo revije z istim imenom (Most). To so najbolj izraziti koeksistenčarji in te porabljaajo komunisti, da jim pomagajo rušiti protikomunistično fronto. Tudi med Slovenci!

Ali je mogoča koeksistenca med ljubeznijo in sovraštvom? Komunizem je sovraštvo do vsega, kar ni komunistično, sovraštvo do Boga, vere, vsake cerkve, krščanske morale in kreposti. Geslo komunizma so vešala, požig, umor. Tudi mi smo se borili, toda se nismo borili zaradi sovraštva, borili smo se, da branimo svoje svetinje, svoje družine, svoj narod, svojo domovino. Borili smo se, da branimo to, kar smo ljubili in kar še ljubimo iz vsega srca. Tudi bežali nismo zato, da bi se pripravljali na pobijanje. Tudi naše begunstvo je izpolnjeno samo z ljubeznijo do slovenskega naroda. Pri tem pa ne moremo in ne smemo pozabiti, zakaj smo bežali. Ker smo odklanjali laž, ker smo odklanjali nasilje, rop in umor, ker smo odklanjali tiranijo in diktaturo, ker smo odklanjali tatvino, suženjstvo. Dokler ne bodo popravljene strašne krivice, ki so jih morali pretrpeti tisoči nedolžnih Slovencev, dokler ne bo plačana pravična cena za reko prelite krvi, ki nas loči od rdečih tiranov, toliko časa za nas ni nobenega sožitja, nobene koeksistence, je samo misel in delo za osvoboditev naših bratov in sester.

Če bi komunisti resno mislili na koeksistenco, potem naj bi pokazali z dejanji, da obžalujejo svoje postopanje. Ali so pokazali kako sočutje do vdov in sirot, do bratov in sester svojih nasprotnikov? Ali so dopustili, da bi se v preteklih dvajsetih letih brala vsaj ena javna sveta maša za pobite protikomunistične borce? Kdaj bodo vrnili čast ljudem, ki so jih in jih še sramotijo kot izdajalce in zločince samo zato, ker drugače mislijo kot oni in ker hočejo živeti v svobodi? Kdaj bodo dali Cerkvi popolno svobodo? Kdaj bodo dovolili delovanje tudi drugim in ne samo komunistični stranki? Ko bo to storjeno, bomo verjeli, da si komunisti resno in iskreno želijo sožitja, koeksistence. Dokler pa tega ne store, ne verjamemo v iskrenost njihovih vabil in jih smatramo za zvijačno zasedo, v kateri bi nas radi uničili, ker jih oviramo pri njihovem delu, ker smo njihova glasna vest, ker opozarjamo svet na njihove zločine, ker sproti razkrinkavamo njihove slabe namene.

Zanimivo je, da govore o koeksistenci samo komunisti. Svobodni svet ne govori o njej, ker mu ni potrebna. Tudi nam svobodnim Slovincem ni prav nič potrebna. Ljudstvu naj komunisti vrnejo svobodo in vse tiste pravice, ki jim jih je Bog določil, pa bo zavladal na svetu mir in ne bo treba prav nič govoriti o koeksistenci.

Franc Zorec — Kocej

Ob smrti Tomaža Kralja in Božidarja Vivoda

Ni dolgo tega — borih dvajset let — kar so hoteli zbrisati slovensko in krščansko misel, češ, srp in kladivo bosta za vse dovolj...

— — —

A zgodilo se je, kakor je nekoč nekdo zapisal: Pustimo času časa tek...

Letošnji božič je bil doma delavni dan, a smrečice so bile na prodaj vsaj štirinajst dni prej, kar se doslej še ni zgodilo, ker jih je smel šele „dedek Mraz“ priklicati. Tudi so zimski večeri potekali ob čakanju tretjega dela Mauserjevega romana Ljudje pod bičem, ki je doma najbolj brana knjiga. — Času časa tek... Vklenjena svoboda, kakor je zapisal Tine Debeljak, se dviga!

— — —

In zgodilo se je tudi, da sem na obisku pri slovenski družini v Buenos Airesu, ki sploh nima stikov z domovino, ker direktnih svojcev ni več, našel slovensko skrinjo v malem: orehov les in vsi okovi in nageljni, kakor se spodobi, vse v miniaturi, se je bliščalo na mizi in ob dvigu pokrovčka je zadonelo: Pojdem v rute... pojdem v rute...

Slovenska skrinja v domovini se je odprla in poslala pozdrav slovenstvu v zdomstvu! Pozdravljena, slovenska skrinja!

— — —

Pojdem v rute... V rute sta šla Tomaž Kralj in Božo Vivod, dva mlada Slovenca v zdomstvu, katerih smrt bo slovenski rod prav občutil šele čez desetletja.

Na Tronadorju, sredi najlepših delov Argentine, sta našla svoj grob, postavila skrinjo slovenstva: lepega, tihega, garaškega, vztraja-jočega. Morda bodo nekoč trupli našli, a skrinja njune smrti bo ostala

in z ledenikov pod Južno zvezdo bosta povezovala slovensko misel preko vseh oceanov.

Nekoč, da — nekega dne, ki mu imena niti številke še ne vemo, se bo skrinja odprla. Takrat bo zapelo z orglami: Pojdem v rute, in med prvimi v sprevedu bo korakal duh dela in žrtvovanja za slovenstvo, ki sta mu Tomaž Kralj in Božo Vivod posvetila svoje mlade moči. Danes, danes že, slovenski zdovski mladini ne bo težko iskati idealov: v Tomažu in Božu jih bo našla!

Grozna je smrt dveh mladih življenj. Za starše, prijatelje in znance, grozna tudi za narod. Verujemo pa, da bo iz vrst naših mladih zrasko na kopice Tomažev in Božidarjev, ki si bodo podali roke v boju za novo Slovenijo, tako kakor je obljubil predsednik Slovenske fantovske zveze v Buenos Airesu Jernej Dobovšek.

— — —
Še drobna beseda v slovo: *Božo Vivod!* Ne bova se več srečala na moronskem kolodvoru in skupaj v Liniersu hitela na avtobus št. 21, da bi prišla vsaj v dostojnem času v službo. Končani so drobni pomenki in pripombe k slovenski vsakdanjosti in stvarnosti. Hvala za mnogo lepih mladih misli!

Tomaž Kralj! Od rimskih časov naprej, ko si kot mlad pobič kobacal z žogo pred via dei Colli 8, pa do profesorskega mesta na sredsješolskem tečaju je kratka pot, a ne prekratka, da ne bi tvoj oče z veseljem ugotovil, ko sta se srečala: moj Tomek je mlad umrl, pa je izpolnil veliko let. — Hvala ti, Tomek!

— — —
Zbogom, fanta, in prosita za nas!

Pavle Rant

SLOVENICUM

Naš članek *Za jasnost pojmov in načel* v prejšnji številki je bil v emigrantskih vrstah — razen nekaj izjem — odlično sprejet. Boj za pravo podobo Slovenicuma bomo nadaljevali do konca. Dokler se vprašanje ne razčisti, bo za nas Slovenicum na via dei Colli 8 v Rimu. Tam agenti komunistične vlade nimajo vstopa: to je trenutno najboljše jamstvo.

Uredništvo

DVAJSET LET SVOBODE

V septembrski številki „Razgledov“, ki izhaja v naši stari domovini, koebekari cirilmetodovec dr. Stanko Cajncar pod naslovom: „Dvajset let svobode“. Ta gospod je dolga leta že pred vojno hodil svoja pota; sedaj smo mu hvaležni, da se je tako jasno izrazil, da bolje ni mogel. Takole pravi:

„Prva leta po vojni smo bili močno osamljeni. Včasih sploh nismo vedeli, kaj se dogaja po svetu, včasih pa se je dozdevalo, da zori svet v tem sovraštvu za novo klanje in ne za trajen mir. Ko smo začeli dobivati knjige in revije iz tujine, smo bili nekako začudeni. Filozofi in teologi so se iz dogodkov zadnjih let in iz študija lepših dob krščanske zgodovine vendarle marsičesa naučili. Nastajala je nova teologija, pa tudi nova pastirna, nova hodegetika. V Franciji so nujnost reforme že poprej močno poudarjali, sedaj pa so z novimi mislimi svojo domovino kar poplavit. Rim in ordinariati o tem niso bogvečesa povedali. In če so kaj povedali, je bilo majhni pohvali dodano važno svarilo. Počasi pa se je tudi to spremenilo. Velika in močna resnica, povezana s skrajno življenjsko nujnostjo, je morala biti na delu. In potem se je zgodilo nekaj, česar tudi največji optimisti niso pričakovali. Dobri papež Janez XXIII., ki so ga izvolili bolj iz zadrege kakor iz navdušenja, se je lotil reforme Cerkve. Brez strahu pred herezijo, razkolom ali slabo disciplino je sklical ekumenski koncil, ki je edinstven v zgodovini Cerkve. In ko so izzveneli v prostranost Cerkve sv. Petra prvi mladostni govori kardinalov, nadškofov in škofov, smo vedeli, da se je začel proces, ki ga nobena operacija ne bo več zavrla.

Vse to vam je znano, ker niste boježi in ker veste, da je včasih dovoljeno reči kar brez pogojniškega veznika „licet parva componere magnis“, dovoljeno je naše majhne dogodke primerjati z velikimi, ki se jim čudi ves svet, si boste tudi tu upali s svojo mislijo do konca in boste primerjali. Brez takih majhnih trmastih duhovnih revolucij, kakor je naša slovenska, ki je že dolga leta cirilmetodijska, bi ne bilo one velike, ki jo vodijo papeži, kardinali in škofje. Ali nismo ves čas govorili, da mora in more Cerkev živeti iz globin svoje duhovnosti in ne v varuštvu politične stranke in klerikalne vlade? Ali nismo bili proti nasilnim, mrzlim in zapovedniškim metodam, ki tudi nam niso prizanašale? Odprli smo vrata dialogu med kristjani različnih konfesij. Muslimane smo vabili na svoje občne zборе, še preden si je v Rimu kdo upal spregovoriti o prijateljstvu z njimi. Svetemu pismu smo odprli pot med ljudmi, ko nihče ni slutil, da bi kaj takega mogli. Pomagali smo pri tiskanju učbenikov za verouk, molitvenikov in misala. Prepotovali smo svojo domovino od enega konca do drugega, bili na obisku pri pravoslavnih duhovnikih, škofih in celo pri patriarhu. Že sedemnajsto leto odpiramo preko „Nove poti“ slovenskim duhovnikom in laikom okno v veliki svet, skrbimo za obnovo duha in za velikodušen pogled na svet. Na koncilu

še mnogi škofje dvomijo o možnosti dialoga s komunisti. Mi niti o uspešnosti dialoga ne dvomimo. Mi v dialogu živimo. Vsak nevsiljiv, prijateljski razgovor o velikih življenjskih vprašanjih je končno dialog. Življenje samo je govorica, je manifestacija ideje, iz katere živimo. Če pa kdo našemu razgovoru ne prizna značaja dialoga, ker ga ovira ozko formulirana definicija, pa naj reče temu preddialog, priprava na dialog ali kako drugače. Dejstev to ne bo spremenilo. Naš dialog se je začel v času groze, v navzočnosti smrti, v samotji, ko govoriti sploh ni bilo dovoljeno, v molku, ki je povedal več kakor beseda. In to naj bi bilo brez pomena? Ne, to so temelji novega človeškega bratstva, novega medsebojnega razumevanja, novega sporazuma ob novih nalogah, ki jih čas postavlja vsem ljudem brez razlike.

Prepričan sem, da smo opravili veliko delo. Morda pride čas, ko bodo vsi naši duhovniki in verniki spoznali, da smo bili in smo še nekakšni eksperimenti za ustvarjanje prijateljstva med ljudmi, ki niso istega svetovnega nazora, pa bi si vseeno hoteli biti dobri.

Danes to delo opravljamo okrog Cirilmetodijskega društva in v njem samem. Ne samo v njem, temveč tudi ob njem. V varstvo društva smo resili velike ideje slovenske katoliške preteklosti. To je danes naša univerza za študij sodobnih nalog. Napačno je trditi, da je društvo organizacija, v kateri zaradi nekih koristi moramo biti. V resnici je to naš dušnopastirski seminar, naš dom, na katerega smo ponosni, zatočišče vseh, ki z dobrim namenom vstopijo. Nepristranski zgodovinar prihodnjih časov se bo nezaupanju, ki smo ga bili deležni in ki tudi še danes ni povsem ponehalo, bolj čudil kakor našemu delu in našim uspehom.

Leto 1945 je bilo leto naše velike skupne zmage nad sovražniki, ki so nas zapisali smrti, pa so dočakali sami svoj konec. Leta 1965 je dvajseto leto našega življenja v svobodni domovini. Majnika leta 1945 je mala belokranjska prestolnica odstopila svojo čast beli Ljubljani. Isto leto je belokranjski generalni vikar z veseljem odložil svojo čast in odstopil svoje pravice Ljubljani. V tisti ozki, siromašni, obnem pa samozavestni Sloveniji smo začeli urejevati razmerje med Cerkvijo in oblastjo. Z zavestjo, da se bo končno vse dobro izteklo, ker se dogovarjamo s prijatelji, smo se vrnili v Ljubljano. Na dan slovesnega vhoda je bilo le malo duhovnikov v sprevodu. Nekateri so bili še v pregnanstvu, drugi so se počasi vračali iz taborišč; nekateri pa so tiho čakali na naš obisk, da se bodo o vsem z nami pogovorili. Dvajset let pozneje je slika povsem drugačna. Duhovniško društvo šteje lepe stotine zvestih članov. Imamo zelo impozantno število simpatizerjev brez pomislekov in nekaj prijateljev s pomisleki. Kakor drugi gosposde opravljamo svoje odgovorne duhovniške in svetne službe. Nihče več ne dvomi o naši zvestobi svobodni domovini in obnavljajoči se Cerkvi. Kdo more reči, da je to malo?*

* Naši razgledi, 25. septembra 1965, stran 367, štev. 18, leto XIV

Toliko bridkosti smo prestajali, da mislim, da to pisanje ne rabi več nobenega komentarja. Pač pa je dobro, da si mi zopet tu in tam osvežimo spomin, da bomo znali nastopati in se braniti, če to prilika nanese.

1. Nekateri člani Jugosl. strokovne zveze, takozvani KRŠČANSKI SOCIALISTI so se že okrog l. 1931 zvezali s komunisti zato, ker so imeli diference s političnim vodstvom SLS. Ker v času diktature stranka ni smela delovati, so iskali pota v dijaških, akademskih in kulturnih društvih, da napravijo čim večje nerazpoloženje napram političnemu vodstvu. Obenem so ostro nastopali proti papeški okrožnici „Quadragesimo anno“, češ, da je kapitalistična, nedružbena in strogo individualistična.

2. Iz bivšega katoliškega mladinskega gibanja „KRIŽARSTVA“, ki se more smatrati kot zaključeno okrog leta 1930, so takozvani KRŠČANSKI PROGRESISTI zapustili pota, ki jih je hodila ostala katoliška akademska mladina in so se posamič ali v skupinah pridružili krščanskim socialistom že pred koncem diktature pred letom 1935.

3. Okoli leta 1938 je akad. društvo „Zarja“, kjer je bila v odboru skupina, ki se je več ali manj miselno približala stališču, ki ga je v „Domu in svetu“ v članku „Razmišljanje o španiji“ zastopal EDVARD KOCBEK, končno združila z levičarji v reviji „Dejanje“, ki se je vedno bolj približevala marksizmu in komunizmu. Niti uradna obsodba takratnega ordinarija škofa Rožmana ni zalegla.

4. Okoli leta 1940 je revija „Dejanje“ dokončno zaplavala povsem odkrito v marksistične vode; odklanjala se je samo še integracija v komunizmu.

5. Leta 1941 so KRŠČANSKI PROGRESISTI vstopili v „PROTHIMPERIALISTIČNO FRONTO“, organizacijo, ki je bila popolnoma komunistična. Čim se je ustanovila „Osvobodilna Fronta“, so krščanski levičarji, krščanski socialisti in progresisti v njej delovali kot posebna skupina.

6. Krščanska skupina v OF je tvorila tisto GLAVNINO, brez katere OF nikdar ne bi mogla niti misliti na začetek, kaj šele na uspeh revolucije. Krščanski socialisti so vedeli, da so komunisti sovražniki Cerkve. Mislili so se pa maščevati proti vodstvu SLS, ki jih je „odžagalo“, pri tem pa so malomarno mislili, da bodo sčasoma zlezli v komunistično vlado.

7. Ves čas revolucije so krščanski socialisti učinkovito pomagali pobijati „protirevolucijo“, tako v borbi, kakor tudi pri cestnih atentatih v času, ki je bil najbolj odločilen in najbolj kočljiv: leta 1941/42. Krščanski socialisti so imeli na svoji strani tudi kopico duhovnikov, ki so nekateri prikrito, drugi pa javno podpirali komunizem. Ti duhovniki so kljub cerkvenim cenzuram trdovratno vztrajali na svojem stališču („Bilten“).

8. Ves čas revolucije je gotovi krog duhovnikov ostal „nevtralen“. Ta krog je posebno izhajal iz „križarstva“. Tu in tam, če so prilike nanesele, so prekinili svoj „prudens silentium“ in posebno napram svojim duhovnim

sobratom odkrito kritizirali odločno protikomunistično stališče ljubljanskega ordinarija dr. Rožmana.

9. Lojalno moramo priznati, da se je gotovo število duhovnikov, ki sem jih navedel pod točko 8., po komunistični zasedbi trudilo, da bi komunisti prizanesli Cerkvi, duhovščini in vernikom. Posle njih nujne kolaboracije je prineslo vsakdanje življenje in mi jim moramo biti za to hvaležni.

10. Cerkve doma nima svobode. Najvišji funkcionar Partije Edvard Kardelj še sedaj daje izjave „O LAŽNEM HUMANIZMU IN LAŽNEM BOGOSLOVNIŠTVU“ in „da ideološki in politični dediči in ostanki stare družbe izenačijo izdajo in nasilje nad človekom in narodom z obrambo njegovega ostanka in svobode“. Ne verjamemo, da more obstajati svoboda vesti, če tak visok funkcionar daje tako strašne izjave, pa „čeprav je vera vsakega človeka zasebna stvar“.

11. Komunistem hoče v svobodnem svetu ustvariti videz, da je vera popolnoma svobodna. Zato je ustavno dovoljeno celo, da se cerkvene ustanove lahko vzdržujejo iz javnih sredstev. Pri tem seveda ima komunizem svoje posebne namene. Res je, da jugoslovanska vlada vzdržuje bogoslovne šole, toda z obžalovanjem moramo ugotavljati, da učijo na teh šolah profesorji, ki so se s svojim delom za koeksistenco s komunizmom popolnoma diskvalificirali.

12. Širijo se glasovi, da komunizem postopoma hoče zavzeti cerkvene postojanke na bogoslovnih šolah in samostanih, da celo na ordinarijatih. Tudi se nahajajo danes v inozemstvu nekateri duhovniki z jugoslovanskimi potnimi listi, ki odkrito zagovarjajo KOEKSISTENCO, misel, ki jo je pokojni škof dr. Rožman dosledno odklanjal. Neprestano se tudi širijo glasovi, da so jugoslovanski duhovniki v emigraciji pod strogim nadzorstvom lastnih ordinarijev škofij, kjer so inkardinirani.

Sklep: Prepričan sem, da se bo g. dr. Stanko Cajnkar z vso svojo „križarsko“ in „cirilmetodijsko“ gardo potopil na onem brodu, ki ga sedaj vozi na levo. Ko bo v vodi, bo že videl, kje je dialog in kje je koeksistenca, dve tako zlorabljeni besedi, ki jih večina cerkvenih očetov na koncilu ni mogla ali ni hotela razumeti.

Še besedo o postopanju slovenskih in jugoslovanskih ordinarijev v splošnem. Vemo, da prevzvišeni gospodje prelati morajo napraviti kompromise ali večkrat molče iti preko stvari, ki je graje vredna, če to zahteva varavna pamet in cerkveno-politična modrost. Naloga Cerkve je, širiti in braniti vero, ljudi pa — tudi komuniste — pripeljati k večnemu zvečičanju. Zato ne moremo na tako daljavo kritizirati, še manj pa svetovati, kako naj postopajo.

Kar se pa emigracije tiče, naj si bodo popolnoma na jasnem: Noben laik, noben duhovnik in noben prelat nima dostopa pred emigrantske vrste — pa tu ni razlike med organizacijami te ali one skupine — če dotični gospod KOCBEKARI ali CAJNKARKARI.

Loh

Ljubljanski nadškof:

IZSELJENCI IN DOMOVINA

„Družina“, verski list, ki ga izdajajo slovenski škofje in ga tiskajo v Ljubljani, je v svoji 1. letošnji številki prinesel razgovor svojega sodelavca z ljubljanskim nadškofom dr. J. Pogačnikom o vprašanju „Izseljenci in domovina“. Razgovor se nam zdi toliko zanimiv in pomemben, da ga v celoti ponatiskejemo. Vreden je skrbnega branja, ker odkriva nadškofovo stališče do izseljevanja, do izseljencev in delno tudi do — režima.

Pred odhodom na koncil ste obiskali Angleško. Tam ste se sestali z našimi izseljenci in birmovali njihove otroke? Kakšna je njihova verska in narodna zavest?

Na Angleškem živi nad 700 naših izseljencev. Raztreseni so po raznih krajih. Splošno imajo razmeroma visok standard. Delavnega in poštenega človeka namreč Angleži sprejmejo medse. Nekateri imajo pa tudi veliko domotožje. Enemu se je od domotožja celo mračil um. Kar sem jih srečal, so globoko verni ljudje, zato sem se med njimi počutil domačega. Med njimi je tudi nekaj izobražencev, ki imajo lepe službe. V Londonu imajo svoj Slovenski dom, kamor se naši ljudje radi zatekajo. Birmo smo imeli v Bedfordu, severno od Londona, kjer me je ljubeznivo sprejel tamkajšnji dekan, ki je zelo vnet za ekumensko gibanje in je bil 14 dni pred mojim prihodom pri pravoslavnih bratih v Moskvi. Drugo nedeljo smo imeli birmo v Rochdalu blizu industrijskega mesta Manchestra. Na obeh krajih so me sprejeli s slovenskimi nageljni in našo pesmijo, po birmi pa priredili skupno kosilo za birmance in botre. Otroci, ki hodijo v angleške, največ verske šole, se čutijo za Angleže. Ako jih starši v počitnicah pošljejo k svojcem v Slovenijo, se tu nauče slovenskega jezika in čutijo tudi slovensko. Imajo silno požrtvovalnega slovenskega duhovnika, ki res živi samo za njihovo versko življenje, zato ga imajo tudi zelo radi.

V Londonu sem bil na obisku tudi pri apostolskem delegatu in kardinalu Heenanu. Posebno mi je ostalo v spominu, kako silno velike svobode imajo Angleži in kako umirjeni značaji so na zunaj.

Med koncilskimi počitnicami ste slovenski škofje poromali v Francijo. Ali ste tudi tam prišli v stik z našimi izseljenci?

V Francijo smo predvsem romali, ne pa šli gledat znamenitosti in čudovite dežele. Ogledali smo si preprosti grob pesnika Claudela v gozdnišču za njegovim gradom pri Morestelu, župnišče arškega župnika Vianeya, ki je pretresljiva pridiga o evangelijskem uboštvu, videli pariške cerkvene umetnine, kakor sveto kapelo, Notre-Dame, Mont-Martre, kjer se cerkev presv. Srca vsak večer ob 10 napolni zlasti z mladimi inteligenti, videli grob sv. Katarine Laboure; sv. Ludovike Marillac in sv. Vin-

cencija Pavelskega. Ko smo se čudili nepopisno lepim barvnim oknom v Chartres, kamor vsako leto peš romajo pariški akademiki, se je v naš zaletaval snežni metež. Pri Mali Tereziji v Lisieuxu smo v prelepo poslikani njeni baziliki poslušali ubrane zvonove, ki imajo iste glasove kakor ljubljanska stolnica in jih je prijazni župnik dal razgibati nam „koncilskim očetom na čast“. V nedeljo so se v pariški slovenski kapeli zbrali naši izseljenci iz Pariza k maši, ki smo jo vsi trije slovenski škofje opravili s somaševanjem. Ko so nam pripovedovali, kje so in kaj delajo, smo spoznali bedo mnogih, ki beže na tuje brez potnega lista in brez vnaprej zagotovljene zaposlitve. Mnogi so srečni, če se morejo prvo leto zaposliti kot pometači in honorarni natakariji. Zato s poudarkom pravim vsem, ki mislijo, da bi šli na tuje: Ne hodite ven, če nimate dobljenega delovnega mesta in nikdar ilegalno! Sicer greste v gotovo revščino in tudi v moralni propad! To naj bi si dobro zapomnili mladi ljudje, ki jih vesele avanture in si obetajo zunanjo Indijo Koromandijo.

Med koncilskimi zasedanji ste imeli še več stikov z izseljenci iz drugih evropskih dežel. Kakšne vtise ste dobili o njih?

Naši duhovniki med izseljenci delajo res nesebično in se drže naročila svojih škofov, da živijo samo za dušno pastirstvo. Tožijo pa, da naši ljudje, ki prihajajo v tujino, nimajo prave narodne zavesti, zato se hitro zgublajo. Zelo odsvetujejo izseljevanje na švedsko. Naši ljudje so raztreseni prav po vseh deželah sveta. Tudi v Avstraliji jih je precej. So po vseh državah Južne Amerike, seveda bolj redki. Najdete jih po vsej Evropi. Njih življenje je splošno težko, dokler si ne ustvarijo novega doma. To pa traja več desetletja. Kjer so pa strnjeno naseljeni, ostanejo narodno zavedni, posebno če imajo svoje domače učitelje, kakor v Merlebachu na Francoskem, v Argentini in Severni Ameriki. Med domačini ostanejo vedno le tuji. Vobče pa morem reči: kakor je svoj čas pri nas izšla knjiga: Ne v Ameriko, tako bi morala danes iziti knjiga z naslovom: Ne v tujino!

Mnogi naši mladi ljudje hrepene po tujini. Nekateri uhajajo celo ilegalno. Kako se jim bo v tujini godilo?

Hrepenenje mladih ljudi po tujini je sicer razumljivo, ker mlad človek si želi doživetij, uspehov, uveljavljanja in tudi velikega ter lahkega zaslužka. To je velika mladostna prevara. Naj bi si mladi ljudje zapomnili: Mačeha je tujina, in: Ljubo doma, kdor ga ima. Četudi bi dala tujina vse, kar si kdo želi, ostane črv domotožja, ki grize in preganja srčni mir. Z odhajanjem v tujino nam poleg tega odteka naša narodna kri. Predeli naše domovine se praznijo, posebno v hribovitih krajih. Ali bodo drugi morali poseliti naše kraje, če se bomo mi toliko izseljevali? Če že kdo gre ven, naj gre z oblastvenim dovoljenjem in z namenom, da si kaj zasluži, potem naj se pa vrne domov. Vsak kristjan naj se pred odhodom

zglasi pri svojem župniku doma in naj vzame s seboj tudi naslov najbližjega slovenskega duhovnika, ki naj ga obišče in prosí v potrebi za pomoč pri tujih oblastvih.

Kaj izseljenci pričakujejo od domovine?

Predvsem to, da jih ne pozabimo in ne bršemo iz svojega spomina. Kamor sem prišel, sem jim prinesel kos domovine. Splošno sedanje naslo domovino zelo slabo poznajo. Naravnost čudne stvari vprašujejo. Pripovedovanje o domovini jim je srčna uteha. Mnogi se odločijo, da pridejo domov na obisk. Svojcem na tujem naj bi domači pogosto pisali in z njimi ostali v stiku. Če jih obišče domači skof, so silno veseli. Z ljubeznijo se oklepajo maše v slovenskem jeziku. Veseli so, če jim pripoveduješ, da nas je doma še vedno mnogo iskreno vernih. Zveze z domovino si žele. Ohranimo jo, ker če se narodno zgube, se bodo zgubili tudi versko, za zmeraj.

Težko, da bi se našel kdo, ki bi bil pripravljen še dandanes zagovarjati s stališča širših družbenih interesov in zaradi družbenega napredka kot primerna in uspešna razna nasilna policijska poseganja v kulturno in duhovno snovanje, ki so neposredno po vojni in v obdobju administrativnega socializma povzročala pri velikem delu inteligence odpor, jo potiskala v pesimizem in skepso in ustvarjala vedno znova napetosti in konflikte med inteligenco in oblastjo. (Vlado Vodopivec, *Marginalije k ocenam revialne krize*, Sodobnost XIII, str. 37)

Kako se vse lepo sliši: zaradi interesa širših družbenih interesov in zaradi družbenega napredka so bila primerna nasilna politična poseganja v kulturo. (Iz istih razlogov je bilo verjetno primerno in uspešno pobitje 12.000 domobrancev. Tako bi vsaj sklepali, saj komunisti o tem nočejo črhniti besedice.) Danes pišejo, da je bilo tako nasilje primerno takoj po vojni in v času administrativnega socializma. Danes prav tako uporabljajo nasilje, jutri bodo pa pisali, da je bilo to nasilje potrebno v času samoupravljanja. Pojutrišnjem bodo prav tako nasiljevali, pisali pa jutri o tej potrebi zaradi ne vem česa. Vse po načelu: kot je bilo v začetku, tako zdaj in vselej in vekomaj. (Vekomaj? Ne, vekomaj ne. Tudi mi bomo pomagali, da se bo ta čas rdečega raja skrčil.)

PREBUDITI SE BO TREBA

(Članek je napisal g. Ivan Avsenek in ga prinašamo po Sloveniji)

I. Dva valova poveljne emigracije

Poveljna emigracija je komaj 20 let zdoma, pa se že čuti velika razlika med prvim valom, ki je zapustil domovino v prvem poveljnem desetletju in drugim, ki je prišel za njim.

Prvi val je poznal življenje v predvojni Jugoslaviji, je skusil vse grozote okupacije in tragedijo državljanske vojne; ve kolikor toliko tudi o življenju v komunistični Jugoslaviji. Si torej lahko ustvarja primerjave in sečle, si lahko ustvari tudi svojo sodbo o komunizmu, kakršnega pozna iz lastne skušnje.

Čisto drugačen je pa tisti — ne ravno velik — roj emigracije, ki je zapustil rodno grudo po prvem v drugem desetletju po zadnji vojni. Ta val je premlad, da bi poznal življenje v medvojni Jugoslaviji, je tudi premlad, da bi mogel oceniti vse, kar se je v starem kraju godilo med vojno. Ta rod ni užival normalne vzgoje in izobrazbe — seveda brez lastne krivde, — zato pa je prišel pod vpliv komunistične diktature, ki se mu ni mogel ogniti, saj mu je podlegel celo starejši rod. Življenski pogoji, ki so po vojni bistveno spremenili duhovni obraz in materialno podobo naše bivše domovine, so pa tudi vplivali na pogled poveljne mladine na svet, torej tudi na drugi val. Miselnost prvega vala mu je postala tuja, je ni več razumel. Vsako besedo, vsak pojav pojmuje po svoje, drugače od prvega vala.

Nastala sta torej dva svetova, ki se še ne moreta znajti v medsebojnih odnosih. Zato pa oba trdita, da imata prav. Prvi val sumi, da je drugi val vse preveč „okužen“ od komunizma, drugi val pa trdi, da je prvi obtičal s svojimi idejami tam, kjer je bil v trenutku, ko je zapuščal domače kraje; je torej zaostal za časom in izgubil stik s sodobno stvarnostjo. Odskočni deski za poglede na komunizem se torej razlikujeta in zaenkrat ne dajeta možnosti za skupne nastope proti komunizmu. To je gotovo škoda in zahteva odgovor, kdo ima prav.

Zdi se nam, da bi moral biti prvi val strožji v oceni lastnega stališča in pokazati več razumevanja za stališče drugega vala. Ne bi prav nič škodovalo, ako bi si prvi val postavil vprašanje, ali ni prišel čas za revizijo marsikaterega med njegovimi pogledi na komunizem. Že pripravljenost na debato o reviziji bi ga približala drugemu valu. Naj se dotaknemo samo par točk, ki spadajo v tako debato.

II. O pridobitvah narodnosvobodilnih bojev

Vsaka vojna in vsaka revolucija pustita za seboj posledice, ki jih more zanikati samo slepec. V Sloveniji je take posledice rodila tudi zadnja

in z njo vred državljanska vojna. Pretežno dobre za zmagovalce, pretežno slabe za premagance. Kar smatrajo zmagovalci za dobro, smatrajo premaganci za slabo in narobe. Večja tudi pravilo, da vsakdo skuša videti samo dobre posledice, ne pa slabih. Končno dobijo posledice še dvojna imena, zmagovalci jih imenujejo drugače kot premaganci. Seveda se tu ocene posledic razlikujejo kot noč in dan.

Tudi slovenski komunisti so našli za posledice svoje ime: „pridobitve narodno-osvobodilnih bojev“. Njihovi nasprotniki pa nimajo o posledicah soglasne sodbe. Prvi val emigracije sploh odreka posledicam vsak značaj „pridobitev“, jih smatra za katastrofo slovenskega naroda. Čim preje izginejo, tem bolje za Slovence.

Drugi val pa ne gre tako daleč. Prizna posledice kot stvarnost, ki se ne da izbrisati, naj bo dobra ali slaba. Bojuje se pa za pravico, da lahko te „pridobitve“ svobodno ocenjuje tudi na domačih tleh, ako bi mu bila dana možnost in prilika. Hoče imeti pravico, da lahko pridobitve obsodi, da komunistom očita, da so jih zmalčili in da je prišel čas, da se sedanji nosilci komunističnega režima umaknejo in napravijo prostor novim silam, ki bi iz pridobitev res ustvarile nekaj dobrega.

Med stališčem prvega in drugega vala je torej globoka razlika. Značilno pa je, da stališče drugega vala ni osamljeno na domačih tleh. Z njim se strinja celo večina puntarjev v mladih komunističnih vrstah. Ti so večkrat celo drznejši v zahtevnosti od drugega vala. Uradni slovenski titovci so na primer očitali Perspektivcem, da jih hočejo izriniti z oblasti in jo sami prevzeti. To se pravi: komunizem naj kar ostane, toda Perspektivci bi iz njega napravili nekaj boljšega in ga prekvasili z novimi idejami. Ni čudno, da so take ideje najbolj razburile novi razred in Tita samega, česar ne taji.

Kako je reagiral uradni komunizem na ta pojav med mladimi komunističnimi puntarji? Začel je popuščati! Dovolil je in dovoljuje kritiko o pridobitvah, ampak ne o vseh. Nekaj pridobitev je še zmeraj ostalo nedotakljivih. „Komunist“ od 22. januarja jih na strani 10 navaja takole:

„Za jugoslovanske narode ni več bistvenih nejasnosti o sledečih vprašanjih: ali odpira več življenjskih možnosti epigonsko podrejanje tujim državam ali pa nacionalna neodvisnost in intenzivno sodelovanje z vsemi naprednimi in socialističnimi silami na svetu; ali smo dosegli hitrejši gospodarski in družbeni razvoj v okviru kapitalistične ali socialistične lastnine in družbene ureditve; ali je vsak posamezni med jugoslovanskimi narodi in ali so vsi skupaj močnejši in varnejši v svetu, če jih povezuje nacionalna ravnopravnost, ali če jih razbijajo antagonizmi centralizma in separatizma; ali dajejo večje razvojne možnosti jugoslovanskim narodom večstrankarski sistem, meščanske in klerikalne stranke, katere so obstojale v stari Jugoslaviji, ali sistem socialistične demokracije; ali daje večje razvojne možnosti naravna enotnost kmetov delavcev in izobražencev ali njih politična neenotnost?“

Ako drugi val prizna obstoj „pridobitev“ ali posledic, kakor hočete, potem se vsekakor nahaja v boljši družbi kakor prvi val. Prvi val ima doma vedno manj ljudi, ki bi se strinjali z njim v njegovi sodbi o „pridobitvah“, drugi pa vedno več. Kdo je torej — politično gledano, na boljšem?

Kdor torej smeši drugi val, češ da priznava obstoj „pridobitev“, odnosno posledic državljanske vojne, si pa pridržuje pravico do kritike, samo dokazuje, da je pravilen očitek drugega vala, da je prvi zaostal za časom, se odmaknil od stvarnosti in ne čuti več, kakšno vetrovi vlečejo po Sloveniji in Jugoslaviji.

III. Poglavlje o socializmih

1) Ko je pred dobrimi 40 leti začel Hitler šariti s svojim nacionalnim socializmom, so nemški strokovnjaki našeli nad 300 različnih pojmov o socializmu. Skoraj 99% teh socializmov spada danes v zgodovino, s tem pa še ni rečeno, da se ne bodo pojavljali novi.

Povojne socializme lahko delimo grobo v dve skupini: v socializme, ki se razvijajo v svobodnem svetu in socializme za železno zaveso, ki spadajo v komunizem, pri čemur komunisti vendarle trdijo, da so oni tudi začasni socialisti, ker doba za pravi komunizem še ni prišla vključ njimovim diktaturam. Obe skupini se ločita v odnosih do svobode in demokracije. Socialisti so za svobodo na vseh področjih, na političnem pa povrhu še za demokracijo, zato pravimo, da so za svobodno demokracijo. Socialisti v komunističnem taboru odnosno komunisti pa pravijo, da so za ljudsko demokracijo, to je tako, kjer lahko pride njihova vodilna vloga (to je diktatura) do polne veljave. So torej dejansko proti svobodi in demokraciji, ker so za diktaturo. Ta razlika onemogoča vsako intimnejšo sodelovanje med socialisti in komunisti. akoravno v mnogih točkah njihovega gospodarskega in socialnega programa ni prevelika razlika. Socialisti in komunisti se torej ločijo v prvi vrsti v pogledih na politiko, veliko manj na ostalih področjih.

Prav tako važno od razlike med socialisti in komunisti je dejstvo, da je po zadnji svetovni vojni socializem ostal politična moda. Vsakdo, ki noče veljati za konservativca ali reakcionarja, hoče biti do neke meje socialistično navdahnjen, čeprav se morda samemu še izogiba. Po tej poti smo dobili v raznih na levo usmerjenih strujah vse polno novih socialističnih pojmov, navadno zelo meglenih. Na drugi strani pa tudi nasprotniki socializma vidijo socializem v vsem, kar jim ne gre v račun. Ameriški konservativci vidijo na primer v vsaki socialistični zakonodaji začetek in nevarnost „socializma“. Torej zmeda pri vseh in povsod.

2) Še večja zmeda vlada v tem pogledu za železno zaveso, na primer v Jugoslaviji. Tam so komunisti vzeli v zakup socializem. Kadar je treba, so komunisti, kadar se pokaže drugačna potreba, so socialisti. Zadnjič so poslali v Italijo kar dve delegaciji: prvo komunistično k italijanskim ko-

munistom, drugo „socialistično“ k Nennijevim socialistom. Treba je bilo samo spremeniti par besedi v naslovih delegacij, pa je bila stvar v redu.

Beseda socializem je v Jugoslaviji v časteh ne samo pri komunistih, ampak tudi pri njihovi opoziciji, kar jo je na tihem. Opozicija se nahaja v čudnem položaju. Komunizma ne mara, ker ga skuša na lastni koži, kapitalizma tudi ne mara, ker sploh ne ve, kakšna je njegova dananja podoba. Ga presoja po vzorcih iz preteklih stoletij, kot jih slikajo komunisti. Kaj ji preostaja drugega, kot da se je zacepila za besedo socializem. Ker nima pravice do lastne organizacije, nima priložnosti, da bi svoj socializem predebatirala in pojem razčistila. Zato ima vsak nasprotnik ti-tovstva svoj pojem o socializmu, navadno zelo primitiven. Želi si na tihem tak socializem, ki bi v njem bilo treba čim manj trdo delati in čim več na lahko zaslužiti.

Take vrste zmehšan socializem cvete tudi v glavah drugega vala emigracije. Ko pridejo na svobodo, se čudijo, da morajo v njej ljudje tako veliko delati, da se morajo toliko truditi za svoj napredek. Čudijo se, da v svobodi ni takih delovnih pogojev kot v Jugoslaviji. To jih zapelje, da vidijo na tujem vse polno temnih strani, ki jih v Jugoslaviji ni, odnosno ni bilo; postanejo razočarani. Le počasi spoznavajo resnico, kot jo vidi svobodni svet. Čim več je v njih volje za uspehe ob trdem delu, tem preje spregledajo, toda vera, da bo Jugoslavija po zatonu komunizma vendarle prišla do svojega „boljšega socializma“, s tem v njih ne ugasne.

Ravno vera in upanje v nek nov „socializem“, ki naj bi sledil komunizmu, je političen pojav, ki bi moral z njim računati prvi val emigracije. Ne roji samo v glavah drugega vala emigracije, je doma tudi med tiho opozicijo v Jugoslaviji. Treba je računati z njim. Beseda sama naj ne straši, akoravno se je marsikdo v vrstah prve emigracije boji. Mislimo, da je strah precej pretiran. Beseda ni konj, še posebno v politiki ni. Treba jo je zmeraj razumeti v luči dejanskih razmer in ne samo v luči zgodovine. Časi se pač spreminjajo in politika mora z njimi, ako neče utoniti v lastni zastareli načelnosti.

3) Tu sem spada beseda o krščanskem socializmu.

Krščanski socializem ni izvirna slovenska ideja. Je bil na prelomu stoletja presajen iz tujih krščansko-socialnih gibanj. V boju proti socializmu in po prvi svetovni vojni s komunizmom je zmeraj manj mislil na pridevnik „krščanski“ in zmeraj bolj na samostalnik „socializem“. Ko se je po prvi svetovni vojni vmešal v politiko, se ga je lotila kljubovalnost in žeja po originalnosti. Boj s komunizmom je prelevil v tekmo z njim. V tekmi je hitro podlegel in padel pod komunističen vpliv. Vse skupaj se je končalo s potopom v komunistično Osvobodilno fronto. Komunisti so puščali in puščajo ostankom krščanskega socializma samo še toliko akcijske svobode, kolikor jo ostanki rabijo za agitacijo okoli ogla za jugoslovanski komunizem. O idejni osnovi svojega gibanja ne govorijo več. Doma ubogajo komuniste, zunaj, v svobodi, pa branijo svojo politiko v prikritih besedah.

So v vrstah prvega vala emigracije želje po obnovi boja s temi ostanki na način, ki smo nanj navajeni še izpred časov zadnje vojne. Mislimo, da tak boj ne bo rodil pričakovanih sadov. Pobijati te ostanke s sklicevanjem na papeške enciklike ne bo rodilo pravega uspeha. Ako bi se bili krščanski socialisti bolj držali idej, naukov in duha okrožnice Leona XIII. „Rerum novarum“, bi poznejšim papežem ne bi bilo treba pisati novih okrožnic o tem problemu.

Spor z ostanki krščanskega socializma je treba presojati le s političnega stališča, saj obravnavajo v svojih izjavah samo politične probleme. Odgovorijo naj na vprašanja: kako to, da vse ostale vrste socialistov zagovarjajo svobodo na vseh področjih, na političnem pa še demokracijo, dočim slovenski krščanski socialisti molčijo? Kako to, da vidijo v titoizmu samo svetle strani, temnih pa ne omenjajo niti toliko kot puntarji v komunističnih vrstah? Kako to, da niti besedice ne zinejo v prilog zahtevi, da naj Tito dovoli organiziranje opozicije na vseh področjih, tudi na političnem? Molčati bodo morali in njihov lastni molk jih bo ubil.

Priznati se pa mora krščanskim socialistom, da imajo dober političen nos. Vedo, kaj mislijo ljudje v Jugoslaviji o socializmu in kako jih mnogo med njimi upa, da bodo v svojevrstnem socializmu, ki ga še ne poznajo, našli svojo srečo proti koncu komunizma. Vedo, da mnogi celo upajo, da se bo počasi sam komunizem prelevil v socializem. Počemu torej ne špekulirati na besedo socializem?

4. Pa še na kratko o „katoliškem protikomunizmu“.

Tudi ta ideja je našla zagovornike v našem emigrantskem tisku. Je pa s političnega stališča zgrešena, ker deli protikomuniste v kategorije boljše in slabše vrste, saj trdi, da boljšega protikomunizma od katoliškega ni. Kolikor se tiče boja katoličanov proti komunističnemu napadalnemu brezboštvu, ima ta ideja prav, ne pa na ostalih frontah proti komunizmu. Kako naj bo katoliška Cerkev proti komunizmu na vsakem področju, ko ima v svojih redovih tako idealno obliko komunizma, da bi si komunisti obliznili vseh deset prstov, če bi kaj podobnega mogli doseči?

Čim preje bo ta ideja pozabljena, tem boljše zanjo in za vse protikomuniste.

IV. Kje je ostala svoboda?

1. Povojna emigracija vseh vrst se strinja samo v eni točki: pregnati je treba komunistično diktaturo, kjerkoli se pojavi. Namen je lep, cilj vreden vse pohvale, toda vsebina boja proti komunizmu je pogrešno postavljena.

Vsaka aktivnost v človeškem življenju se bori za nekaj ali proti nečemu. Tista, ki se bori za nekaj, je pozitivna, tista, ki se bori proti nečemu, je negativna. Pozitivna je močnejša kot negativna. Negativna je namreč v svojem delu in cilju navezana na nekaj, kar leži zunaj njenega območja. Cilj, ki ga zasleduje, lahko propade sam od sebe, lahko ga pa zmane tudi

pritisk nepričakovanih nasprotnih sil. V obeh slučajih je z dosego negativnega cilja končana tudi negativna aktivnost.

Da to razložimo na boju proti komunizmu. Boj proti komunizmu je negativen v tem smislu, da gleda samo, kako bi komunizem uničil. Temu cilju podreja vse svoje sile in vso svojo taktiko. Zgodi se pa lahko, da postane očitno, da komunizem ne bo propadel tako hitro kot njegovi nasprotniki želijo. V tem slučaju negativen značaj antikomunizma pride hitro do izraza. Antikomunistično gibanje se pretvarja iz živahnega udejstvovanja v ponavljanje gesel, želja in upov, ki jim čas spere s površine vso stvarnost in privlačnost. Ostane le golo načelo boja. Takih načel se pa ljudje hitro naveličajo, če ne vidijo v njih stalnega pritoka novih življenjskih sil in idej. Boj proti komunizmu postane šablona, ki se ponavlja od dneva do dneva, od manifestacije do manifestacije, od sklepov do sklepov, ki jih nihče ne izvršuje. Boj začne hirati, dreveneti, se spremeni v političen obred, ki ga prenašaš samo zaradi ljubelega miru. Kdor bi pa kritiziral tako stanje, bi se zameril na levo in desno.

Čisto drugo sliko pa daje boj za svobodo. To je boj za nekaj pozitivnega. Kdor je za ta in tak boj, je ob enem tudi za boj proti vsem sovražnikom svobode, ki jih je bilo v zgodovini človeškega rodu zmeraj na pretek. V naši dobi je najhujši sovražnik svobode gotovo komunizem, toda mi edini. Imamo žalibog tudi dosti diktatorjev druge vrste, ki še celo opravičujejo svoje režime z bojem proti komunizmu, ki ga na svoj način tudi skušajo preganjati.

Boj med svobodo in komunizmom traja že peto desetletje. Spopadi med obema nasprotnikoma se vršijo neprenehoma na vseh področjih; v neprestanih spopadih zmaga enkrat prvi enkrat drugi in narobe. Tega boja pa še ne vidi v vsej svoji obsežnosti, kdor misli samo na njegovo politično plat. Spopadov med svobodo in diktaturo je navadno še najmanj na političnem polju. Na njem namreč diktatura najhujše zatira vsako organizirano opozicijo in celo preganja posameznike kot namišljene in morebitne politične nasprotnike. Zato je pa takih spopadov veliko več na drugih področjih človeškega udejstvovanja, največkrat na verskem in kulturnem področju. Taki spopadi se vršijo velikokrat na tihem, treba je pazljivosti, da jih ne spregledaš. Niso razvpiti, zato lahko podcenjuješ njihov pomen. To je velika škoda. Vsaka zmaga svobode v takih spopadih pomeni namreč rahljanje diktature. Dolžnost vsakega protikomunista, ki ne oznanja samo z besedami boja proti komunizmu, je v teh spopadih velika, težka in zahtevna. Protikomunist mora namreč pomagati po svojih močeh ob vsaki priliki, ob vsakem spopadu, silam svobode, naj se spopad vrši na kateremkoli področju. Ne sme pri tem šele ogledovati, kakšne so te sile, odkod so prišle, kakšen je njihov miselni krog, kot pravimo. V boju proti komunizmu so vredne vsake podpore, saj se borijo s protikomunisti vred proti komunistični diktaturi.

2. Boj med svobodo in komunizmom v Jugoslaviji se je začel že leta 1918 in končal svojo prvo dobo l. 1945 z zmago komunizma. Prvih pet vojnih let je bila svoboda popolnoma na tleh, še za cerkvenimi vrati ni bila varna, tako hud je bil pritisk komunistov, tako hudo so bili preplašeni vsi, ki se niso strinjali z njimi.

V letih 1948—1952 so pa komunisti sami odprli vrata za svobodo, sicer majhna, bolj podobna luknjiči, pa vendar je nekaj svobode smuknilo v stari kraj. Takrat so se namreč titovci v boju proti Stalinu zacepili za misel, da je treba Jugoslavijo preosnovati v „svobodno asociacijo svobodnih proizvajalcev“. Seveda so bili prepričani, kot so še danes, da bo njihova stranka dosti močna, da bo svobodne asociacije in svobodne proizvajalce lahko duhovno obvladala, kakor hitro bo socialistična zavest prekvasila jugoslovanske narode. V duhu novega tolmačenja komunizma so najpreje dali nekaj svobode delovnim ljudem v delavskih svetih, pozneje pa ostalim asociacijam v duhu gesla „samoupravljanja“. Načrt jim je spodletel; delovni ljudje se niso dali prevzgojiti in prepojiti s socialistično zavestjo, partija sama ima pa premalo pristašev, ki bi s svoje osebnostjo lažko igrali vodilno vlogo v novi jugoslovanski družbi.

Napake, ki so jih napravili titovci v letih 1948—1952, so se jim začele kmalu bridko maščevati. Že Djilas jih je opozoril, kaj jih čaka. Po Djilasovem vzgledu so se začeli oglašati drugi uporniki v komunističnih vrstah, ki so se že po svoji miselnosti morali postaviti na stran duhovne svobode. Spopadov med režimom in uporniki je bilo zmeraj več, poplavili so stranko samo tako hudo, da titovsko časopisje samo že piše o „malodušju v strankinih vrstah“. Ni to čudno; ljudje jih bojkotirajo, mladi komunistični uporniki pa razkrajajo duhovno podobo komunističnega režima. Zmeraj več je pa takih spopadov, ki v njih delno zmaga svoboda, podlega pa komunizem. Seveda to ne pomeni njegovega konca. Se samo spreminja iz totalne diktature v navadno policijsko, kot jih zgodovina že dosti pozna.

Prvi val emigracije tega boja med jugoslovanskim komunizmom in njegovimi domačimi nasprotniki ne dojema. Je preveč negativno usmerjen, se bori samo proti komunizmu, ne pa za svobodo. Ako bi se boril za svobodo, bi pozdravljal vsak poraz komunistične diktature na kateremkoli področju in temu primerno tudi podpiral nasprotnike komunizma na vseh področjih, ne samo na političnem. Ako bi dojel smisel boja za svobodo, ne bi šli mimo njega neopaženi vsi pojavi na kulturnem, socialnem, gospodarskem polju itd. Videl bi v njih, kako si svoboda utira pot skozi špranje, ki jih čas seka v komunistično diktaturo. Tako opazovanje bi ga pripravilo na misel, da je treba boj proti komunizmu, da se sodobno izrazimo, modernizirati, kajti v 20 letih je že močno zastarel. Kaj takega je pa mogoče samo takrat, kadar se protikomunisti postavijo na stališče, da se je treba boriti za svobodo na prvem mestu in šele potem proti komunizmu kot sovražniku svobode.

Priznati moramo, da drugi val emigracije to razume bolje kot prvi.

V. Zakaj te misli ravno sedaj?

Mnogim bodo te misli nepotrebne, mnogim prepozne, mnogim pre-
zgodne, mnogim pa pregrešne. Zdi se nam pa potrebne, ker čaka emi-
gracijo nov problem.

Gospodarska stiska je postala v Jugoslaviji tako velika, da bo rodila
„gospodarsko emigracijo“ na veliko. Ta emigracija bo šla po svetu s tre-
buhom za kruhom, obenem pa bo nehote vzele s seboj vse poglede, kar jih
je nabrala v Jugoslaviji na komunistično stvarnost. Ti pogledi se bodo raz-
likovali od pogledov emigracije iz prvih 20 povojnih let. S **to emigracijo**
bo treba iskati stikov, ne pa jo obsojati. Ako bo prva povojna emigracije
zašla na drugo pot, bo škodovala vsem in vsemu, predvsem pa sami sebi.

Mauser o „Meddobju“

V Ameriški domovini je naš predsednik Karel Mauser ocenil novo
številko Meddobja in zapisal med drugim:

Slovenska kulturna akcija opravlja svoje kulturno poslanstvo že
lepo vrsto let in opravlja ga v težkih razmerah. Razmere postajajo še
težje, kar se je spočelo v emigraciji koeksistenčno mišljenje, ki sili
na vsa področja, zlasti pa v kulturno delo. Slovenska kulturna akcija
je ostala pri svojih načelih in novo „kočbekovstvo“ se je še ni dotak-
nilo. Prav v tem vidim veliko vrednoto, ki je ne smemo zapraviti. Do-
kler bomo imeli trdne kulturne postavke, ki nam ne bodo v emigraciji
prodajale tega, kar je nekoč razklalo Dem in svet, dotlej bomo lahko
pravično sodili umetnost doma in v zdomstvu. Če pa naj se koeksi-
stenčno mišljenje razširi tudi v zdomsko umetnost, potem je bolje, da
zapremo vrata knjižnih založb. Zakaj bi se davili s kostjo, ki smo jo
iz prepričanja zavrgli? In tega je že dolgo. Morda že tako dolgo, da
so nekateri pozabili.

STOJ, TOVARIŠ

Jamnik je tisto jutro zgodaj šel v mesarijo. Ni bila sicer to njegova navada, a pismo, ki ga je nosil v notranjem žepu suknjiča ga je priganjalo, da je opravil posle v mesariji ob tej rani uri. Ponudba za nakup klavne živine v pismu je bila preveč ugodna, da bi jo kar tako pustil uiti iz rok. Hlapcu je že prejšnji večer naročil, naj zjutraj ob določeni uri zapreže, da se bo lahko nemudoma odpeljal, čim bo v mesariji končal. Tako je tudi bilo. Konj je bil že vprežen v zapravljevca, ko je Jamnik stopil na dvorišče. Hlapcu je še naročil, kaj naj čez dan postori, potem pa je pognal konja z dvorišča na samotno in prazno cesto. Topot kopit je votlo odmeval v tihoti ranega jutra in se izgubljal med hišami, kjer se je udinjala prva svetloba dneva. Pot pod Kamniške planine je bila dolga in Jamnik ni priganjal konja k hitrejši hoji. Udobno se je naslonil v sedežu in se predal mislim na kupčijo, ki se mu je obetala, in na podjetje, ki je zadnja leta zadobilo težke udarce.

Jamnik je na takih potih vselej mislil na stvari, ki jih je storil v preteklosti. Tehtal je slabo in dobro stran svojih podvigov in ugotavljal, kaj je bilo in kaj ni bilo pametno, kar je napravil. Iz vseh zaključkov je potem delal načrte za bodočnost svojega podjetja, za katerega je ves živel. Nazadovanje zadnjih let ga je bolelo in kupčija, ki se mu je to pot ponujala, mu je budila novo upanje. Morda mu bo uspelo vso zgubo nadomestiti, če bo nekaj takih kupčij sklenil. Nemci so mu namreč ob prihodu v deželo veliko zaplenili. Ob menjavi denarja je tudi zgubil veliko prihrankov, za nameček so mu še partizani pokradli že v naprej plačano klavno živino, ki jo je nakupil po vaseh. To zadnje ga je posebno jezilo in razumljivo je, da njegovi odnosi do OF niso bili prav nič prijateljski. Partizanstvo je javno označeval kot rokovnjaštvo in njihove odrede kot tolpe tatov in razbojnikov. Kljub tem neprijateljskim odnosom je še vedno brez strahu obiskoval oddaljene vasi in povsod je bil poznan kot pošten in iskren mož, obenem pa tudi kot trmast in svojeglav, kadar se je šlo za pravico in resnico. Svoje mnenje je vsakemu odkrito povedal, kar mu je naravno med OFarji napravilo precej sovražnikov. Opozorila žene in bližnjih prijateljev, naj se ne poda brez potrebe v nevarnosti, je vselej z zamahom roke porinil v stran. Včasih, ko se je vrnil domov s poti, je rad podražil ženo, da so go dobili partizani in da so mu „senkali kovača“, ker so videli, da je revež.

Tako se je brezskrbno vozil tudi to pot. V pismu, ki ga je prejel, so mu ponujali nekaj goveje živine in nekaj prašičev po zelo primerni ceni. In Jamnik ni bil tiste vrste človek, da ne bi zagrabil zajca, če mu

skoči v naročje. Podpisanega kmeta sicer ni osebno poznal, pričakoval pa je, da je poštenjak, kot je bila večina kmetov, s katerimi je kupčeval.

Sonce je bilo že precej visoko na nebu, ko je od Šenčurja vozil proti Cerkljam. Niti malo ni bil vznemirjen, ko je cesta zavijala v bogat smrekov gozd. Duh po smoli mu je prijetno del in zadovoljen je nekajkrat vdihnil vso svežino, ki je polnila zrak. Tudi konju je hladna senca dobro delala, ker je veselo zahrzal in zazvonil z lepo glavo.

Tedaj pa se je zgodilo nekaj, kar je Jamnika pripravilo, da je z vso silo potegnil vajeti. Kakih deset metrov pred njim se je s hreščečim truščem podrla smreka preko ceste. V istem trenutku so stopile na cesto oborožene postave partizanov, s cevmi pušk in brzostrelk naperjenih vanj.

„Stoj, tovariš Jamnik!“

Ton, v katerem je eden od partizanov zaklical te besede, je bil grozeče posmehljiv.

„Ni ti treba naprej. Kupčijo bomo kar tukaj sklenili!“

Ostali so se zasmejali in od vseh strani obkolili voz, na katerem se je Jamnik šele prav zavedel, kaj se je zgodilo.

„Tisto vabilo, ki ga nosiš v žepu, sem ti jaz poslal in moram reči, da si se hitreje odzval, kakor sem misli. Kupčija pa ne bo za krave in prašiče, temveč za tvojo kožo. Kar lepo z voza stopi!“ Ponoven smeh je spačil poraščene obraze partizanov.

S temi besedami je tudi govornik naperil brzostrelko v Jamnika, kateremu ni preostalo drugega, kot stopiti z voza.

V trenutku je spoznal vso nevarnost, v katero je tako brezskrbno zašel. Čim je stopil z voza, sta ga dva partizana zgrabila za roke in mu jih zvila na hrbet, tretji mu jih je tesno zvezal s telefonsko žico. Potem so ga surovo porinili s ceste proti gozdu, tako da je zgubil ravnotežje in z vso težo padel v nizko grmičevje.

„Vstani!“ je zakričal najbližji partizan in ga s puškinim kopitom sunil v hrbet.

Jamnik se je s težavo spravil na kolena in se dvignil pokonci.

„Naprej!“ ga je znova sunil isti in ga porinil na gozdno stezo. Opoitek se je med debela in težke kaplje znoja so mu stopile na čelo. Slišal je, kako je vodja zasede dal povelje, naj odpeljejo voz in zabrišejo sledove za seboj. V naglici, v kateri se je vse zgodilo, Jamnik ni mogel zbrati svojih misli. Šele sedaj, ko so ga partizani porivali pred seboj globlje v gozd, so se mu vrnila in prva, ki je bila, mu je govorila, naj beži. Misel je bila sicer brezupna, a trenutno se je Jamniku zdela edino pametna. Čakal je ugodne prilike, da bo skočil med debela in bežal. Pa kakor da bere njegove misli, se je oglasil vodja zasede:

„Eno ti svetujem tovariš Jamnik. Nikar ne poskušaj pobegniti, ker ti bom pri prči spustil rafal v tvoje skisane možgane. Razumeš?“

Jamnik ni odgovoril, čeprav je prav na tilniku čutil mrzolino cev

partizanske brzostrelke. Spomnil se je svaril žene in prijateljev. Zakaj se ni pozanimal, kdo mu je pismo pisal? Morda bi pravočasno ugotovil, da je bilo pismo zgolj vaba v pripravljeno past. Kaj nameravajo z njim? Na najhujše si sploh misliti ni upal. Tolažil se je z mislijo, da ga bodo morda samo zaslišali, v najslabšem slučaju pretepli, potem pa spustili. Toda nekje globoko v srcu je čutil, da so to samo pobožne želje, na katere ne sme graditi upanja. V očeh svojih spremljevalcev je videl odsev krvo- ločne surovosti, katera se ne bo zadovoljila zgolj z nekaj klofutami. In bolj so se pomikali v notranjost gozda, bolj zverinsko so jim žarele oči in Jam- nika spominjale na lačne volkove.

Tedaj se je nedaleč pred njimi zaslišal klic:

„Stoj! Kdo gre!“

Jamniku se je za hip ukresalo upanje, da so morda naleteli na domo- brance. Njegovo upanje pa je takoj splahnelo, čim je slišal izmenjavo spo- znalnih znakov med stražarjem pred njimi in svojimi spremljevalci.

Kmalu zatem so dospeli na majhno jaso. Pet novih partizanskih obra- zov jim je prišlo naproti, ki so vidno že nestrpno čakali na njihov prihod. Vodja zasede je enemu od njih poročal, potem sta oba stopila pred Jamnika.

„Torej ti si tista svinja, ki po Kranju in po vaseh čez nas govoriš, a? Ali veš, kaj pomeni biti proti narodnoosvobodilni fronti? To pomeni izdaj- stvo in mi izdajalce likvidiramo.“

S temi besedami ga je pozdravil tovariš komisar, s partizanskim ime- nom Jaka. Jamnik je vse do sedaj molčal in čakal, kaj se bo zgodilo, zdaj pa je uvidel, da z molčanjem položaja ne bo ničboljšal.

„Nisem izdajavec in nikogar od vaših nisem izdal, čeprav jih veliko poznam.“

„Molči!“

Z vso močjo svoje desnice ga je Jaka udaril po ustih. Iz presekanе ustnice se je pocedila kri po beli Jamnikovi srajci.

„Govori, kadar te bom vprašal, ker sicer ti bom spulil jezik iz grla, razumeš?“ Namignil je okrog stoječim in kot bi čakali na to povelje so ga zgrabili in odvlekli do bližnjega drevesa. Vrgli so vrh čez najnižjo vejo, privezali nanjo že zvezane roke, ki so Jamniku že popolnoma otrpnile in ga tako toliko dvignili od tal, da je stal samo še na prstih. Od bolečine se mu je zmrglilo in slišal je pokanje kosti v komolcih in ramenih. Stiskal je zobe, da ne bi zakričal.

Tovariš Jaka ga je zgrabil za lase in mu dvignil glavo.

„No, tovariš Jamnik, kako pa se sedaj počutiš? Kje pa je sedaj tvoje junaštvo? Gobec si znal otresati okrog, pa ga ne boš več, to ti jaz jamčim. Preveč imamo zoper tebe obtožb. Vemo, da delaš za okupatorja in za bele. Vemo, kakšno protirevolucionarno propagando širiš med ljudmi, pa jo kmalu ne boš več!“

Kakor blaznemu so komisarju žarele oči in s pestjo je pričel tolči po Jamnikovem obrazu, da je bil v hipu ves v krvi. Jamnik je stokal pod udarci

in se skoraj onesvestil. Jaka je spustil šop las, za katerega je držal jetnikovo glavo in stopil korak nazaj.

„No tovariš Jamnik, kaj pa zdaj misliš o nas?“

V Jamniku je kljub bolečinam rasla odporna sila. Njegova gorenjska trma je prišla na površje in ves gnev se je v trenutku nagrmadil v njem, tako da ga ni mogel več zadrževati. Kakor žareča java, ki bruhne iz ognjenika, je vrelo iz njega:

„Razbojniki! Tatovi! Krvniki! Morilci...“

Jamnik se je drl na vsa usta in daleč v gozd je odmevalo njegovo vpitje. V prvem presenečenju so partizani okameneli, potem pa ga je eden s silnim zamahom puške s kopitom udaril v obraz. Jamnik je zarjul kot zaklan vol. Udarec mu je zdrobil spodnjo čeljust, razbil zobe in nos in v hipu napolnil usta z vročo krvjo. Grgral je in se davil, hlipal za zrakom in stokal v strašnih bolečinah.

Tovariš Jaka ga je ponovno zgrabil za lase.

„Še bi rad lajal, pes, a? Le lajaj sedaj, če moreš!“

Dvignil je pest, da ga bo znova udaril. Tedaj pa se je zgodilo nekaj, kar tovariš Jaka pri vseh krvniških poslih, ki jih je že opravil, še ni doživel. Jamnik je s svojimi zadnjimi močmi ustnih mišic izpljunil vso kri naravnost komisarju v obraz. Jaka je odskočil, kot bi ga pičil gad. Strašna kletev mu je spačila ustnice, krvavi obraz pobledel od onemogle jeze in Jamnik ga je videl pred seboj kakor v prividu, z očmi žarečimi kot demonu. Videl je, kako je iz usnjene torbe potegnil revolver in ga naperil vanj. Čutil je samo še, kako se mu je nekaj vročega zavrtalo v telo, potem pa je padel v temo. Rezko so odjekali streli skozi gozd in Jaka je divje stiskal petelina, čeprav je že vse naboje spustil v Jamnikovo telo. Globoko je dihal in pene so mu šlile na usta. Po celem životu se je tresel v čudnih krčih in tovariši so ga prestrašeno gledali. Počasi šele, ko je videl, da Jamnikovo telo nepremično visi na vrvi, se je unesel.

Strašna tišina je zavladala na jasi. Poraščeni obrazi so strmeli v močno Jamnikovo telo in v lužo krvi, ki se je nabirala pod njegovimi nogami.

Miglaj Jakove roke je zadostoval, da je eden partizanov odvezal vrv, na kateri je Jamnik visel. Telo je padlo kot podsekano drevo in obležalo na obrazu v svoji krvi.

Jaka si je šele sedaj brisal Jamnikovo kri z obraza in vmes kot v prisego govoril:

„Tako se bo zgodilo vsakemu izdajalcu naše narodne osvobodilne borbe!“ Dal je še povelje, da so truplo zavlekli za bližnje grmičevje, potem pa je stopil na stezo, ki je vodila naprej v gozd. Ostali so šli za njim in v mraku gozda so bili podobni krdelu volkov, ki iščejo novih žrtev za svojo lakoto.

Otmar Mauser

BEG V PRETEKLOST

I.

Okrog leta 1950 sem delal v vele mestu v fotografski stroki. Neki dan je vstopil v atelje star suh možiček, sklonjen od teže življenja, pa še vedno živahnih oči. Posebnost njegova je bila ta, da je imel „Kaiserbart“, t. j. belo brado, ostriženo na način, kakor jo je imel svoj čas avstrijski cesar Franc Jožef I. Možiček je rabil sliko za legitimacijo starostne pokojnine.

Ošvrknil me je s pogledom in takoj se mu je zdelo, da sem inozemec.

„Sprechen Sie deutsch?“

„Kajpada! — Oče, od kod ste pa Vi doma?“

„Rodil sem se se Černovicah, gor sem pa zrastel na Dunaju! Od kod ste pa vi?“

„Iz Kranjske?“

„Also, auch aus Oesterreich!“

Staremu se je pri teh besedah obraz pomladil kar za deset let, jaz sem pa izkoristil ugodno priliko in hitro starega „pritisnil“.

„To so bili časi, ko je še živel naš cesar Franc Jožef!“

Starček mi je nato na dolgo in široko razlagal, da po prvi svetovni vojni ni mogel preboleti, da je stari „K. u. k. Staat“ izginil, da se v novo republikansko Avstrijo ni mogel vživeti in se je zato odločil, da je leta 1923 s 50 leti starosti prišel v Argentino.

Sedanost pa je šla s kruto silo preko vsega, kar je ta mož čutil in tako verno gojil v svojem srcu: Cesarska Avstrija! Ostal mu je samo „Kaiserbart“, edino, kar je še mogel rešiti iz preteklosti. V tej deželi, pri tej starosti tudi ni mogel priti več naprej. Bolje bi napravil, če bi povojno dobo sprejel takšno, kakršna je bila: Brez cesarja!

Kolo zgodovine se vedno vrti naprej, nikoli nazaj!

II.

Čisto naravno je, da si predstavljamo po več nego dvajsetih letih pregnanstva domovino še vedno v tistih razmerah, kakor smo jo doživljali, ko smo bili še doma. Mladostne spomine, politične, gospodarske in socialne prilike za 25, 30, da celo 40 let nazaj! Danes je vse to že zgodovina. Počasi se moramo navaditi, da nepristransko in hladnokrvno sodimo preteklost, zato da nam bo nekoč bodočnost bolj znosna.

Pred kratkim sem bral v „Taboru“ dva članka; enega je napisal g. Radivoj Rigler, drugega g. Emil Cof. Oba oficirja po poklicu, ki sta odlično posegla med zadnjo vojno in po njej v borbo proti komunizmu.

Ko sem prečital oba članka, sem imel notranji občutek, da oba gospoda miselno še vedno živita v letu 1925, ko se je toliko pisalo po nepotrebnem zaradi srbofobije (Pašić-Pribičević-Žerjav). N. pr. g. Riglerja tako silno boli neka „dvorezna“ trditev v nekem verskem lističu, češ da so naše služkinje šle služiti v Beograd... že veste zakaj... G. Rigler je služil

pri kraljevi gardi in očitvidno ne ve za tregedije na tisoče slovenskih deklet, posebno iz revnih vinorodnih krajev Štajerske, ki so prišle služiti v Beograd, vstopile v službo pri beograjskih bovataših in čez leto dni so bile na cesti. Srbski „Obči državljanski zakonik“ je onemogočil vsako pravno zaščito teh revic. Slovenski duhovniki, ki so služili v Beogradu, so morali reševati na stotine teh deklet, ki so bile blizu samomora. Ševeda, bilo bi povsem krivično zato kriviti srbski NAROD. Ne, krivi so bili beograjski BOGATAŠI, p. d. ČARSIJA! Torej nikar ustvariti srbofobstva tam, kjer ga ni!

G. Cof se mi zdi bolj stvaren. Njegove pritožbe, da se pri Slovenski kulturni akciji kuje sovraštvo proti Srbom, češ da „Glas“ objavlja „anekdote“, s katerimi skuša pri bralcih vzbujati negodovanje proti Jugoslaviji, pa so neupravičene. N. pr. res je „Glas“ trdil, da je l. 1914 znani ministrski predsednik kraljevine Srbije Nikola Pašić prodajal Italijanom Trst in Gorico „pod uslovom, da oni idejo odmah u rat“. Fatti, no parole! Če se Vam zdi, da to ni res, pa dokažite nasprotno! Sicer pa: Jugoslavija je ena stvar, krivične in velesrbske razmere pod prvo Jugoslavijo so druga stvar, slovenska država pa je tretja stvar. Na vsak način bi za nas bilo danes boljše, če se ne bi v preteklosti napravilo toliko napak; in če hočemo, da nam bo enkrat boljše, nikar se ne bojmo priznati danes, kar je bilo pod prvo Jugoslavijo napak.

Zelo huda je trditev g. Cofa, da smo Slovenci v Jugoslaviji za razne težave soodgovorni. Torej po vsem tem, kar smo toliko let potrpežljivo prenašali upokojitve, premestitve, konfinacije in zaporne kazni, nam lastni rojak še skuša naprtiti soodgovornost! G. Cofu je tudi „ušla“ trditev, da smo Slovenci imeli procentualno zelo mnogo zastopnikov v vladi, enkrat pa celo ministrsko predsedništvo. Si tacuisses! Kar se jugoslovanske uprave tiče, g. Cofu še danes ni znano, kako sta bili obe ustavi ponesrečeni in kako nevažni resori so preostajali za Slovence. Tudi ne razumem, zakaj in kako je mogel g. Cof navesti šest mesečno predsedstvo dr. Antona Korošca, ko se danes toliko piše, kakšna politična žrtev je bila za dr. Korošca prevzeti ministrsko predsedstvo, kako se je zameril Hrvatom in končno — kako je bil dr. Korošec za to svojo uslugo državi in kralju nagrajen: s konfinacijo v Vrnjački banji. Dekument o tem se nahaja v Letošnjem Zborniku Svobodne Slovenije.

Politiki vedo, kakšne težave so imeli pred in po vojni prav z našimi slovenskimi oficirji, ker so videli, da si v političnih zadevah in o potrebah naroda niso bili na tekočem. Samo berite zapisnike o pogajanjih med N. O. in zastopniki jugoslovanske vojske iz l. 1944/45, ki sem jih objavil v „Slovenski Državi“. Kakšne težave je imel N. O. dopovedati, da ljudska volja in praktična izkušnja 20 let zahteva samostojno slovensko vojsko, komandanta slovenske vojske, ki bo odgovoren slovenski narodni vladi, slovenska narodna vlada pa predstavlja slovensko vojsko pri centralni vladi.

G. Cofa tudi strašno boli trditev, da po prvi svetovni vojni še nismo bili dovolj pripravljeni za skupno državo. Ker sta oba gospoda oficirja, bom navedel „oficirsko“ anekdoto.

Leta 1919 je kraljeva jugoslovanska armada prevzela lepo število bivših avstrijskih oficirjev v svojo armado. Ne dvomim prav nič o tem, da so imeli tisti oficirji precej „avstrijskega“ duha, posebno, ko so videli, kako škandalozno so se obnašali oficirji iz stare Srbije in Črne gore. Čisto naravno je, da v eni armadi ne moreta delovati dve povsem divergentni struji. Zato so se Srbi, ki so bili gospodarji ministrstva od prvega do zadnjega trenutka, odločili, da bodo ogromno večino prečanskih oficirjev odpustili. Čeprav to ni bilo pravično, pa vendar bi se moglo najti časten

izhod. Velesrbska vlada pa je dne 5. septembra 1923, samo en dan pred uveljavljenjem novega zakona o Ustrojstvu vojske, upokojila 580 prečanskih oficirjev in sicer so jim „regulisali penziju“ po starem srbskem zakonu iz l. 1906! Brez obtožbe, brez preiskave, brez zagovora, brez sodbe: tri do pet tisoč dinarjev manj na mesec! Zadostoval je rdeč svinčnik, da so bili ti prečanski oficirji na spisku označeni kot „švaba!“.

Takšno postopanje — ali je to zadostna priprava za vstop v Jugoslavijo? Mislim, za danes zadostuje ena sama anekdota.

Nihče ne bo zameril obema gospodoma, gg. Riglerju in Cofu, če sta svoj čas, kot podporočnika prisego vzela zares! Nihče jim danes ne sme zameriti, če sta hotela zvesto služiti kralju, domovini in ideji narodnega edinstva! To je njih častna stvar, obenem sta bila oba v dobri veri! Oba gospoda pa se morata danes potruditi, da bosta zopet zgodovino dohitela!

Loh

RESNICA, SAMO RESNICA

Kakor je vsem bralcem znano, je Vestnik objavil v letošnji dvojni številki pismo, ki ga je dr. Miha Kreku poslal general Ivan Prezelj — Andrej v zvezi z brzojavko, poslano v domovino.

Ko je to pismo prišlo s spremnim pismom dr. Kreka na uredništvo, je bilo tako na seji konzorcija Vestnika kakor na seji odbora DSPB sklenjeno, da se pismo v fotokopiji predloži pred objavo generalu Francetu Krennerju zgolj v namenu, da bo general Krenner osebno prej obveščen o natisku pisma kakor pa šele po objavi slednjega. Domobranski častniki v odboru DSPB so namreč smatrali za osnovno potezo vljudnosti, da bivšemu poveljniku domobranstva v naprej povedo, kaj bo tiskano, ne pa da bi to prišlo generalu Krennerju na ušesa po pri-povedovanju kogar koli ali šele z branjem Vestnika.

Zato je 23. januarja posebna delegacija, ki smo jo sestavljali spodaj podpisani, obiskala generala Krennerja na njegovem domu, mu oddala fotokopijo pisma, se pomudila pri njem v daljšem razgovoru, ob katerega zaključku je general Krenner poudaril, da bo odgovor generalu Prezelju poslal v objavo Vestniku.

Pregelj Bogo l. r.
Benedičič Miha l. r.
Bitenc Stane l. r.
Loh Maks l. r.

Buenos Aires, 20. marca 1966.

Pripomba uredništva: ob zaključku pričujoče številke pismo generala Krennerja v odgovor generalu Prezelju še ni prispelo.

Dragi prijatelj!

Tote pisanje, ki je tudi vabilo, ne morem začeti lepše, kakor z besedami velikega angleškega državnika Disraelija, ki je zapisal: Življenje je prekratko, da bi smelo biti majhno.

Zrastel ali celo rojen si bil izven domovine svojih staršev, vendar še čutiš, da spadaš k slovenski družini. Ali se Ti ne zdi, da bi bilo prav ko bi boljše poznal zgodovino zemlje, iz katere so Tvoji starši morali oditi zovoljo komunizma? Ali se Ti ne zdi, da bi bilo prav, ko bi tudi Ti boljše poznal zgodovino te zemlje iz tistih let, v katerih so po njej tekle solze in kri?

Vem, da spori med starimi odvrčajo mlade od zanimanja za slovenske probleme. Toda problemi so vendarle tu in s tem, da stojiš ob strani, nisi storil ničesar. Življenje je prekratko, da bi smelo biti majhno, veliko prekratko, da bi smeli ob njem samo brezbrizno stati.

Zveza društev slovenskih protikomunističnih borcev se živo zaveda, da je prišel čas, ko je treba borbo proti komunizmu, ki so jo vaši očetje, bratje in sorodniki vodili z orožjem, voditi sedaj s poglobljanjem znanja o komunizmu, s trdno graditvijo lastne osebnosti, z resnim spoznavanjem zgodovine in v njej pregledati vse, kar je slovenski človek prav ali narobe storil. V iskrenem iskanju resnice je vedno pot, ki nas more v bodočnosti zanesljivo voditi k pravemu cilju.

Zveza društev slovenskih protikomunističnih borcev je že lani imela vrsto predavanj. Imela jih bo tudi letos in iskreno želimo, da bi tudi Ti prišel in prisluhnil. Stavil boš lahko vprašanja, ki Te zanimajo, vprašal za pojasnila glede preteklih dogajanj in sedanjosti in poskusil vskladiti to, kar boš slišal, s tem, kar sam vnisiš. V borbi proti komunizmu, ki se razliva po celem svetu, ni borec samo tisti, ki se je nekoč boril, temveč vsak, ki je ideološko proti komunizmu, torej tudi Ti in Tvoj prijatelj.

Glede spoznavanja takšike komunizma si ne domišljaj, da je danes v tem oziru položaj bistveno drugačen, kot je bil doma pred 25. leti, ko se je vojna v domovini začela. Tudi takrat so v domovini komunisti demonstrirali proti državi in proti vladi ter pozivali slovensko ljudstvo in vojakke, da naj odvržejo orožje in se ne borijo proti sovražnim napadalcem za svobodo svoje domovine. Tudi takrat so komunisti organizirali „draft-dodgerje“ in se poskrili, ko so jih klicali k vojakom. Vedite, da prav zaradi takega ponavljanja komunistične taktike ameriški instruktorji za gverilsko vojskovanje v Vietnamu skrbno študi-

rajo tudi način in taktiko gverilskega vojskovanja v zadnji vojni v Jugoslaviji in da je v načelstvu za gverilsko vojskovanje višji oficir, ki iz osebnih izkušenj dobro pozna način vojskovanja komunističnih gverilcev v Jugoslaviji med zadnjo vojno.

Kot sedaj Amerikanci v Vietnamu, ki imajo na razpolago največjo vojaško silo na svetu in po vsem svetu temeljito razpredeno diplomatsko službo, še in ponovno delajo velike napake, tako so tudi v dobrih namenih in v stiski bile zagrešene med okupacijo in komunistično revolucijo v domovini, ko nas v obupni borbi proti komunizmu nihče ni podpiral, niti razumel. Zato nimaš tehtnega razloga, da vržeš med staro šaro vse, kar so vaši očetje in matere pretrpeli in žrtvovali v zadnji vojni in revoluciji v rojstni domovini, ker boš mogoče prej kot pričakuješ moral tudi Ti v novi domovini braniti osnovne človeške svoboščine, ki jih komunizem povsod zatira in uničuje.

Prihajaj na sestanke in predavanja, poslušaj in vprašuj in tudi pokritiziraj, če misliš, da je potrebno. Dobrodošel boš!

Cleveland, 28. januarja 1966.

Karel Mauser, predsednik Zveze DSPB

„France Balantič tedaj nima legalnih vrstnikov v slovenski poeziji, saj so prešli vsi zares pomembni pesniki iz nekdanjega kroga mladokatoliške inteligence v odporniško gibanje — poezija tistih, ki so zašli v nasprotni tabor z Balantičevo zapuščino vred, pa vztraja že dvajset let v začaranem krogu neučinkovite politične emigracije, osamljena in domotožna, zaverovana v tisto preteklost, ki je zares že minila.“ (Filip Kalan, Problemi sodobne slovenske lirike, Sodobnost XIII, str. 549)

Vsi zares pomembni pesniki mladokatoliške inteligence naj bi šli v odporniško gibanje. Škoda, da ne smemo objaviti imen ljudi, ki niso šli tja, a so ostali doma. Ne bi jim hoteli z objavo škodovati. Poezije, ki jo imamo zunaj, res ni veliko, a gre vštric z moderno poezijo po svetu in ni kar nič zaverovana po formalni plati v tisto preteklost, ki je zares že minila. Imamo Truhlarja, Kosa, Vodeba, Papeža, Beličiča in Šoukalovo. Je pa ta poezija zaverovana v tisto ne preteklost ampak večnost, absolutnost, madstvarnost, ki je pravi smisel in prava vsebina življenja.

O NARODNEM ODBORU ZA SLOVENIJO

Kako je nastal pred 20 leti

Jeseni leta 1944 in spomladi v letu 1945 se je razvil višek slovenske narodne drame v tem stoletju. Druga svetovna vojna se je v tistih mesecih zaključevala. V vzhodne dele države je vdrla sovjetska Rdeča armada, gnala pred seboj odstopajoče Nemce in zasedala jugoslovansko ozemlje z vsemi sredstvi nasilja kot zmagoviti sovražnik premagane dežele. Sovjetski poveljnik je v Beogradu ustoličil Tita, njegov komunistično partizanski parlament in diktatorsko vlado. Do konca leta 1944 so prišli srbski, macedonski in drugi vzhodni deli Jugoslavije s prestolnico države v oblast komunistične diktature. Kljub temu, da je Tito stoloval v Beogradu kot vladar Jugoslavije, se zahodni deli, zlasti Slovenija in Hrvatska, niso dosti zmenili zanj. Za te, zahodne dele, je bil Tito vse tja v leto 1945 samo kolo vodja komunističnih banditov in nič drugega. Slovenci in hrvatski kraji so bili še v okupacijskih razmerah. Okupacija je bila razsekala državno skupnost, vojne razmere so zameglile državljansko zavest, do nepričakovanih globin so izkopale jarke narodnostnega sovraštva med Srbi in Hrvati. Na komunistične „osvoboditelje“ je večina ljudstva povosla, po vseh delih države, gledala kot najhujše zlo, ki je grozilo, kot na gorje, ki se je rodilo iz vojne in revolucije. Naravno je bilo, da so ljudje tega zla hoteli izogniti do skrajnosti, da skrajnih mej možnosti. Šele v maju 1945 je nacistično okupacijo v Sloveniji zamenjala komunistična, ki je bila sicer po imenu domača, dejansko je že iz revolucije bila ljudstvu znana kot grozoviti sovražnik, po ugrabitvi oblasti pa je uvedla takoj režim nasilja zaradi strahovanja v tako strasnih oblikah, da jih niti najbujnejša domišljija strahu ni mogla pričakovati takih.

V tem času in takih razmerah je nastal Narodni odbor za Slovenijo. V javnosti se je pojavil z izjavo, ki nosi datum: Na narodni praznik, 29. oktobra 1944. Izjavo so podpisali ne le mnogi vodilni in odgovorni ljudje predvojnih demokratičnih političnih strank, ampak tudi ljudje s priznanimi imeni v kulturi in gospodarstvu. Značilno se izjava sploh ne bavi z razmerami, kakršne so vladale leta 1944, niti ne omenja nikakega načrta za konkretne napore skupnosti v neposredni bodočnosti, ampak le nanovo postavi osnovno skupno željo — narodno politični cilj demokratičnih Slovencev po drugi svetovni vojni.

Izjava z dne 29. oktobra 1944

Takole se je izjava glasila:

Slovenci! Zastopniki slovenskega javnega življenja so po medsebojnem posvetovanju sklenili naslednjo narodno izjavo:

Na temelju etnične samobitnosti slovenskega naroda in na temelju narodnostnega načela zahtevamo:

1. Državno-pravno združitev vsega slovenskega narodnostnega ozemlja v Zedinjeno Slovenijo, ki mora biti v geografskem, gospodarskem, prometnem in strateškem oziru tako zaokrožena celota, da bosta zavarovana nemoten narodni in gospodarski razvoj slovenskega naroda.

2. Federativno, na demokratični podlagi in socialno pravično urejeno

(Po „Ameriški Domovini“, 21. 12. 1964)

kraljevino Jugoslavijo pod vladarsko hišo Karadjordjevičev, katere sestavni del je tudi narodna država Zedinjena Slovenija.

3. Tako federativno zvezo, da bodo narodne države kot sestavni deli imeli tako stvarno področje, da bo izvrševala osrednja zvezna oblast le tiste naloge in imele le tiste prerogative, ki so ji z zvezno ustavo izrecno priznane in izvzete iz pristojnosti narodnih držav.

Zvezno ustavo jugoslovanske države sprejme ustavodajna skupščina, sestavljena iz zakonitih predstavnikov posameznih držav tako, da glasujejo zanje kvalificirana večina zakonitih zastopnikov iz vsake države.

4. Temeljito socialno in gospodarsko preobnovo, ki bo uničila gospodstvo kapitala nad delom, priznala vsem delovnim slojem, družinam in poedincem socialno in gospodarsko funkcijo ter jim zagotovila človeka vredno življenje.

Za uveljavljanje teh narodnih zahtev ustanovi Narodni odbor za Slovenijo kot vrhovna narodna oblast združuje začasno, dokler ne nastopijo urejene razmere, v svojih rokah pravice suverena in najvišje upravne oblasti. — Tako resolucija.

Politične skupine so se sporazumele, da naj bo Narodni odbor za Slovenijo sestavljen iz 13 članov. Sedem jih določijo krščanski demokratje, pet liberalni naprednjaki, in enega socialni demokrati. Predsednik je krščanski demokrat, podpredsednik iz liberalne napredne in socialistične skupine. Odbor ima dva tajnika, enega iz vrst krščanskih demokratov, enega pa iz liberalne napredne skupine. Da pa morejo tako določene osebe prevzeti funkcije v Narodnem odboru, jih morajo odobriti vse skupine.

Kdo vse je bil med prvimi člani Narodnega odbora, javnost tedaj ni zvedela. Bilo je pod okupacijo. Gotovo pa sta za sporazum med skupinami in za sestavo Narodnega odbora, kakršen je nastopil spomladi leta 1945, največ delala pokojni dr. Albin Šmajd, odvetnik in narodni poslanec v Radovljici ter dr. Marijan Zajec, tajnik demokratske stranke in odvetnik v Ljubljani.

Slovenski parlament 3.maja 1945

Pred slovensko javnost je stopil Narodni odbor za Slovenijo šele 2. maja 1945 pri seji slovenskega parlamenta v Sokolskem domu na Taboru v Ljubljani. To sejo je očevidno sklical Narodni odbor. Začel jo je njegov predsednik dr. Joža Basaj, vodil pa bivši narodni poslanec in urednik „Slovenca“ France Kremžar. V predsedstvu so bili Rudolf Žitnik, Pavle Masič in Rudolf Tonja. Ohranjenih je kakih 70 imen ljudi, ki so bili pri seji tisto noč na Taboru. To so imena bivših narodnih poslancev, županov, političnih in kulturnih delavcev, gospodarstvenikov, voditeljev delavstva in združništva. Po vsem ustnem izročilu ta seznam ni popoln. Vseh imen še ne kaže objaviti. Bili pa so tedaj člani Narodnega odbora za Slovenijo tile: Dr. Franc Bajlec, dr. Joža Basaj, Marko Kranjc, Bogumil Remec in dr. Albin Šmajd (dve imeni moram opustiti) kot zastopniki krščanskih demokratov, dr. Celestin Jelenec kot zastopnik socialistov, ing. Ladislav Bevc, dr. Franc Kolterer, dr. Pavel Pestotnik, dr. Marijan Zajec in Rudolf Žitnik kot zastopniki liberalnih naprednjakov. Dr. Joža Basaj je bil predsednik, dr. Franc Bajlec in dr. Marijan Zajec pa tajnika.

Tisto noč je slovenski parlament sklenil gornjo resolucijo, ki daje Narodnemu odboru vso oblast za slučaj prenehanja sovražne okupacije. Dnevnik „Slovenec“ je naslednjega jutra objavil izjavo in poročilo o tej zgodovinski seji, vest je šla kot blisk po deželi, ki je po štirih letih vsaj za nekaj ur vsa gorela v upanju in veselju, da je nastopilo resnično osvobodjenje.

Ta iskra pa se je naglo vtopila v povodnji komunistično-partizanske zmage, ki je pritislila tudi proti Ljubljani že 5. maja 1945. Narodni odbor

dejansko nikdar ni prevzel oblasti v deželi in je nikoli ni izvrševal. Ta je prešla neposredno od nemških okupacijskih funkcionarjev na komandante komunističnih partizanov oziroma na njihovo prvo vlado socialistične ljudske republike Slovenije.

Večina članov Narodnega odbora za Slovenijo je tedaj bežala iz dežele skupno z drugimi tisoči političnih beguncev na Koroško. V tistem trenutku, ko so prestopili mejo domače države in odšli v tujino, so vsi postali begunci. Njihove službe in odgovornosti so po sebi prenehale vsaj napram zunanjemu svetu. Zavezniške oblasti v Avstriji Narodnega odbora za Slovenijo niso priznale. Kolikor so kaki njihovi uradni funkcionarji sprejemali posamezne člane in z njimi razpravljali, niso njihovim željam in predlogom dajali nobene večje važnosti kot predlogom kakih drugih zasebnikov. Bil sem tedaj v Rimu kot bivši jugoslovanski delegat — ambasador v medzavezniškem odboru za Sredozemlje. Skušal sem priti na Koroško, ko sem zvedel, da se je večina političnih beguncev zatekla tja, pa mi zavezniški svet na Dunaju, v katerem je sedel tudi zastopnik Sovjetske zveze, ni dal dovoljenja za vstop v Avstrijo. Zastoj sem tri dni čakal ob meji. Nelegalno hoditi na Koroško ni imelo nikakega smisla, ker se ne bi smel pred nikonir pojaviti in je bilo torej po sebi izključeno, da bi mogel kaj opraviti. Zvezo med Vetrinjem in Rimom pa je spretno in požrtvovalno vzdrževal prof. Janez Grum s svojimi fanti.

Odgovornost za Vetrinje

O odgovornosti Narodnega odbora za dogodke v zadnjih dneh doma in prvih tednih na Koroškem, zlasti za nasilno vračanje domobrancev, je bilo že veliko razpravljanja in pisanja. V begunstvu so ljudje, ki bi na vsak način hoteli pred zgodovino „prišiti“ odgovornost za to nasilje Narodnemu odboru. Vse trditve v to smer so netočne, neresnično popisovanje dogodkov in pa napačno izvajanje zaključkov. Notorno in nesporno je dejstvo, da Narodni odbor niti za trenutek v domovini ni izvrševal vladarske oblasti za Slovenijo ali nad kakim delom Slovenije. Notorno dejstvo je, da Narodnega odbora okupator ni priznal in le po posebni sreči so člani po 3. maju ohranili življenje. Prav tako je notorno, da Narodni odbor ni imel priznanja nobene zavezniške države, na katere vlade in ne katerega vojaškega poveljstva. Za vsako ustanovo, ki naj bo odgovorna, zlasti za kako vlado, pa je treba: da je pravilno voljena ali postavljena, da dejansko more posle prevzeti, jih opravljati in uveljavljati svoje odredbe in da uživa mednarodno priznanje. Narodni odbor je imel samo prvo lastnost. Bil je izvoljen od pravih, pooblaščenih narodnih zastopnikov. Ker si ni nikoli pridobil še nadaljnjih potrebnih lastnosti, ni nikoli postal in bil odgovorna vlada. Vpliv Narodnega odbora na takratno naše skupno življenje in razvoj dogodkov na Slovenskem, je vedno bil le vpliv zasebne ustanove, združenja tistih demokratičnih političnih sil, ki so od začetka tega stoletja do začetka druge svetovne vojne bile vodilne med Slovenci in skupno uživale zaupanje vsega naroda izvemši komunistične revolucionarje.

Če se je položaj Narodnega odbora kot nekake odgovorne oblasti ali odgovornega zastopstva sploh mogel še kdaj poslabšati, se je tisti hip, ko so njegovi člani prestopili mejo države in šli v tujino kot politični begunci. V Celovcu se je takoj bridko pokazalo, da zavezniška komanda o Narodnem odboru za Slovenijo ni hotela nič vedeti, vedela in poznala pa je titovsko vlado v Beogradu, sprejemala njene predloge in zahteve. Ker prav to dejstvo pogosto prezremo, je treba nanovo poudariti, da so člani Narodnega odbora, čim so prestopili mejo in postali politični begunci, bili z vsemi dru-

gimi vred navezani izključno le na milost in nemilost zavezniškega vojaškega poveljstva in uprave.

Najbolj trdo je to stanje občutil dr. Joža Basaj, ki je moral predsedati v zaporih dolge mesece samo zaradi tega, ker je prevzel predsedstvo Narodnega odbora. Že zato ne more biti govora o kakih krivdi ali odgovornosti posameznih članov ali celotnega odbora za vse nesrečne odločitve, ki so poslale v smrt in nesrečo toliko tisočev slovenskih domobrancev in drugih političnih beguncev. To odgovornost nosi v celoti samo in izključno komunistična vlada Jugoslavije, ki je izročitev po mednarodnem pravu in dogovorih zahtevala, potem pa z izročeni ljudmi zverinsko in zločinsko ravnala.

Soodgovorni za izročitev so seveda do neke mere tudi izročitelji, ki so slovensko domobranstvo smatrali preveč za pomožno orodje okupacijskega nacističnega režima in premalo za ljudsko obrambno silo pred komunizmom. V opravičilo izročiteljev je moč reči samo to, da se tudi njim ni niti sanjalo, da bodo komunisti izročene sonarodnjake enostavno pomorili, ampak so računali na človeško ravnanje z njimi.

Da so Angleži v Celovcu resnično tako cenili jugoslovanske komuniste in njihovo vlado, je dokaz dejstvo, da je vrhovni poveljnik maršal Aleksander odhitel na Koroško takoj, ko je prejel poročila, med drugim tudi moje pismo, ki je vsebovalo popis morije prvih transportov domobrancev, pritožbo in prošnjo za odpomoč. Tam je ustavil vsako nadaljnje izročanje.

Srečanje z generalom Rupnikom

Vrhovni poveljnik domobranstva, pok. general Rupnik, je, kolikor vem, živel nekaj tednov po begu na Koroškem, pa so ga prijeli in z njim ravnali kot z uradnikom sovražne sile. Našel sem ga v taborišču za nacistične vojne ujetnike v Italiji na rojstni dan jugoslovanskega kralja Petra II. leta 1945. Takole je bilo. Častiti gospod katehet Jurak mi je v Rim sporočil, da je na svojo nesrečo po pomoti prišel v taborišče nemških vojnih ujetnikov. Ni bil vojak in najmanj kdaj nemški vojak. Pripomnil je, da je v tistem taborišču še več slovenskih fantov in mož, ki so jih zavezniški vojaki in policisti na raznih krajih pobrali in vtaknili med Nemce v to taborišče. Smatral sem kraljev rojstni dan za primerno priliko, da poskusim priti do teh nesrečnikov. Bilo je to vojaško taborišče. Vstop vanj prepovedan. Posebno dovoljenje je mogel izdati le poveljnik. Šel sem k njemu, povedal, da sem bil jugoslovanski ambasador pri zavezniški komisiji v Rimu in se zato tudi sedaj, ko že nisem več v službi, zanimam za usodo rojakov. Rad bi prišel v stik s temi, ki so po mojih informacijah pomotoma prišli v to taborišče, zlasti bi rad govoril s prečastitim g. Jurakom. Kratko je poveljnik izjavil, da je to nemogoče. Obrnil sem se že proti izhodu, pa mimogrede vendarle še poprosil: „Mislil sem pač, da bi ljudem danes, ko praznujemo kraljev rojstni dan, napravil z obiskom nekaj veselja in jim skušal dati malo poguma, da bodo lažje vztrajali. Sem prepričan, da niso Vaši sovražniki in so po nedolžnem tu notri.“ Oficir se je spremenil: „A, kraljev rojstni dan praznujete,“ je ljubeznivo pripomnil, „pa pojdite, mirno in hitro opravite.“

Ko sem prišel do notranje pisarne v taborišču, me je tamkajšnji predstojnik že ljubeznivo pozdravil in hitro pripovedoval: „Seveda imamo nekaj Slovencev tu. Takoj zraven mene, tu v komandi, je vaš general Rupnik iz Ljubljane. Kar k njemu pojdiva, on Vam bo pokazal kje so drugi.“ Par trenutkov kasneje sva se z generalom Rupnikom srečala, se ljubeznivo pozdravila in skupno odšla na prostrano dvorišče taborišča, se tam sprehajala in govorila. Zagotovil sem ga, da sem mu na razpolago, pripravljen storiti kar morem. Nato sem ga vprašal: „Kako sodite o svojem stanju? Kaj pričakujete? Kaj nameravajo z Vami?“ Ves nasmejan in iskren mi je rekel:

„Napisal sem podrobno poročilo o svojem ravnanju med vojsko. Kolikor vem, so ga odobrili in sprejeli. Nič hudega mi ne očitajo. Imam polno zaupanje, da bo vse dobro. Niti malo se ne bojim.“ Jaz sem bil presenečen nad tolikim optimizmom. Da ne bi generala ranih, užalil ali potrl, sem kar moč previdno razložil svoje dvome in pomisleke. Na koncu sem rekel: „Bog daj, da se jaz motim in da imate Vi prav. Vendar za slučaj, da bi bilo treba, bom vedno rad storil, kar morem, samo recite.“ Odšla sva v drugi konec obširnega taborišča iskat preč. g. Juraka in ostale. Našla sva jih, zbrali so se in pogovarjali smo se, mislim da vsaj kake četrte ure, potem pa sva z generalom še hodila po taborišču, tako da sva ga precej obšla. Delal sem to namenoma. Zelo iskreno, prijateljsko sva se poslovila.

Obisk slovenskega duhovnika pri generalu

Kmalu po tem obisku sem v Rimu zvedel, da so vse Slovence osvobodili iz tega taborišča in jih poslali v civilna taborišča. Generala Rupnika so preselili v hrvasko civilno taborišče, kjer je užival svobodo civilnih beguncev. Pričakoval sem, da bom dobil tudi od njega kako sporočilo, pa ga ni bilo. Zvedel sem za govorico, da je bil tedaj general popolnoma svoboden in da je z zavezniki lepo uredil vse svoje zadeve. Ker je bila to govorica med njegovimi najbližjimi nekdanjimi sodelavci, sem se bal, da je vesela vest bila neutemeljena. Prepričan pa sem bil, da general sam ve za svoje pravo stanje, da se bo spomnil najinega razgovora in se bo javil, če bo treba. V tistem času sem imel namreč več priložnosti in sem „reševal“ marsikoga, ki so ga „škali“. Do tistega časa ni bil iz Italije nihče izročen, če smo le zvedeli za njegovo nevarnost. Zvedel sem tudi, da je general obiskoval svoje prijatelje med skupinami slovenskih beguncev v različnih taboriščih. Po nekaj tednih tega čakanja, je vojna policija generala zopet prijela in ga odvedla v samski zapor v južno Italijo. Na mojo prošnjo je prišel do njega salezijanski duhovnik dr. Šaruga, ki je poprej služil na naši ambasadi kot vojni kurat. Priporil si je vstop v dvojno zastraženo šotorsko ječo, imel daljši razgovor s pokojnim generalom in prinesel obširno pismo za njegovo soprogo. Vse mogoče je poskusil, rešiti ga pa ni več mogel. Pismo sva oddala na naslov. Po nekaj tednih sem zvedel, da so generala prepeljali v Jugoslavijo. Pred sodiščem je omenil, da sva se srečala. Napačna, neresnična in tendenčna je torej trditev, da se za pokojnega generala, ko je bil v stiski in nesreči, nihče ni brigal, da mu nihče ni privoščil dobre besede in da nihče ni skušal kaj storiti.

Nekateri pišejo, kot da bi z naše strani padali udarci po generalu Rupniku. Takih udarcev-očitkov ni. Njegova zadnja in skrajna žrtev je vse izžgala, tudi če bi jih kaj bilo. Gotovo pa je njegovo upravljanje province pod nacistično okupacijo moralo in moglo biti samo zdaj posrečeno, zdaj manj posrečeno, začasno reševanje in preprečevanje hujšega zla. Največji politično-taktni uspeh komunistov med vojno je bil v Sloveniji prav v tem, da so uspeli potisniti večino svojih borbenih nasprotnikov v vojaške edinice in druge službe, ki jih je in kolikor jih je dovolila in odobrila nacistična okupacijska oblast. O tem je treba pisati brez očitka in osti, da bi bila podoba medvojnih dogodkov prava in ne le taka, kot jo pišejo komunisti.

Narodni odbor je še potreben

V političnem izgnanstvu je Narodni odbor za Slovenijo zasebna slovenska narodna ustanova naše emigracije. Svoje pooblastilo pa ima od doma, od seje slovenskega narodnega parlamenta na Taboru dne 3. maja

1945. Povezuje naše politične moči, ne vseh, večino pa. Kakega uradnega priznanja od drugod seveda nima. Vse kar pomeni in dela, sloni samo na zaupanju in prostovoljnem sodelovanju naših svobodnih ljudi. Dejanske razmere po vojni so za odboro ve namene zelo nevshečne. Na uspehe ne moremo kazati. Delamo za naš skupni cilj: za red demokratičnih svoboščin v domovini. Sedanji člani Narodnega odbora so: Dr. Franc Bajlec, dr. Joža Basaj, ing. Ladislav Bevc, dr. Bogdan Drnovšek (tajnik), dr. Celestin Jelenec, Marko Kranjc, dr. Miha Krek (predsednik), dr. Franjo Macuš, dr. Ludvik Puš, dr. Ljubo Sirc, Miloš Stare (tajnik), Rudolf Smersu in Rudolf Žitnik*.

Med pokojnimi člani Narodnega odbora, ki se jih ob dvajsetletnici s hvaležnostjo spominjamo, so: dr. Albin Šmajd, ki so ga komunistični tolovaji v Trstu ugrabili in pobili, dr. Pavel Pestotnik, ravnatelj Bogumil Remec, dr. Franc Kolterer in dr. Bogumil Vošnjak. Slava njihovemu spominu med Slovenci, blaženi mir njihovim dušam v večnosti!

Mislim, da bo neko združenje slovenskih političnih organizacij vedno potrebno in koristno, dokler je in bo kaj politične emigracije in dokler je in bo v domovini vlada diktature, ki tam ne trpi opozicije. Edina opozicija je možna v politični emigraciji. Tem močnejša je, čim bolj je politična emigracija enotna in složna.

* Takrat še bil. — Op. ured.

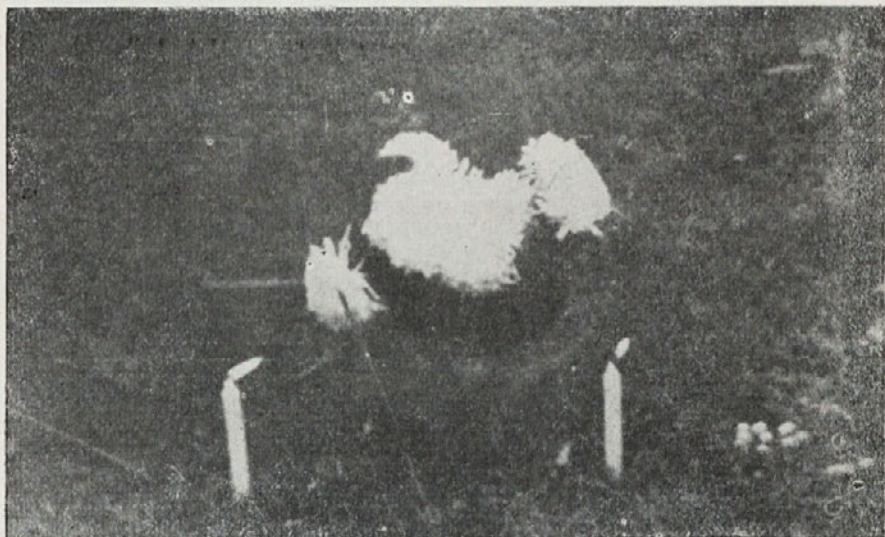
Dr. Miha Krek

Toda mimo zakonov in predpisov je še nekaj, kar ni zapisano: norme socialistične morale. To je nemara eno izmed tistih kočljivih torišč, ki se jih prav neradi lotevamo. Vrhovno sodišče je odločilo: v tem primeru bo privilegirani kupec pač doplačal kupljeno opeko... Kaj pa drugi primeri, ko o socialistični morali ne razsoja sodišče? (D. S., Norme socialistične morale, Sodobnost XIII, str. 396)

To, to. Primeri, ko je socialistična morala črtala iz seznama človekovih pravic svobodo vesti in besede, šole in vzgoje, vere in politike, gibanja in življenja. Konkretnije: kdo bo sodil tiste, ki so dali pobiti 12.000 domobrancev, tiste, ki so jih mučili, tiste, ki so jih pometali v kraške jame, tiste, ki so mrtvim oskrunili grobove, tistim, ki krivijo zgodovino, tiste, ki narodu jemljejo pravico do življenja, tiste, ki...?

NEKJE V SLOVENIJI

leži na občinski gmajni grob brez znamenja in brez križa dobre domobranske mamice, pokopane na mestu, kjer je bila pred več nego dvajset leti mučena in ustreljena.

Samo za praznik Vseh svetih plapola na grobu luč, za drevesi se pa skrivajo sence... sorodniki rajne.

In po več kot dvajsetih letih je dekan teološke fakultete v Ljubljani duhovnik dr. Stanko Cajnkar vzel pero v roke in zapisal:

„DVAJSET LET SVOBODE“

Odprto pismo dr. Stanku Cajnkariju

Ne vemo, če boste osebno brali tole pismo. A povedali vam bodo. Kako ne bi, saj imate vendar svobodo, na vseh koncih in krajih! Takó namreč Vi pravite: dvajset let svobode. Kako lepo bi bilo, če bi bilo res, ali ne? In ker že imate tako svobodo, potem dosežite, da bo tole pismo objavljeno v Naših razgledih skupaj z naslednjim vprašanjem:

Kako je bilo mogoče, da je pri Društvu duhovnikov dobila namestitev pri 42 prosilkah tista tajnica, članica KP, ki poleg te „zasluge“ junaško lahko vedno pove, da svojih otrok ni dala krstiti? — Če tajnico izbira Društvo, kje je načelnost, če jo kdo drug — morda tisti, ki ga financirajo, kje je svoboda, če Društvu podtaknejo špijonko?

Morda boste dejali tako zagonetno kakor v Potopljenem svetu, da tega niste vedeli, morda boste s tajnico začeli razgovor kakor ste onega v vlaku na poti v planine... Morda. Vi dosežite objavo, pa bomo zadovoljni. Zadovoljni v prvi rundi.

Ali pa hočete biti bolj titovski kakor kajkavec sam na stara leta, bolj partizanski kakor Baebler, ki je pametno ubogal Djilasa, bolj zagamana ovca kakor Kocbek v Kočevskem rogu 1942: vi izberite! Svobodo imate, sami pravite; pa še nikdar niste zahtevali ne svobodnih volitev narodu ne svobodne besede za slovenske škofo v domovini, ne papirja za katoliški tisk, ne knjig za krščanski nauk. Ko bomo kakšen tak vaš poziv brali in njega uresničenje tudi čutili, potem bomo spet odkrito govorili med brati. Do tedaj pa boste za nas v zdomstvu v službi partije skupaj z Mikužem, Lampretom in drugimi!

Vašemu rojaku Ronaldu Strelcu pa bomo svetovali, da kljub času, ki ga porabi za spletkarjenje, vendarle najde trenutek in vam sporoči, da bosta šla skupaj prihodnjo pomlad v Kočevski rog in se tam vprašala: „Zakaj neki smo pobili 12.000 Slovencev po končani vojni brez vsakega postopka?“

Ker je Strelec že obljubil, da bo šel, bo tudi vas pregovoril, ni dvoma. Če bo pa priredil ekskurzijo z vsemi fičfiriči, ki ga noč in dan obletavajo, bo še lepše. Celo duhovne vaje boste lahko imeli za vse izletnike — kakšna možnost koeksistence, ali ne?

Pozdravljeni!

VESTNIK

ING. LADO BEVC: NA BRANIKU ZA SOKOLSKIE IDEALE

Založba Slovenska pravda, London. Cena 1 dolar, 5 šilingov, 100 pesov.

Razprava posega v čas, ko je bila ustanovljena prva komunistična celica v Ljubljani in obravnava nato komunistično razdiralno delovanje v sokolski organizaciji. To delovanje je prikazano po sledečih razdobjih: infiltracija komunistov v sokolsko organizacijo pred začetkom druge svetovne vojne, doba okupacije in ilegalnega delovanja, odhod v emigracijo. Ing. Bevc kot visok funkcionar v sokolski organizaciji, ki je od blizu sledil, če ne vodil organizacijsko delovanje, je imel vso priliko opazovati komunistične intrige in je zato vsekakor najbolj poklican o tem spregovoriti in tako pustiti bodočemu zgodovinarju lep doprinos za presojanje dogodkov.

Na zelo jasen način je prikazano, kako je majhna peščica komunistov (v začetku samo dve osebi), ki se je dobro zavedala, kaj hoče, z energičnim delom izpodkopala polagoma temelje organizaciji. Njih taktika: povzročati težave organizaciji, zbiranje svojega „kolektiva“, nato nepokorščina in prehod v direktni napad izstopajo v razpravi od poglavja do poglavja. Enako taktiko so uporabljali drugod in jo skušajo izvajati še danes. Tragično in za tisto dobo značilno je bilo, da zla ni bilo mogoče v kali zatreti v samem začetku, ker, kakor omenja ing. Bevc, razdiračev ni bilo mogoče imenovati s pravim imenom. Njih sodniški izvedenec je namreč za takšen primer že imel pripravljeno tožbo. Tako so komunisti mirno in v kalnem naribarili svoj „kolektiv“, nato pa z nasiljem, grožnjami, surovostjo in žalitvami vplivali na opreznosti in jih speljali ob danem trenutku v OF.

Zdi se, da je bil namen ing. Bevca v tej razpravi podati pregled svojega delovanja v sokolski organizaciji in zavrtni odgovarjajoče komunistične klevete. Tako se lahko tolmači poglavje „Obrekovanje o kolaboraciji“. Razprava je v tej smeri gotovo dosegla svoj namen.

Ostanejo pa gotova vprašanja, ki se bralcu ob razpravi vsilijo, brez odgovora. Tako na primer dobi človek vtis, da je popisan samo del sokolskega delovanja v času okupacije. Zanimivo je namreč, da v celi razpravi ing. Bevc niti z besedo ne omeni domobranstva. Težko bi bilo verjeti, da ni bilo sokolov, ki so ostali zvesti svojim idealom, pa so ob danem trenutku stopili v slovensko domobranstvo, ki je — priznajmo si iskreno — pomenilo edino resen, oborožen odpor proti komunizmu v Sloveniji. Ali pa morda kdo tem fantom očita nezvestobo sokolskim idealom? V takem primeru bi rekli da „Obrekovanje o kolaboraciji“ ostane obrekovanje, pa naj se nanaša na posameznika ali pa na domobranstvo kot celoto. Vsa JVvD, kar je je bilo v Sloveniji, bi kaj hitro prenehala, če ne bi domobranci podili komunistov. Ni jasno, zakaj je stalno čakalo 1000 članov Sokolske legije v pripravljenosti. Če jih JVvD ni vpoklicala, kaj so čakali, da se

niso priključili borbi v domobranskih vrstah domobranstva? Tudi domobranstvo v svoji celoti (morda ne redki posamezniki) je čakalo na poziv JVVd, ne v pripravljenosti, temveč v aktivni borbi s sovražnikom — komunistom.

Pa je še drugo vprašanje, ki kriči po odgovoru. Omenjeni so v razpravi člani Sokolske legije, ki so padli na Grčaricah. Splošno je znano, da je bil odred sestavljen v svoji večini iz mladih oficirjev — brez moštva. Skoro istočasno pa se je odigravala druga tragedija na Turjaku nad moštvom brez ali vsaj ob pomanjkanju izkušenih oficirjev. Kdo je ločil moštvo od oficirjev? Zakaj se obe sili nista pravočasno združili? Morda bomo na to vprašanje dobili odgovor, kadar se bo vendarle našel predstavniki še kakšne druge Legije in popisal pregledno in izčrpno njih delovanje, kakor je to storil za sokolsko ing. Bevc. Želeti bi bilo T. C.

Seveda sem daleč od tega, da ne bi imel zelo resnih pomislekov glede marsikaterih političnih akcij v spletu lanskih dogodkov, ki ji ni mogoče pripisati niti politične modrosti in ne družbene utemeljenosti. Ne vem, čemu so bila potrebna ob posegih v revialno življenje tudi policijska posredovanja? Ne vem, čemu je bilo potrebno angažirati za razbijanje gledaliških predstav delovne kolektive agrokombinatov in potem to angažiranje celo braniti kot upravičeno ogorčenje delovnih ljudi, kar je bilo od začetka do konca neprepričljivo? Ne vem, čemu je moralo poseči v presojo o družbeno-politični vrednosti nekega dramskega dela, ki je bilo morda res pamflet, tudi sodišče, katerega ocena za javnost tudi ni bila prepričljiva? Še manj pa razumem, čemu je dnevni tisk o dogodkih, ki so bili nekaj časa v središču pozornosti kulturne javnosti, poročal nepopolno in površno, z nekakšno sramežljivostjo in bojaznijo (vsaj videz je bil tak), pri tem pa je široko omogočal vse mogoče govorice in ocene. (Vlado Vodopivec, *Marginalije k ocenam revialne krize*, *Sodobnost XIII*, str. 36)

Na kratko: ob speru v reviji gre policija na delo; za razbitje gledališke predstave napodijo v gledališče delavce; to razbijanje krstijo za „upravičeno ogorčenje delovnih ljudi“; vmes poseže celo sodišče (sic!); dnevni tisk o teh dogodkih poroča površno.

Ali ni jasno? Veliki komunistični stroj vpreže v svoje delo vse in obenem o dogodkih laže. Tako postopanje zakaj? Zato, da peščica modernih fevdalcev sedi mirno na stolčkih, narod ji pa dela tlako.

In najbolj smešno (smešno ali žalostno?) je to, da eno leto po dogodkih o tem pišejo, da ustvarijo videz demokracije, stvari se pa ne spremenijo niti za las: če bo treba, bodo danes ali jutri spet nagnali policijo, delovne kolektive, sodnijo in tisk na delo za ustvarjanje videzov.

† **Domobranski major ing. Peter Rozman**

Ob zaključku štev. 1/2 smo prejeli prižujoči članek. Zaradi zanimivih navedb v zvezi s pok. majorjem upamo, da bo s članom vsem bralcem ustrezno. — Op. ured.

Dne 26. oktobra 1965 je umrl v West Allisu pri Milwaukeeju (država Wisconsin, USA) major bivše kr. jugoslovanske vojne mornarice in major Slovenskega domobranstva ing. Peter Rozman. V domobranstvu je imel nalogo skrbeti za avto-komoro.

Pokojni major Rozman se je rodil leta 1896 na Jesenicah na Gorenjskem v družini Petra Rozmana star., pred prvo svetovno vojno in po njej znanega socialnega in narodno-političnega delavca v duhu katoliškega gibanja. Pred končano gimnazijo v Kranju je pokojnik moral na rusko fronto, kjer je prebil skoro tri leta. Ko se je vrnil s fronte, je našel zelo spremenjene razmere, ki so bile v industrijskem centru kot Jesenice še prav posebne. V javnem življenju so dominirali in ga terorizirali revolucionarni socialisti, ki so videl svoj ideal v boljševski revoluciji v Rusiji. Njih navdušenje je stalno dobivalo novega goriva in netiva v poskusih raznih komunističnih revolucij nedaleč od Slovenije: na Madžarskem je za pol leta uspel komunist Bela Kun; komunistično revolucijo so poskusili na Bavarskem, ki je plusnila v sosednjo Avstrijo. (Revolucionarji so napadli med drugim tudi znani Kanizijanum v Innsbrucku, a bogoslovci, bivši vojniki s fronte, so napad odbili, kot je povedal goriški kanonik M. Brumat.) Podoben poskus komunistične revolucije je bil v italijanski Emiliji. In končno poskus komunistične revolucije v Ljubljani, ki je bil na Zaloški cesti odbit. V takem revolucionarnem ozračju so socialisti ob tihi podpori nemških tovarniških lastnikov kar na lepem vrgli iz tovarne trinajst vidnih krščansko mislečih delavcev, med njimi Petra Rozmana star. (Socialisti se takrat med seboj še niso nazivali „tovariše“ ampak „sodruge“. Pozdravljali so se pa že takrat z dvignjeno desnico, ki je pomenila „vse zbou“.) Takile dogodki so napravili globok vtis na mladega Petra.

Po maturi se je Peter Rozman odločil za medicino in zato odšel na Dunaj. A ker mora medicinec secirati mrljce, ji je dal slovo. Šel je naprej v Prago in se vpisal na strojno tehniko. Leta 1928 je postal strojni inženir. Po končanem študiju se je vrnil na Jesenice in se razgledoval za službo. Zaradi očetovega javnega delovanja ga jeseniška tovarna ni hotela sprejeti v službo. Končno je zaprosil sprejem v vojno mornarico in bil sprejet kot strokovni oficir. Prideljen je bil organizaciji mornariškega strelišča.

Tudi na tem mestu je mornariško poveljstvo zahtevalo od oficirja znanje pomorske plovbe in cele mornarske stroke. Pokojnik je večkrat šaljivo rekel: zgodovino pomorskih bitk od Salamine do Skagerraka in Jutlanda sem moral poznati fako natančno, kot da bi se pripravljaj za dok-

torat iz zgodovine. Zato je pokojnik imel vse disciplinske pravice in dolžnosti aktivnega oficirja.

Ko je njegov predstojnik Fedran (še iz avstrijske vojne mornarice) šel v pokoj, je mornariško poveljstvo „prisililo“, kot je večkrat šaljivo dejal, da se pripravi za majorski izpit. Izpit je uspešno opravil in tako postal mornariški major. (Ker je bil strokovni oficir na suhem, je imel majorski naslov. Na vojnih ladjah je bil samo takrat, kadar je mornarica imela manevre. Pravi pomorščaki istega čina so imeli naslov: kapetan korvete.) Mesto Rozmanovega službovanja je bila Boka Kotorska.

Ker je pokojni major Rozman študiral v Pragi, kjer se je leta 1933 tudi poročil, ga je mornariško poveljstvo večkrat poslalo na Češko. Zadnja leta pred drugo svetovno vojno je bil eden od treh stalnih poverjenikov (višjih oficirjev), ki so sprejemali od Škodovih tovarn vojne dobave za mornarico. To je dokaz, da je poveljstvo imelo zaupanje v Rozmanovo strokovno sposobnost. obenem pa, da je pokojnik imel tiste sposobnosti v govoru in nastopu, ki naj jih ima predstavnik mornarice in s tem države v tujem svetu.

V aprilu 1941 se je ravno vračal s Češke v Boko, kamor je prišel že s težavo. Ker so Italijani takoj zasedli Boko, se je Rozman z drugimi oficirji umaknil v zaledje in končno prišel v Ljubljano. Na sv. Jožefa 1942 je bil tudi on z drugimi aktivnimi oficirji odpeljan v italijansko internacijo, kjer je prebil trinajst mesecev.

V jeseni 1943 se je pokojnik takoj pridružil Slovenskemu domobranstvu. Vem, da bi kdo utegnil reči: res je bilo tako, a nekaj pritiska je bilo treba s pretnjo: ali — ali. Ali v domobranstvo ali v... Ne vem, koliko naj bi taka pretnja dejansko pomenila pri majorju Rozmanu. Reči smemo: oficir, ki je izšel iz takega okolja in iz tako močne tradicije domače hiše (česar se je pokojnik vedno zavedal tudi kot aktivni oficir), ni imel težav pri svoji odločitvi za vstop v Slovensko domobranstvo.

V domobranstvu je bila njegova naloga bolj drugotnega pomena. A njegova zasluga za domobransko stvar je bila v nečem drugem: ker je bil pokojnik zelo družaben, se je mnogo gibal med ljudmi. Ker pa je bil obenem človek izredno sigurnega in že treba tudi energičnega nastopa (boječa zadrega mu je bila neznana), zato je povsod, kjer se je pojavil — na ulici, v kavarni, v razgovoru s posamezniki ali skupinami — zagovarjal z besedo in zgledom domobransko odločitev: nujnost samoobrambe.

Saj še dobro vemo: slovensko podeželje ni potrebovalo propagande za boj proti komunizmu, ker smo sadove komunizma videli in krepko čutili na vsak korak. Tako propaganda je potrebovala predvsem Ljubljana. In k tej propagandi za nujnost samoobrambe je pokojni major Rozman pripeval lep delež z besedo in zgledom in s svojim nastopom.

Ohranimo mu svetel spomin med nami!

P. S. Da se je pokojni major (ing. Rozman tudi kot aktivni mornariški oficir zavedal tradicije domače hiše in domačega kraja, dokazuje tale zgodba, ki mi jo je sam pripovedoval: Nekoč sem se pripeljal iz Boke v Ljubljano. Do gorenjskega vlaka je bilo več kot dve uri časa. Šel sem v mesto in prišel do Uniona. Vedel sem, da je v Ljubljani takó: če aktivni oficir zavije v liberalni Kazino, vzamejo Ljubljančani to kot nekaj navadnega. Da bi pa aktivni oficir zavil v Unionsko klet, to se v Ljubljani ni dogajalo. Pa sem si mislil: kdo mi pa kaj more, če zavijem v Unionsko klet (ki je bila znana po tem, da se je v njej zbiralo omizje ravnatelja Remca in drugih iz dr. Koroščeve bližine). Ko stopim v „klet“, opazim nekaj posameznikov pri mizah levo in desno. Začudeno so me pogledali. Ko grem naprej, opazim pred seboj na desni veliko omizje v živahnem razgovoru. Ko pridem v bližino, omizje naenkrat utihne, čeprav sem jih pozdravil. Usedom se nekaj miz naprej na levi strani, a nekateri od omizja me še vedno začudeno motre. Tedaj se med njimi dvigne Franc Gabrovšek, ki je bil ob koncu prve svetovne vojske kaplan na Jesenicah in reče omizju tako glasno, da sem tudi jaz jaz slišal: O, ta je pa Rozmanov z Jesenic. Zaradi njega se mi smemo zgovarjati vse, kar hočemo. Nato je prišel k meni, segel v roke, prisedel in se razgovarjal kakih pet do sedem minut. — Pokojni major Rozman si je štel to Gabrovškovo potezo v čast. Kdo bi si bil takrat mogel misliti, da bosta oba, Gabrovšek in Rozman, čez pičlih 30 let počivala na istem milwauškem pokopališču, dobrih 200 m narazen.

Kot človek je pokojni major Rozman imel to lastnost, da je vsako zadevo in vsak dogodek označil s krepko (včasih morda prekrempko), a jasno in pravo besedo. Bil je izredno naravnosten. Še bolj pa je bila opazna njegova lastnost, da je vsak doživljaj in dogodek, bodisi lasten ali koga drugega, dosledno meril in ocenjeval z enim in istim merilom, bodisi z moralnega, vojaškega ali narodno političnega vidika. Večkrat sem osupnil v njegovi bližini spričo njegove neizprosno dosledne sodbe o samem sebi. V teh doslednih aplikacijah merila do sebe in do drugih je bil res zgleden in posnemanja vreden.

(Bežna pripomba k msgr. Gabrovšku: Umrl je 2. 1951 tukaj v Milwaukee kot župnik slovenske fare. Med vojsko se je Gabrovšek boril proti komizmu po londonskem radiu, dokler se je dalo, potem pa je moral utihniti. Leta 1944 je uspel, da je prišel v Ameriko, da bi se tu razgledal, nato pa bi šel v London nazaj. Ker to ni bilo mogoče, se je vrgel na delo med stariimi slovenskimi naseljenci po Ameriki, zlasti v Clevelandu. Gabrovškovi odločnosti in trdoživosti je končno uspelo, kar mi je priznal najvidnejši izmed starih naseljencev Anton Grdina, da so se predstavniki katoliških Slovencev z „Ameriško Domovino“ na čelu dosledno postavili na protikomunistično stran in da je „Ameriška Domovina“ začela braniti nas, protikomunistične begunce po taboriščih. To je bilo ob koncu vojske in tista

prva leta po njej, ko je bila uradna ameriška politika še čisto na Titovi strani; in ko so bili s Titom na žive in mrtve številni slovenski naseljenci po Ameriki, ki so bruhalo na nas ogenj in žveplo sramotenja ob vsaki priložnosti.)

Pokojni ing. Rozman je nekač časa poučeval fiziko na taboriščni slovenski gimnaziji v Spittal, ker je primanjkovalo profesorjev.

J. G.

OB DVAJSETLETNICI

(Nadaljevanje)

IZ ZAPISKOV ZARĘŠKEGA ŽUPNIKA

„Slovenci smo veliki otroci!“ se je oglasil Boris, nepoboljšljiv narodnjak, ki je pod fašisti moral požreti marsikaj grenkega zaradi svoje narodne zavesti. „Ne vodi nas razum, temveč čustvo,“ je razlagal. „Ne presojamo z glavo, ne vrednotimo in tehtamo, v čustvenem zanosu se razvnmamo in že izbruhnemo kot ognjeniki in še zaletimo se z glavo v zid. Do neba je te dni zaplapolala narodna zavest, domišljamo si, da nam bo zadostovalo, kakor Izraelcem pred Jeriho, zagnati bojni krik, pa se bo v prah sesula okupatorjeva oblast, dežela bo osvobojena, Gorica izbojevana.“

„Tako je!“ mu je vzpodbudno pritrdil Danilo. „Veliki otroci smo, sanjači z odprtimi očmi! Na narodno struno bodo zabrenkali, pa bo tri četrtine naših ljudi z njimi. Ostaio četrtno vtaknejo v mišjo luknjo. Le kdo bo ljudem oči odpiral? Duhovniki? Usta vam bodo zaprli? Kralj Peter in londonska vlada? Za dezertarje z bojnega polja jih bodo proglasili! Goriško vodstvo? Z razkra-

hanci in diskreditiranci jih bodo pitali! In če bo kdo pozival k previdnosti in čakanju, bo proglašen za belogardista in zakrinkanega nemškega agenta.“

„Sanjači že, a poštenjaki!“ je povzel Boris. „Nikoli ne bomo pozabili, da so bili duhovniki in katoliški javni delavci tisti, ki so nam zvesto stali ob strani v dobi najhujšega fašističnega zatiranja. Nikomur ne bo uspelo, da bi nam iztrgal zupanje v te naše vodnike, pa naj jih še tako blatijo!“

„Bodočnost bo pokazala!“ je skeptično majal z glavo Danilo. „Komunisti so vrgli iskro upora, razplamtela se je v požar, ki ga nihče več ne bo mogel ukrotiti. Zgodovina uči, da v viharjih časih prevlada silovitejši in nasilnejši. Naši bodo premišljevali in čakali, oni pa bodo udarjali in brezobzirno napadali; naši se ne bodo drznili zahtevati žrtev od ljudstva, oni pa bodo šli preko trupel in pogorišč na oblast!“

„Rekel si, naj bomo razsodni in stvarni,“ mu je segel v besedo Mar-

jan: „Pa pozabljaš, da so v deželi Nemci. Tudi z njimi moramo računati!“

„Zato pa bomo med dvojnim ognjem!“ je bolestno vzdiknil Boris. „Nemec nam bo hodil v goste po dnevi, partizan ponoči. Pripravimo se na krvave dni. Kar je bilo, je le medla predigra v strašno tragedijo!“

Ob tej trpki ugotovitvi je vsem beseda zastala. Zavladal je težak molk. Možgane smo napenjali, da bi se vmislili v trdo stravnost in doumeli, kaj nas čaka, da bi vsaj zaslutili, kaj nam hrani prihodnost in naši izhodom in rešilnih poti.

„Menim, da smo trčili na jedro problema,“ je čez čas dejal Konstantin. „Iskra svetovnega požara je zajela Vipavsko. Tudi pri nas se bodo razdivjali vojni plameni, le da se bodo vojnimi grozotam pridružile še strahote socialne revolucije. Zrno bomo med dvema mlinskima kamnom, trhla ladjica, lupina v vrstincu orjaških veletokov.“

Županovi zaključki so bili logični, jasni, razvidni. Ni bilo kaj oporekati. Še nižje smo sklonili glave in z mislijo vrtali v bodočnost. Le kaj nam je početi?

„Kaj svetujejo v Gorici? In kaj menite, vi?“ me je končno vprašal Konstantin. Vztrepetal sem. Luči so zahtevali od mene, ki sem sam taval v neprodirni temi, besede življenja od mene, ki mi je še vedno stala pred očmi vizija smrti in uničenja s poti iz Gorice.

„V Gorici ni še jasnosti,“ sem skušal prikriti grenkobo, ki me je

spet zajela ob spominu na razgovor z Alešem. „Vojna jih je tako zmedla in razpršila, da moramo trenutno računati samo nase. Kaj mislim o položaju? Naslednje: varujmo življenja in rešujmo duše! A če je ta naloga jasna, negotova in tvegana je njena izvedba: hoditi nam je po noževi ostrini, zato stopajmo previdno, da ne zagrešimo napačnih korakov. Nobenih stikov z Nemci, nobenih s komunistično partijo, zgolj narodni bodimo, Bogu in Cerkvi zvesti. Upravo vasi pa le obdržite v rokah, da boste lahko ščitili domačine in preprečevali gorje.“

„Modra je vaša beseda,“ je resno kimal Danilo, „le da je življenje v teh blaznih časih nepreračunljivo, vrtoglavo, noro! Nista razum in pamet, ki kažeta pot, pač pa nuja in nasilje, ki pehata množice določenim ciljem naproti. Če sem prav razumel, ste svetovali srednjo pot, taktiko previdnega čakanja. Toda v spopadu totalitarnih sil, kot sta nacizem in komunizem, ni mesta za sredinstvo. Komunisti so stopili v boj s klicem: „Kdor ni z nami, je proti nam! Kdor pa je proti nam, bodi iztrebljen!“ Pot, ki jo bomo morali nujno ubrati, ni v naši izberi. ni v naši oblasti...“

„Tedaj nam pomagaj Bog!“ sem vzdiknil. „Možje, verni ste, a bodite sveti. Vpijmo k nebu, odprlo se bo. Sodomi in Gomori bi bil Bog prizanesel, da je bilo deset pravišnikov. Ne bo nas zapustil.“

„Saj ne boste hudi, gospod župnik, za odkrito pripombo,“ me je vprašujoče gledal Danilo. „Samo ve-

sel bom tvoje iskrenosti," sem ga bodril. In že je povzel: „Trdo na zemlji smo stali in stvarno pretresali nastali položaj. a nenadoma ste me prekinili in se z zemlje dvignili v nebo: nerešene ste pustili konkretne zadeve in se zatekli v svet nadnarave. Ni li ta nenadni miselni skok iz rezke resničnosti v področje božje dejavnosti le nekak pobeg pred lastno odgovornostjo? Ni li vaš poziv na čudežni božji poseg nekak umik iz žive stvarnosti in dejansko priznanje lastne nezmožnosti? Bog ne razsipa s čudeži, želi, da si sami iščemo izhoda iz zagat Pomagaj si in Bog ti bo pomagal!“

Bistra je bila pripomba, kot težka sodba je zvenela. Res je, da nas zaupanje v božjo pomoč nikakor ne oprosti od lastnega prizadevanja. Ko pa smo izčrpali vse človeške možnosti, smemo zaupati v božjo pomoč. Zato sem odgovoril:

„Hvala ti, Danilo, za pripombo. Zdaj lažje izjasnim svojo misel. Jasno sem povedal, kaj nam je storiti, a rekel si, da pot, ki nam je usojena, ni v naši oblasti. V čigavi pa je? V nemški? V partizanski? V božji je! A če naj nas reši božja desnica, si moramo predvsem zagotoviti božjo naklonjenost.“

„Tako je!“ je z odobravanjem vzkliknil Marjan. „Iz nebes si izprosimo varstva in rešitve! Postavili so me za političnega tajnika. Pa moja politika je pot božjih postav.“ Premolknil je, se obrnil k županu in mu rekel: „Konstantin! Sleherni dan si pri sveti maši in pri sv. obhajilu: od danes dalje bova v

dveh! Vestno, budno bomo delali, nadvse pa bomo molili!“

„Marjan, Bog vas blagoslovi!“ sem mu ginjeno zaklical.

Vsi štirje možaki so bili vzgledni očetje, preprosti. a bistri in naravno zelo nadarjeni. Njih beseda je v Zarečju mnogo odtehtala, upravičeno so veljali za stebre narodne zavesti in krščanskega življenja. Vsi so jih cenili in vredni so bili vsega zaupanja. Smatral sem za primerno, da jih opozorim na nevarnosti, ki so pretile, in jih tako posvetim v skrivnosti in tegobe onih dni.

„Ne smem vam dalje skrivati bojazni, ki tare primorsko duhovščino,“ sem dejal. „Dogodki v svetu pričajo, da zori korenit preokret vsega političnega, družabnega in moralnega reda. Vse kaže, da bo prišlo do ostrega preloma s preteklostjo in do temeljitega pretresa vsega javnega življenja. Grozi resna nevarnost, da se prelom zmaliči v splošen prevrat, ki postane lahko usoden za vse naše duhovno bogastvo in za fizični obstoj našega ljudstva. Slovenski duhovniki se zato resno bojimo, da se dežela spremeni v bojno polje in da nastopijo tudi na Primorskem trenja, razkoli in bratomorno klanje. Bojimo se tudi, da se ljudstvo moralno skvari in izneveri sebi in Bogu. Slovenski narod pa bi nikoli ne zapadel pokvarjenosti in nezvestobi, če bi sredi nje ga stali verni možje kot nezrušni stebri krščanske vere in pravosti, kot svetli vzori mlajšim rodovom, kot živi krščanski pričevarci.“

„Gospod župnik!“ je tedaj nenadno vstal pokonci Konstantin, ob-

raz mu je zažarel in oči so se mu svetile v izrednem blesku. „Nekaj pravičnikov. pravite,“ je s slovesnim glasom poudarjal beseda za besedo, „bi utegnili odvrniti božjo jezo, in nekaj krščanskih pričeavcev, ki bi bili svetli vzori novim pokolenjem, bi moglo ohraniti ljudstvo v zvestobi sebi in Bogu. To hočemo postati mi! A bojim se, da so grehi in hudobije, ki jih je storil tudi slovenski človek, že izzvali božjo jezo. V tem primeru ostane ena sama rešilna pot, pot nadomestnih žrtev. Nadomestne žrtve, čiste in brezmadežne, bi morda le odplačale dolgove za brate in potolažile božjo jezo. Bi Bog sprejel nadomestnih žrtev? Če jih sprejme, gospod župnik, evo me!“

„Konstantin!“ sem kriknil in se rezko dvignil. „Konstantin! Pa če vas Bog pograbi za besedo? Oče številne družine ste! To bi bilo strašno!“

„Rekel sem!“ je mirno, a odločno dahnil Konstantin.

V dno duše pretresen sem strmel vanj, on pa me je gledal s svojim velikimi očmi tako milo, tako vdano, da bi vdaneje ne moglo gledati samo nedolžno žrtveno jagnje.

ZGODBE ŽUPNIKA ŠTEFANA GNJEZDA

Vaški možje so odšli. Ostal sem sam, pod mogočnim vtisom Konstantinovih besed.

Iz razglabljanja me je vzdramil zvonček nad vhodom, ki je naznanjal gosta. Vrata so se odprla in vstopil je mlajši človek, v rokavcih, raztrgan, neobrit, dočela podoben

potepuhu. Pozorneje sem mu zazrl v obraz. Okamenel sem od začudenja, osuplo sem zaklical:

„Štefan! Le kako je mogoče?“

Prišlec se mi je bolestno nasmehnil. „Prihajam iz onstranstva,“ je izustil, „iz dežele grozot!“

„Iz dežele grozot?“ sem ponovil docela zmeden.

„Iz pekla, iz Istre!“

„Iz pekla? Iz Istre?“

„Pet dni neizraznih muk sem prestal, odkar so me odtirali iz Podkrajja.“

Tedaj sem skočil k njemu, ga objel, med tem ko sem ginjen klical: „Štefan, revček!“

Zavlekel sem ga k mizi, stekel v kuhinjo, da smo mu brž postregli. Sestra mu je od nekdaj prinesla kolara in suknjič, umil se je in za silo uredil, da je izgledal bolj duhovniški.

Podkrajski župnik Štefan Gnjezda mi je nato pripovedoval zgodbo, bridko in pretresljivo, da se mi je zdelo neverjetna, nemogoča.

Nemci so navalili na župnišče v Podkrajju, ga pobrali in odtirali s seboj. Kolona težkih in srednjih tankov, med njimi so bili tudi metalci ognja, je odvihrala skozi Vipavsko na Kras, s Krasa preko hribovitih Brkinov v Istro. Tankovski topovi in mitraljezi so bruhali ognjene strele, eksplozije so rušile domove, plameni so požirali hiše, oblaki dima so pokrivali naselja, iz katerih je donel jok in krič. Iz oken in razstreh, iz obcestnih zased in z vrhuca gričev, kjer so tičali partizani, so pokale puške, regljale strojnice, treskale mine. Vrh jeklenega oklopa

na prvem tanku je stal ubogi Štefan, Nemci so ga nalašč izpostavili strelom in smrti: gologlav in v rokavicah je bil priča težkim spopadom, požarom, pustošenju. Bledel je od groze, često na ves glas vpil od strahu, glasen jok ga je lomil. Brez pomena je bilo, da so partizani rušili cestišča, razstreljevali mostove in postavljali zasede: oklopna enota se je valila nevzdržno naprej, za tanki so se pomikali kamioni z minometalci, z zaboji municije in s težkim orožjem. Dobesedno se je uresničila prerokova napoved: „Pred njimi gre požirajoč ogenj, za njimi smodeč plamen.“ (Joel 2, 3)

„Srce mi je pokalo, ko sem bil prisiljen gledati okrutne prizore pustošenja in morije, neštete žrtve so se zgrudile smrti v naročje,“ je pripovedoval. „Kot pošastni valjar, ki pod seboj vse zmelje, so se valili tanki mimo gorečih hiš in vpepeljenih naselij. Vse se je rušilo v razvaline, tekli so potoki krvi in solza. Pa tudi meni se je smrt neprestano režala v obraz: tik za menoj so grmeli topovi, nad menoj so žvižgale granate, ki so se le malo pred nami raztreskavale z oglušljivim truščem. Z nasprotni strani so pokale partizanske puške, krogle so mi sikaie frčale mimo ušes, res čudež je, da me nobena ni zadela.“

„Bog sam te je varoval, da si šel živ skozi plamene in smrtno grozo.“

„Nepopisno grenko mi je bilo posebno tedaj, ko so mi ukazali, naj si skopljem grob. Kolena so mi klečnila, roke omahnile, bil sem že na tem, da se zgrudim. Toda bikovka: ki me je oplazila, me je priklicala

k zavesti. Ob strani so stali esesovci, s samokresi so merili vame, vsak hip bi jih lahko sprožili: Živci so mi trepetali kot strune, v sencih mi je razbijalo, le roke in noga so v mrzlični naglici potiskale lopato v tla, da se je jama hitro širila in poglabljala. „Tu bom ležal, tu bom končal!“ mi je kričalo v notranjosti. Priganjali so me, jama je bila dovolj globoka, široka pa za tri. Tedaj so zakričali in mi nekaj migali, skočil sem iz jame, od nekod so tirali neke ljudi, mene so pahnili in pognali v tek. Zdirjal sem, za menoj so streljali, ne vem, če zares ali da bi me še huje preplašili. Božja roka me je varovala, bežal sem ko na perotih, begal po samotah, se podil preko goličav, naprej, vedno naprej, dokler nisem preko kraških skal pritaval na Vipavsko in zdaj sem tu.“

Poldne je že davno odzvonilo, ko sva sedla h kosilu. Novic, povpraševanja in ugibanja je bilo na pretek, veliko časa je preteklo, preden sva vstala. Pa saj je bil Štefan krvavo potreben počitka, tako je bil izčrpan.

Spremljal sem ga lep kos poti. Vriskal bi in sproti jokal, je pravil spotoma, tako srečen je, iz smrti je vstal v življenje, a hkrati ga zelo skrbi, kako so se reči iztekle v Podtraju.

NOVICE IZ RADIA

Ko sem se vrnil v Zarečje, sem obiskal nekaj družin, ki so največ trpele zadnje dni. Zelo so mi bili hvaležni za pozornost in za vzpodbudno tolažbo. V mraku sem se vrnil domov, hišna vrata na vasi so se skrbno zapirala, kot bi nočna tema

nosila v svojem naročju nekaj mrzlega, zloveščega, strahotnega.

Končno sem bil sam, sam ob prav tako zaprtih vratih. Vendarle mi je bilo dano, da sem se notranje zbral in mirno opravil svoje molitve. „Z nekom se moram porazgovoriti,“ sem začutil veliko potrebo po moralni opori, „z nekom, ki je moder, izkušen, razgledan. V Črniče pojdem, brž jutri zjutraj, k dekanu Novaku!“

Tiha nočna ura mi je sprožila tisoč vprašanj. Samotni jetnik, v lastnem domu priprt, na usodo svoje vasi priklenjen, doživljam vso stisko svojega ljudstva. Samo delno poznam trpljenje svojih vernikov, le v neznatni meri morem slediti dogodkom na Vipavskem. A kaj se godi v Sloveniji, v Jugoslaviji, v Italiji, v širokem svetu? Kakšen je potek vojne? Kako je na frontah? In nočni letalski napadi?

Stopil sem k skrivališču in izvlekel radijski aparat. Radio! Kolika sreča, imeti v teh urad radijski sprejemnik, prisluhniti svetu, seznaniti se z dogajanjem širom zemeljske oble. Radio! Le malo jih je na Vipavskem, Italijani so jih pobrali, edini je v Zarečju in v bližnjih krajih.

Vključil sem radio in iskal oddajne postaje: Monteceneri, London, Jeruzalem, Kairo. Vrtel sem naravnost, preskakoval postaje, in glej, sreča! Radio London je pravkar poročal o zmagovitem pohodu ruskih armad proti Zaporozju in Dnjepropetrovsku. Na več krajih so prešli Dnjepr in že ogrožajo ukrajinsko prestolnico Kijev. V južni Italiji zavzniki nevzdržno napredujejo; A-

merikanci so zasedlo Sardinijo, in Francozi čistijo Korziko. V Jugoslaviji so partizani osvobodili skoro vso Dalmacijo in Črno goro. V Sloveniji je položaj nejasen in hudo zapleten. Ogorčene borbe se razvijajo v okolici Reke in v dolini med Idrijo in Hotedrščico. Laške posadke so razorožene, cele edinice prehajajo z orožjem k slovenskim upornikom. Slovenski narod umira kot en mož za svobodo...“

Nenadno so sporočili novico, da sem presenečen skočil na noge in se globoko sklonil nad radio. Sporočali so, da je dne 29. septembra prispel v Kairo kralj Peter z vlado. V jugoslovanskem poslaništvu so priredili kralju slovesen sprejem, med povabljenici je bil tudi dr. I. M. Čok, predsednik „Jugoslovanskega odbora iz Italije“. Vsa slovenska kolonija na Srednjem vzhodu je kralju izrekla dobrodošlico.

Brž sem začel iskati radio Kairo. Bil sem nestrpen, živčen, pa vztrajal sem in končno dočakal oddajo. Spregovoril je dr. Čok. Poročal je o svojem delu v Ameriki, kjer je obveščal slovensko javnost o zavednosti, junaštvu, požrtvovalnosti in trpljenju Slovencev in Hrvatov v Italiji. „Narodna zavest jugoslovanske manjšine v Italiji,“ je poročal, „ki ni klonila pod fašističnim nasiljem, in še zlasti veličastna borba sinov Julijske Krajine proti do zob oboroženim osnim velesilam; je vzbudila spoštovanje in občudovanje v svetu.“ Nato je še povedal, da je pred nekaj dnevi dospel iz Amerike v Kairo, da bi od bliže spremljal velike dogodke, ki zorijo v domovini.

Za dr. Čokom je poročevalec prečital Čokov proglas „pozdrav prostovoljcem“, ki je izšel v tamošnjem listu „Bazovica“. V proglasu je stalo med drugim: „Prostovolje! S svojim moškim in odločnim korakom, da se hočete boriti za svobodo, ste postali zavezniki bratske Rusije, močocene Velike Britanije in svobodne Amerike. Vi tukaj na Srednjem vzhodu in oni tam v severni Afriki, na Siciliji in v južni Italiji, kakor naši bratje v domovini, z odločnostjo, junaštvom in požrtvovalnostjo dokazujemo, da zaslužimo svobodo, ki jo zahtevamo... Prav naš „Jugoslovanski odbor iz Italije“ je prvi dal pobudo za zbiranje prostovoljcev in to delo skozi dve leti opravlja na Srednjem vzhodu.“

„Danes, 1. oktobra, je kralj Peter sprejel zastopnike angleškega in ameriškega tiska,“ je nadaljeval poročevalec. „V svoji izjavi je kralj naglasil, da pomeni njegov prihod, kakor tudi prihod jugoslovanske vlade na Srednji vzhod, željo in potrebo, da je vodstvo jugoslovanske države in vojske čim bliže domovini. Časnikarji so mu tedaj zastavili razna vprašanja, in med drugim tudi:

„Ali ima Jugoslavija kake nacionalne aspiracije proti Italiji?“

Kralj je odgovoril: „Nimamo nobenih aspiracij proti Italiji, pač pa zahtevamo od Italije, da nam vrne vse, kar je našega.“

Na vprašanje, katere so pokrajine, ki jih Jugoslavija smatra za jugoslovanske, je kralj odgovoril: „Trst, Gorica in Istra.“

Neki časnikar je kralja še posebej vprašal: „Ali tudi mesto Trst?“ „Seveda, tudi Trst!“

Te izjave je slišalo nad petdeset zastopnikov zavezniškega tiska, ki so jih nemudoma razširili v svobodni svet.“

Oddaje je bilo konec. Ugasnil sem radio. Zelo pozno v noč je bilo. A zazdelo se mi je, da je v neprodorne temine, v katere je bila ovita Primorska, zasijal pramen svetlobe, znanilec veličastnega sonca svobode.

2. 10. 1943 — Ko sem potrkal pri dekanovih v Črničah, mi je odprla služabnica Rozina.

„Hvala Bogu!“ je kot v molitvi sklepala roke. „Da ste se le srečno vrnili. Monsignor je v pisarni skupno z vipavskim dekanom. Navsezgodaj je pripešal iz Gorice. Pravkar je odmaševal.“

„Monsignor Breitenberger!“ sem zavzeto vzkliknil. V onem hipu so se odprla vrata in iz pisarne je pogledal dekan Novak.

„Zareški!“ je zaklical. „Kar naprej! Spet eden, ki smo ga tudi že objokovali.“

Vstopil sem v pisarno. Od mize, kjer je pil kavo, se je dvignil msgr. Ignacij Breitenberger, dekan vipavski. S korenjaške postave je dihal žalost in potrtnost, upadel je bil in vidno truden.

„V Gorici so mi pravili,“ mi je stiskal roko, „kaj vse ste prestali v kasarni na Tržaški ulici. Še najbolj srečno jo je izvozil črniški!“

Posedli smo. „Torej kako je bilo z vami?“ me je vprašal dekan Novak. Na kratko sem opisal doživljanje. Nato sem se nagnil k dekanu

Breitenbergerju: „Obesiti so vas hoteli, so mi pravili. Je to res?“

„Vsaj tako so mi grozili!“ je prikimal. „Predvčerašnjim je bilo. Nemci so mi vlomili v hišo. Da sem bil vojni kurat in da sem na goriški fronti podžigal upornike, naj zavzamejo Gorico, so kričali. Zanikaj sem. Nikar naj ne tajim, so rjovel, prav jaz da sem bil. Iz opisa prič vedó, da je bil partizanski kaplan hrust, zajeten velikan, prav tak, kot jaz. Ker so se tudi domači zaklinjali, da ni res, da sem bil vedno doma v Vipavi, so me vrgli na avto in odpeljali v Gorico. Zaprlji so me v temno celico in iskali dokazov. Včera je so me vlačili od Poncija do Pilata, me ponovno zaslišali in mi grozili s smrtjo. Soočili so me z raznimi osebami in končno so le morali priznati, da so se všteli. Proti večeru so me izpustili. Prenočil sem pri znancih v Gorici. Ker ni prevoza, sem jo ubral peš domov. Jutri je nedelja, doma moram biti, med svojimi, v teh norih časih z vseh strani vdira med nas gorje, poplava pogube nas hoče prav pokončati.“

Nato je v pretrganih stavkih pripovedoval, kako so Nemci požigali in plenili pod Nanosom in na Pivki.

MODROVANJE V ČRNIŠKEM ŽUPNIŠČU

„Težke dneve smo doživeli na Primorskem,“ je tedaj spregovoril dekan Novak, „a še težje v Sloveniji. Tam je bila in je še vedno prava Babilonija, prava Španija! Popolna zmešnjava in bratomorno kla-

nje! Čudno meglena, nejasna in protislovna so poročila. Pa tako grozotna, da jim kar ne morem verovati. Ne morem si ustvariti slike o dejanskem položaju, ki je vsekakor skrajno razdrapan in tragičen. Nemci so zasedli Ljubljano in zdaj prodirajo na Dolenjsko in Notranjsko. Vodstvo pokrajinske uprave v Ljubljani je prevzel general Leon Rupnik. Italijanska armada se je razsula: da bi si zagotovila prost prehod v Italijo, je predala partizanom vse orožje, tudi topništvo, oklopna vozila in tanke. V četniških odredih in v vaških stražah je nastala zmeda, več, preplah: številni oddelki so se razšli in spet drugi so se prebili v Ljubljano ali v bolj utrjene postojanke. Partizani so izkoristili uro zmešnjave in razkroja za iztrebljenje vseh nasprotnih slovenskih vojaških formacij in za dejanski prevzem oblasti v deželi. Namesto da bi pozvali četnike in vaške straže na združitev vseh slovenskih sil za skupni boj proti okupatorju, so naperili izključno zoper nje svoje orožje in likvidirali več postojank vaških straž, tako v Stični v Begunjah, na Blokah, v Dobcu, v Bezuljaku. S pomočjo italijanskih topničarjev so razrušili postojanko na Grčaricah, kjer se je bil utrdil osrednji oddelek slovenskih četnikov, ki so ga sestavljali večinoma bivši oficirji jugoslovanske vojske, in zgodovinski grad Turjak, kamor so se bile zatekle posadke dolenjskih vaških straž. Tako so partizani z italijansko pomočjo zlomili odpor protikomunističnih borcev. Tako sta strankarska zagriženost in pohlep po oblasti prega-

zili narodno slogo in izdali resnične narodne interese.“

Kot da ga je sprožila nevidna vzmet, je vipavski dekan skočil na noge, in osupel in bled strmел v sobrata, nato je zaklical: „Kaj? Da so se klali in morili! Medsebojno so se pokončavali? Torej ni šlo za razdeljene vloge! Šlo je zares!“

„Za razdeljene vloge?“ ga je vprašajoče gledal Novak. „Kako to misliš?“

„Kako mislim? Kot Slovenec vendar! Slišal sem o medsebojnem obračunavanju, a menil sem, da je šlo za zločine neodgovornih elementov.“

V globini duše sem le upal, da so si pripadniki vaških straž, četniških odredov in partizanskih oddelkov razdelili vloge, da bi si izdatneje pomagali in se lažje kriji pred tujimi osvajači. Trdili so mi, da vaški stražarji pošiljajo orožje četnikom in partizanom, da četniki zagotavljajo stražarjem, da jih ob prihodu zaveznikov sprejmejo v svoje vrste, in da nudijo partizani svoja gorska zatočišča vsem, ki so prisiljeni preiti v ilegalo.“

„Oh, sveta naivnost!“ se je bolno nasmehnil dekan Novak. „Že stari Rimljani so učili: „Divide et impera!“ Razdeli podjarmljeni narod, z lahkoto ga boš obvladal! To je storil nad nami okupator! Na partizanske akcije je odgovoril z represalijami nad nedolžnim prebivalstvom, ki je bilo postavljeno pred izbiro: ali s partizani v gozd, v smrt od glada, ali pa seči po orožju zoper partizane. Rimski imperatorji so priganjali gladiatorje: „Meč vzemi,

ubij nasprotnika, pa boš živel!“ Ljudstvo je hotelo živeti, zgrabilo je za orožje in se uprlo partizanom. Tako se je narod razklal v dva tabora, okupator pa je zvito delil sile, da je borbena sposobnost belih in rdečih ostala približno enaka, nihče ni smel prevladati, nihče propasti, oba sta morala krvaveti. General Ruggero, poveljnik planinskih lovcev „Cravatte rosse“, je novembra 1942 jasno povedal v Ljubljani: „Med vami Slovenci bom ustvaril takšno sovražstvo, da ga petdeset let ne boste mogli odpraviti!“

„Da so namerno razklali narod na dvoje?“ je neverjetno strmел vipavski dekan v črniškega. „Preračunjeno naj bi zanetili državljansko vojno!“

„Človek bi tako sodil po dejanjih, Bog pa je videl resnične nagibe in zakrite cilje, ki jih je zasledoval okupator, ko ni preprečil bratomornega boja. Brezsrčne represalije in streljanje talcev...“

„Gospod dekan!“ sem ga prekinil, „ne sodimo onih, ki jih je zgodovina že obsodila! Presodimo raje položaj, v katerega smo zašli, in premislimo, kaj naj storimo! Ljudstvo zahteva od duhovnika razsvetljenja in smernic!“

„Zašli smo,“ je tedaj spregovoril dekan Novak „v položaj, ki ima na sebi nekaj edinstvenega, v razdobje brezvladja in brezpravnosti. Italijanski oblast se je zrušila, nemška še ni poprijela, „narodna“ se je razblinila: v brezglavnem ljudstvu smo edinole duhovniki simbol avtoritete, ki nezlomljiva traja tudi v prelomih. Po sili razmer smo prija-

ljehi, če nočemo ljudstva prepustiti pópolisni zmedi, da tipljemo v temine in utiramo pot v zastrta obzorja.“

KAJ POROČA VOELKISCHER BEOBACHTER

„Čakajta!“ je dvignil roko dekan Breitenberger. „Ne bo napak, če pretresemo naše razmere v luči poročila o naši vstaji, ki ga je prinesel včerajšnji „Völkischer Beobachter“. Članek je izzval v Gorici presenečenje.“

Vstal je od mize, segel v suknjo in izvlekel časopis. Bral je:

„Zmagovita bitka pri Gorici.“

P. K. 30. septembra. — Goriško mesto in glavni položaji v bitkah na Soči za časa prve svetovne vojne so že dni spet v središču vojnih operacij.

Samo vsled energične akcije napadalnih oddelkov je Gorica končno padla v roke Nemcem, in sicer v času, ko so komunistične tolpe in slovenski uporniki, ki so se jim pridružili in se podredili njihovemu poveljstvu, menili, da jo bodo držali brez težav.

Da bi zavzeli mesto in letališče, ki je bilo v rokah upornikov, so bili Nemci zaradi svojih neznatnih sil primorani, da s hitro akcijo obkoliijo glavne točke obrambne linije, ki je bila na hribu Sabotinu. Obkoljena od treh strani od komunističnih tolp se je morala zelo šibka nemška posadka v Gorici v največji nevarnosti upirati komunističnim tolпам.

Dne 22. septembra, po prejetih ojačenjih, ki so prišla iz Ljubljane in Reke, so voditelji komunističnih

tolp po zelo dobro premišljenem načrtu zapovedali juriš na Gorico. Mesta ni bilo mogoče rešiti drugače kakor z okrepitevijo nemških sil.

Da bi odbili nevarnost, ki je ogrožala ta predel, smo segli po ojačenju z SS-četami in drugimi vojaškimi enotami, ki so kljub neumorni ogledniški dejavnosti sovražnikov uspele neopaženo prodreti na položaj z namenom, da izvedejo nenaden napad, s katerim bi bili uporniki vrženi z obvladujočega položaja Gorice in bi bil predel pomirjen.

V zelenem peklу gozda se je vnela strašna bitka. Toda že drugi dan je bilo mogoče stisniti obroč in tako začeti s počasnim iztrebljanjem sovražnika s teh hribovitih krajev. Povsod, na vseh predelih so pokrivali zemljo padli banditi z značilnimi kapami s sovjetsko zvezdo. Nekaterim se je pod varstvom noči posrečilo, da so se prebili na sever.

Neko dejstvo pa nas mora posebno veseliti, da so se na goriškem bojišču našli tudi italijanski oficirji in vojaki, ki so se v zavesti svoje časti ponudili v službo nemški vojski. Na ogledniških vozilih in sploh v izvidnicah so šli Nemci in Italijani z ramo ob rami v borbo. V bližini Gorice je med napadom delovala neka italijanska baterija; prišla nam je zelo prav. Končno smo na nekem hribu pri Gorici videli četo italijanskih vojakov, med katerimi je bilo nad sto oficirjev, ki je prestopila v vrste fronte odpora proti komunističnim tolпам.

Prve tri dni napada so imeli sovražniki več kakor 1.000 mrtvih, identificiranih... Več kakor 1.500

civilistov, ki niso mogli dokazati, da so iz tega kraja, je bilo zajetih.

In tako je borba iztrebljanja, ki jo vodimo proti komunističnim tolpom in slovenskim upornikom, ki so šli v skupno akcijo z boljševiki, rodila svoje prve sadove. Težke izgube, prizadete tem tolpom, nasproti katerim so bile naše izgube zelo majhne, nesporno dokazujejo silovitost napada.

Vojni dopisnik pri armadi: Lutz Koch.“

„KOMUNISTIČNE TOLPE“ in „SLOVENSKI UPORNIKI“

Msgr. Breitenberg je vrgel časopis na mizo, naju živo motril in nato spregovoril:

„Zanimivo, kaj? Dopisnik jasno razlikuje „komunistične tolpe“ od

„slovenskih upornikov“! Tujec je podzavestno zaslutil resnico, ki smo ji mi žive pričre: šlo je za veličasten izbruh narodne zavesti in ne za zmago komunizma, za vključitev Gorice v slovensko narodno ozemlje in ne za komunistični predor v italijanski svet! Naši fantje so pograbili za orožje iz čistega domoljubja in ne iz razrednih interesov, borili so se za slovenstvo in ne za komunizem, umirali so za slovensko Gorico in ne za komunistično gospodstvo v svetu. Naši padli niso nikaki „banditi z značilnimi kapami s sovjetsko zvezdo“, temveč svetli narodni junaki, čiste domoljubne žrtve, idealni goriški Slovenci. Pevaje so šli v smrt, ker je v njih kipela neizčrpna življenjska sila, silna moč in zlasti volja, ustvariti lepšo bodočnost slovenskemu človeku.“ (Bo še)

VESTNIK je samo eden. Ni dveh glasil bivših borcev, ampak samo eno. In bivši borci danes niso samo „bivši“ — hočejo biti živ ud slovenske stvarnosti v zdomstvu: zato so vrata vsem dobromislečim vedno odprta.

Ste prebrali številko? — Da? — Zelo lepo. — — — A na nekaj ste pozabili? (Na naročnino — je v redu? — Če ni, spomnite se Vestnika takoj — zdajle, ne odlašajte, jutri bo drugo delo, druge skrbi.) — — — Hvala lepa!

Tiskarski stroški so ogromni, k sreči je dopisniško in upravniško ter uredniško delo zastonj: a zastonj delo še ne rodi fondov, zato: spomnite se Tiskovnega fonda!

Če hočete, da bo Vestnik z vso silo mogel tolči z najbolj modernimi sredstvi po komunistih kot najbolj zlagano politično formacijo, potem prispevajte v Tiskovni fond, nabirajte naročnike in poskrbite, da bo naročnina vedno v redu.

✦ **Marija Roesmann**

Dne 26. nov. 1965 je po daljšem in hudem trpljenju umrla v Clevelandu ga. Marija Roesmann, žena bivšega prokurista vevške papirnice Jožefa Roesmanna in mati advokata dr. Matevža, zdravnika dr. Urha ter hčera Romane vdove Novak in Ade, zdaj v Italiji. Dopolnila je 80 let. Doma je bila v znani Hladnikovi gostilni v D. M. Polju, tik pod veliko cerkvijo Marijinega Vnebovzeta.

Pokojnico, kakor tudi ostalo družino, je že sredi vojske zadel hud udarec: tisti nesrečni dan 15. sept. 1943 sta na Velikem Osolniku padla kot vaška stražarja sin Jože in zet Jaroslav Novak. Bila sta stražarja v domači poljski posadki.

Maja 1945 je pokojnica z možem in ostalo družino zapustila svoj lep in reprezentativen dom ter postala begunka. S tisoči drugimi je delila begunsko trpljenje in preizkušnje.

Izguba sina in zeta ter trpljenje v taborišču, združeno z negotovostjo, je bilo vir tolikega trpljenja, da je moralo to vsaj kdaj najti izhod. Tako sem vzel njene besede v taborišču nad Glino, ko sem se za pol ure zglasil v njihovem stanovanju, in mi je očitajoče rekla: „Kaj ste delali in kako ste delali na Turjaku, da sta Jože in Jaroslav morala pasti?“ Trpljenje se ji je bralo na obrazu.

Čas je počasi zacelil tudi to rano. Ko sem se pred leti zglasil pri njih v Clevelandu, je bilo iz njenega govora razvidno, da je udarec prebolela. Sin Jože in zet Jaroslav sta ji bila poslej dve svetli žrtvi.

V letih pred 2. svet. vojsko je pokojnica, kakor tudi ostala Roesmannova družina pokazala veliko razumevanje za versko preporoditveno delo v poljski fari. Zaradi posebne strukture te fare je po prvi svet. vojski katoliška miselnost v javnem življenju prihajala vedno bolj v razkroj. Krščanski socialisti so vedno bolj padali pod vpliv komunizma. V obrambo posameznikov in fare sta bili ustanovljeni fantovska in deklška kongregacija. Ko si je fantovska po dveh letih nabavila svoj prapor, je pokojna ga, Marija Roesmann z vsem razumevanjem postala botra tega prapora in prispevala zanj mecenski dar. Ta njena pripravljenost in zgled sta bila v tistem času in v tistih razmerah tako vzpodbudna, da ji moramo ob smrti ponovno izreči hvaležnost in priznanje.

J. Grum

Prejeli smo v oceno:

Vladimir Vauhnik, *Nevidna fronta* — spomini, izdala Svobodna Slovenija, Buenos Aires.

Zbornik Svobodne Slovenije 1966. — Registracijo obeh knjig bomo objavili v prihodnji številki. Danes samo opozarjamo bralce na pomembnost obeh publikacij, ki ne bi smeli manjkati na knjižni polici svobodnih Slovencev v zdomstvu in zamejstvu.

Ivan Hribovšek: *Pesem naj zapojem.* Izdala SKA, Buenos Aires. (Gl. Vestnik 1/2, 1966) — Registracija sledi.

DRUŠTVENE NOVICE

OBČNI ZBOR DRUŠTVA SPB — CLEVELAND

V nedeljo 20. februarja popoldne je bil v Baragovem domu redni letni občni zbor Društva slovenskih protikomunističnih borcev v Clevelandu. Bil je zelo dobro obiskan. Odborova poročila so bila skrbno pripravljena. Razpravljanje o posameznih zadevah je bilo resno in stvarno. Občni zbor je sklenil poslati predsedniku Združenih držav L. B. Johnsonu posebno pismo, v katerem mu društvo izraža vso podporo pri njegovih naporih, zavreti komunizem v Vietnamu in drugod po svetu. Dalje je občni zbor sklenil poslati pozdravno pismo senatorju Francetu Lauschetu, ki leži bolan v bolnišnici v Washingtonu.

Soglasno je bil izvoljen naslednji društveni odbor: Stanko Vidmar, predsednik; Lojze Šef, podpredsednik; Tone Meglič, tajnik; Franc Tominc, blagajnik; Tone Nemec, tiskovni referent; Franček Kolarič, Janez Rigler in Vinko Rožman so bili izvoljeni v prireditveni odbor; v nadzorni odbor pa so bili izvoljeni: Lojze Hribar, Leo Debevec in France Rihtar.

Končno je občni zbor sklenil predložiti zveznemu občnemu zboru dopolnitev zvezinih pravil v nekaterih točkah.

Ob spremembi odbora DSPB mislim, da je prav in tudi dolžnost, da po dveh letih skupnega delovanja z dosedanjimi odborniki naše organizacije in članstvom poudarim nekaj značilnosti, ki so v pohvalo in priznanje dosedanjemu odboru in naj bodo vodilo pravkar izvoljenemu odboru.

29. februarja 1964 — torej skoraj točno pred dvema letoma — se je začel razkol v naši organizaciji. Po tistem spornem obnem zboru se je del članstva, ki ni bil zadovoljen s potekom obnega zbora, odcepil od enotne organizacije. Po dejstvu, da se danes vrši že drugi obni zbor kot nadaljevanje rednih obnih zborov skupne organizacije, bi moral vsak član prej enotne organizacije že uvideti, da je razkol v naši organizaciji nastal zaradi pre nagljenosti in nestrpnosti nekaterih funkcionarjev v takrat enotni organizaciji DSPB. Kajti niti Tabor niti mi nismo mogli učinkovito vplivati na dogajanja med nami, ne mi ne Tabor ni mogel oslabiti komunizma v domovini, omajalo pa se je zaupanje, kolikor ga je domovina še imela v emigraciji.

Kdor se javno udejstvuje, se mora najprej naučiti častno sprejeti tudi poraze, kajti javno udejstvovanje nikoli ni ustaljeno, je kakor nemirno valovanje morja; ob razburkanju nastajajo novi valovi, se visoko dvigne in ko se pod pritiskom voda pod njimi umačne, se val pogrezne in sam dvigne na površje drugega. Tako se tudi nenehoma prelivajo in prepletajo ideje, nove spodrivajo stare, če ni prave opore, se zopet pogreznejo in stare — nekoliko pomešane z novimi — se vzpno ponovno na površje.

Tega osnovnega pravila funkcionarji v naši organizaciji pred dvema letoma na obnem zboru niso upoštevali. Članstvo ni hotelo dveh organizacij, niti ni pričakovalo tako ostrega razkola. Samo eno nepomembno leto bi naj počakali, kot opozicija bi lahko svobodno druge priganjali k delu, jih kritizirali in po poteku enega poslovnega leta bi se notranje sile organizacije na rednem obnem zboru zopet pomerile. Niti eno leto ne bi bilo treba čakati. Če po njihovem mnenju takratni obni zbor absolutno ni predstavljal ravnovesja sil v organizaciji, bi naj takoj začeli pobirati podpise za izredni obni zbor — v dveh mesecih bi ga lahko imeli — namesto da so začeli zbirati podpise za odcepitev t. j. ustanovitev svoje organizacije.

Ko danes presojava položaj in se nam s časom vedno bolj jasni, zakaj je spor nastal, da je odstop takratnega odbora pred dvema letoma na obnem zboru bil samo navidezen, zunanji vzrok, ker se je istočasno razširil po vsej organizaciji v odborih, kjer so do takrat še vsi skupno delovali, se zavedamo, v kako nejasni in skrajno napeti situaciji je odbor, ki je danes po dveh letih v celoti bil zamenjan, prevzel takrat vodstvo organizacije. Od predsednika do zadnjega odbornika vsi smo takrat vedeli, da bomo za

dolgo časa izpostavljeni ostrim strelicam, naperjenim ne samo na naše delovanje v organizaciji, ampak tudi na našo osebno čast in na našo narodno zavednost in naše prepričanje. Na piknikih, na svatbah in prireditvah, so gledali na naše odbornike kot na izobčence. Te neprijetne vtise nerad ponavljam, omenjam jih, ker so v primeri s sedanjo umirjeno situacijo, ko so naši odborniki med našimi ljudmi zopet spoštovani in upoštevanji; in prav to je najlepše javno priznanje sedanjemu odboru za njegovo delovanje v organizaciji. Vsi pa danes dobro vemo, da smo pridobili na ugledu ne morda zato, ker smo v prepiranju druge prekosili, ampak samo z našo samozavestno mirnostjo. To stališče je glavni odbor Zveze na obeh zadnjih občnih zborih svetoval vsem krajevnim odborom DSPB in naš dosedanji odbor se je v najbolj razburkanih prilikah tega nasveta, kolikor je bilo možno, držal. Zato danes po dveh letih poslovanja starega odbora novo izvoljeni odbor prevzema že kar lepo urejeno organizacijo s strnjanim članstvom in lepo razširjenim glasilom „Vestnik“. Mislim, da sem bil na vseh sejah navzoč in odkrito lahko presodim, da so vsi odborniki po svojih zmožnostih vse storili in se požrtvovalno trudili, da je organizacija dosegla višino, v katero so jo s pomočjo zvestega članstva takorekoč iz nič dvignili.

Jože Melahar

Slavko – „Slave“ Skoberne: 50-letnik

Spet je eden iz naših vrst sedel Abrahamu v naročje. To pot se je to zgodilo Slavcu Skobernetu. „Nikar ne pišite, saj boste vsi prišli za menoj!“ se je jezil in se še bo, ko bo o sebi bral. Je že tako, da vsakdo, ki je veliko pisal o drugih, o sebi noče brati. Tak je tudi Slavko. A Slave ni samo veliko pisal, tudi delal je, veliko in mnogo. Še posebej v Argentini, kjer je mnogim odpiral vrata v novo bodočnost, premnogim pomagal ustvariti začetke novega doma. Slave je vedno rad pomagal. To je njegova neizmerna zasluga. In začetek šestega križa ga ne bo omajal: on bo držal in vzdržal. To mu želimo in ga v voščilih prijateljev spremljamo borec preko Vestnika.

TISKOVNI FOND

Darovali so:

Starič Ivan, Morón	\$	80,--
Skubic Tone, Ramos Mejia	„	100,--
N. N., San Antonio de Padua	„	50,--
Aljančič Vinko, Carapachay	„	200,--
Sušnik Ivan, Carapachay	„	200,--
Skupno		\$ 630,--

Toronto — Kanada. Namesto venca na grob pokojnega prijatelja Pavla Kocjana je daroval za Tiskovni sklad 3 dol. Peter Markež. — Hvala lepa.

INVALIDSKI FOND

V spomin na Tronadorju izginulemu Božu Vivodu je darovala družina Bogomila Preglja 1000 pesov v Invalidski fond. Iskrena hvala!

DAROVALCI V TISKOVNI SKLAD VESTNIKA

IZ GILBERT—MINNESOTA, USA

Pavel Bajda	Dol.	6,50			
Vladimil Sešek	„	2,50			
Andrej Pučko	„	6,50			
Jože Škorjanec	„	1,50			
Janez Gruden	„	1,50			
Anica Tushar	„	1,50			
Janez Škrbec	„	2,50			
Miha Sodnik	„	1,50			
William Kuntara	„	2,00			
Franc Medved	„	3,50	za invalidski sklad	Dol.	3,00
Metod Menart	„	—,—	„	„	3,50
Franc Vidmar	„	3,50	„	„	3,00
Franc Krulc	„	5,00	„	„	5,00
Rev. Janez Šuštaršič	„	—,—	„	„	10,00
Rev. Jože Vovk	„	—,—	„	„	6,50
Andrej Perčič	„	6,50			
Franc Samsa	„	1,50			
Anton Štrukelj	„	—,—	„	„	0,50
Rev. Janez Dolšina	„	—,—	„	„	1,50
Avgust Kovač	„	5,00			
Skupaj	Dol.	51,00			33,00

Vsem darovalcem iskrena hvala!

DSPB BUENOS AIRES JE ZA ZAKLJUČEK SPO-
MINSKEGA LETA JUNAKOV IZDALO POSEBNO
PLOŠČO V OBLIKI RAZGLEDNICE. OB ZVOKIH
NAPREJ, ZASTAVA SLAVE IN DOMOBRANSKE
HIMNE SE BOSTE SPOMINJALI NAŠIH PADLIH
BRATOV — JUNAKOV. ZATO DARUJTE PLOŠČO
PRIJATELJEM IN ZNANCEM.

VSEBINA: Beseda Karla Mauserja — Koeksistenca (Franc Zorec-Kocelj) — Slovenska skrinja (Pavle Rant) — Dvajset let svobode (Maks Loh) — Izseljenci in domovina (nadškof dr. J. Pogačnik) — Prebuditi se bo treba (I. Avsenek) — Stoj, tovariš — (Otmar Mauser) — Beg v preteklost — (Maks Loh) — Resnica, samo resnica - Pismo mladini (Karel Mauser) — O N. O. za Slovenijo (dr. Miha Krek) — Nekje v Sloveniji — Odprto pismo dr. Stanku Cajnkarku — Nove knjige (T. C.) — Domobranski major ing. Peter Rozman ((J. G.) — Ob dvajsetletnici (Zareški) — + Marija Roesmann (Janez Grum) — Uredništvo — Društvene novice

VESTNIK NIMA NIKAKIH
TAJNIH PODPOR. NJEGOVI
STEBRI SO REDNO PLAČUJOČI
NAROČNIKI IN ... DAROVALCI
V TISKOVNI FOND

Correo
Argentino
Suc. 7

TARIFA REDUCIDA
Concesión No. 6830

Propiedad Intelectual
No. 817.736
Ramón Falcón 4158, Bs. As.